

A nem vagyoni kártérítés
joggyakorlatának elemzése
a magyar jogszabályok és
a BGB alapján
figyelemmel a jogintézmény
fejlődésére

dr. Smied Orsolya
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

A XIX. századi társadalmi és jogfejlődés hatására a személyiséget ért nem vagyoni jellegű jogsérelmek a büntetőjogból átvándoroltak a polgári jog területére. Több aggály kíséri a jogintézmény fejlődésnek ezt a szakaszát:

A nem vagyoni kár felmérhetetlensége, azaz nem lehet valamely egyenértékben meghatározni a kárt, nem mérhető anyagi eszközökkel, pl. egy kar elvesztése vagy egy szülő halála. A károk reparálhatatlanok, a kártérítés nem képes az eredeti állapot helyreállítására

Nehéz megvonni a kártérítésre jogosultság határait, a jogalkotók tartanak a jogintézmény nevetségessé válásától, ugyanakkor nem adhat a törvény taxatív felsorolást a jogosultak körére. A túlságosan széles körű értelmezés veszélyeit a következő eset illusztrálja: egy telefonáló 306,25 USD-t igényelt azért az idővesztéséért, amelyet a bűgásra való várakozás okozott. Ennek elkerülése végett írja Grosschmid Béni a nem vagyoni kártérítésről a következőket: "mihelyt a törvény a kártérítés kirovásába nem értené bele alattomban a vagyonbéliség korlátját, a törvény tételei elveszítenék határukat.

A szocialista jogfejlődés attól tartott, hogy a személyiséget ért sérelmek vagyoni eszközökkel történő enyhítése "áruvá silányítja az embert". Ez a félelem azonban nem XX. századi eredetű, az 1806-os Badisches Landrecht a következőképpen vélekedik erről a jogintézményről: "...a nemzet dicsőségére válik az az újítás, hogy a jövőben becsületsértésért nem követelhető pénzüsszeg, amellyel a polgár becsületét mintegy felbecsülik vagy megvásárolják."

A nem vagyoni kártérítés célja

A következő dilemmát a nem vagyoni kártérítés célja veti fel. Kártérítés vagy büntetés, kompenzáció vagy elégtétel a jogintézmény célja? A kérdés alapjául szolgáló német ügyben egy 14 hónapos kislány olyan súlyos sérüléseket szenvedett egy közúti balesetben, hogy egész személyisége csak testi maradvánnyá vált: "körperliche Hülle", csak a vegetatív életfunkciók vonatkozásában maradt meg létezőnek. Ez az eset demonstrálja legérzékletesebben az kontinentális gyökerű kompenzációs és az angolszász eredetű elégtétel eszme különbségeit. Ma már kevés állam sorolható egyértelműen egyik vagy másik kategóriába.

A két irányzat között az a nagy különbség, hogy a károkozást a károkozó vétkessége alapján szankcionálom, vagy pedig azt tartom szem előtt, hogy az adott esetben az adott személy milyen károsodást szenvedett el, a joggyakorlat ebben az esetben a korábbi állapot helyreállítására törekszik a kártérítési összeg segítségével.

Az európai joggyakorlat ¹

1. Az elégtétel-eszme

Az elégtételeeszme elsősorban az common law országokban volt jellemző kártérítési szemlélet. De ezekben az országokban is meg lehet találni a kompenzációra irányuló törekvéseket. Itt a bírások

---

¹ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlat, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1992., Oktáv-Press Kft.

együttes absztrakt kárt ítélnék meg, amelyen belül - a legújabb bírói gyakorlat szerint - nevesítik az immateriális károk mértékét, amelynek kompenzációs szerepet szántak.

2. A kompenzáció

Németország

A kompenzációt a kontinentális országok mondhatjuk magukénak elsősorban. Erről tanúskodik ékesen a fenti jogeset német megoldása: A Bundesgerichtshof (BGH) nagy tanácsa úgy értékelte az esetet, hogy sem a kompenzáció, sem az elégtétel funkciót nem tölti be az így megítélt pénzösszeg (ugyanazt az érvrendszert Tercier munkáiban is felfedezhetjük). Nyilván az elvesztett képességek nem állíthatók vissza, az elégtétel adása pedig ebben az esetben a magánbüntetés elismerésével lenne azonos.

A német jogalkalmazás a kompenzációnak tulajdonít nagyobb jelentőséget, gyökerei azonban a jóvátételhez vezetnek. Ennek hatása még mindig feltűnik egy-egy német szerző munkájában, így Küppersbusch-nál is, aki a kompenzációt szimbolikus jóvátételnek tekinti. Két német álláspont verseng egymással.

a.) Az egyik törekvés az "Ausgleichfunktion" megvalósítását szolgálja, amelynek keretében a fizikai jellegű károsodások válnak relevánssá, például a fájdalom hevessége, a kórházban töltött idő, illetve munkaképtelenség tartama.

b.) A másik álláspont "Gefühlschaden" pedig a lelki, emocionális károkat értékeli. Stoll erőlesen lépett fel a Gefühlschaden érveléssel szemben, mert véleménye szerint éppen a testi funkció csorbulása maradna ki a relevánsan értékelt szempontok közül. Ezt figyelembe véve alkotja meg az összkárok fogalmát, amely magába foglalja a lelki, pszichikai, fizikai sérüléseket egyaránt.

Ausztria

Az osztrák bírói gyakorlat a reparatív funkció realizálására törekszik. Strasser érvel egy objektív mértékkel kompenzáló kárfogalom és kárszámítás mellett. Így a kárpótlás elsősorban értékelendő szempontjai a testi, lelki sérülések jellege és nagysága lesz, mérlegelési körbe vonja azokat a károkat, amelyeket a német jogi szemlélet a jóvátételnél értékelt.

Svájc

A svájci jogban a nem vagyoni kártérítés alapjául csak különleges körülmények szolgálhatnak, mint a súlyos testi sérülés és a maradandó hátrány, amely a károsult életében vagy egészségében jelentkezik. A kompenzációt ezekhez igazítja a jogalkotó, a pénzbeli kárpótlást pedig "Annehmlichkeit"-ként, kényelmességként kezeli, amely a fizikai fájdalmak, lelki szenvedések reparálására hivatott.

Franciaország

A francia jog az immateriális kártérítésben büntetést látott, amelyet tarthatatlannak tekintettek, ezért azt csak szimbolikus alakban kezelték (franc symbolique), például 1 frank büntetés kártérítések rendszeres megítélésével.

Napjaink joggyakorlatában Franciaország az egyedüli, amely a nem vagyoni károk taxatív felsorolásával próbálja ezt a nehezen meghatározható kárfajtát a jogi szabályozás kategóriákban gondolkodó keretei közé beékelni és táblázatos kárfaktorok útján értéket rendelni hozzá.

Olaszország

Az olasz jog a reparáció alapján áll, amely a társadalmi életben való részvétel veszteségeit (pl. sport, kultúra, film, házasság - mint a társadalmi élet egyes területeit), a szexuális élet sérüléseit, a külső megjelenés csorbulását (danno estetico), a testi sérüléseket (danno biologico) veszi figyelembe a kártérítés megítélésakor, amelyet objektív kárszámítással az elvi átlag-jövedelem bizonyos százalékában jelöl meg.

A magyar joggyakorlat

Magánjog vagy közjog?

Számos európai jogtudós és gondolkodó kísérletet tett arra, hogy igazolja a kártérítés magánjogi karakterét. Marton Géza a büntetést kétségkívül valamely jogellenes magatartás folyamányának tekinti, míg a kártérítés nem csak jogellenes cselekmény következménye lehet.

Ez a megközelítés sem tökéletes, mert összemossa a kártérítés és a kártalanítás fogalmát.

Ezeken túl a büntetőjog-ellenes magatartás esetén követelmény, hogy a felelőssé tett személy maga kövesse el a bűncselekményt (személyhez kötött) és a jogkövetkezményt sem vállalhatja át más. Magánjogi jogsérelem esetén a kártérítés nem csak a károkozó által teljesíthető. (Lásd: biztosítók, garancia-szerződések.)

A két jogkövetkezményt céljuk alapján is megkülönbözteti. A büntetést ma már elsősorban a megelőzés szándékával létrehozott szankciónak tekintjük, történeti gyökerei azonban a megtorláshoz vezetnek vissza. A kártérítésnek viszont kompenzáló illetve reparatív funkciója van.²

A magyar ítélkezés és az elégtétel eszme kapcsolata a múlt században

A magyar jogfejlődésben a büntetőjogi represszió összemósódott a kártérítési elemekkel, delictum privatum-ot képezve. A sértett kívánságára következett be a büntetés, mert a büntetőjogi delictumért kiszabott bírság magába foglalta a kártérítést is. Grosschmid a büntetés és a jóvátétel egyesítését "vegyes alakzatú magánbírságnak" nevezte.

1861 után – az OPTK hatása folytán - újabb változás történik, a korábbi bírság kettévált a büntetőjog által szabályozott büntetésre és a polgári jogi vagyoni kártérítésre. Eörsi szavaival élve - az ABGB hatására - "búvópatakként tört elő a fájdalomdíj", amelyet a Btk. magába olvasztott.³

Az elégtétel eszme szerepe

A magyar joggyakorlatban is felvetődött a német bíróság elé került ügyszámhoz hasonló esetben. A magyar bíróságok mindig vegyesen alkalmazták a két kártérítési modellt, ezt bizonyítja a következő ítélet is. Egy 1990-ből származó esetet a Legfelsőbb Bíróság joggyakorlatában⁴. A 10 éves felperes baleset következtében elveszítette eszméletét és azóta éber kómás állapotban van. A bíróság álláspontja szerint a gyermek kómás állapota ellenére is élő személy, aki a Ptk. 8. § (1) bekezdés alapján jogképességgel rendelkezik, amely csak a halállal szűnik meg.

Hasonló ügyben a bíróság indoklásában kifejtette, hogy a nem vagyoni kár jelentősége éppen abban rejlik, hogy elégtételt biztosít, nem pedig a reparációnak kell szükségképpen

---

² dr. Marton Géza: Büntetés és kártérítés, Budapest, 1933.

³ Lábady Tamás : A nem vagyoni kártérítés funkciójáról., Biztosítási Szemle 11-12/91:4-16. p.

⁴ BH 1990/1/15

érvényesülnie, hiszen a nem vagyoni kártérítés nem lehet a személyiségi sérelem pénzbeli ellenértéke. Az élet elnehezülésének tehát elegendő szubjektíve fennállnia.⁵

A nem vagyoni kár intézménytörténeti előzményei

Az ókori gyökerek⁶

A zsidó állam⁷

Az ókori államokban az emberölést és a testi épség megsértést büntetőjogi eszközökkel szankcionálták, melyet a felektől független személy szabott ki. A becsület és a nemi szabadság a civilizáció fejlődésével kapott védelmet. “Ha valaki szűz leányt megbecstelenít vegye el feleségül, ha az apa nem akarja hozzáadni a leányát, adjon neki a tettes nászajándéknak megfelelő javakat.”

Görögország

Isocrates a sérelmek különböző fajtáihoz egy-egy átalányösszeget akart rendelni. Platón szélesebb bírósági mérlegelést tartott indokoltnak.

Római jogi előzmények⁸

A XII táblás törvény által is szabályozott iniuria (személyisértés) a római jogban delictumnak minősült, azaz büntetésnek és nem kártérítésnek tekinthető az így alkalmazott jogkövetkezmény. A személyisértések három fajtáját szabályozták a XII táblás törvényekben:

- - ha valaki másnak tagját törli (testi sértés)
- - ha valaki kézzel vagy bottal szabad ember vagy rabszolga csontját törli
- - ha mással szemben személyisértést követ el.

A praetori edictumok (négy edictum látott napvilágot) actio iniuriarum-ot biztosított a sértettnek igénye érvényesítéséhez.

Az első ezek közül a testi és lelki sérelem okozás esetén biztosított elégtételt. A praetori munka jelentősége azonban abban rejlik, hogy a fix bírságok helyébe becsült pénzösszegeket állított. Ezt a tevékenységet az erre a célra kijelölt rekuperátorok végezték, az eset összes körülményeinek a mérlegelése útján. A gyakorlatban a rekuperátorok kezéből fokozatosan a praetor kompetenciájába került. Vadimoniumnak nevezték azt az összeget, amelyet a bepanaszolt mulasztása esetére a károkozónak ki lehetett szabni a “kártérítés” összege mellett. Ennek a felső határa a 100.000 Sestertius volt.

A második ediktum a testi sértés kiterjesztő értelmezésével adott helyt a “fület sértő” convicium-nak. (A mai fogalmaink szerint ez a becsület sérelmével járó jogellenes cselekmények.)

---

⁵ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos bírói gyakorlat legújabb tendenciái.

Biztosítási Szemle 7-8/92. 4-30. p

⁶ ÁCS Tamás A nem vagyoni kártérítés. = Polg. jogi dolg. 1993. 255-285.

⁷ Mózes II. könyv, 22. fejezet, 16-17 vers

⁸ Lábady Tamás: Az eszmei kártérítés antikja, Jura: A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja 1/94, 3-10. p.

A következő a szeméremsértés eseteit vette a tényállások sorába, a negyedik a jó hírnév megsértésének bizonyos megnyilvánulásait fogta át. A négy ediktum – elemzők szerint – az általános (az első ediktum) és a különös (a többi) viszonyában állnak egymással.

A klasszikus jog dolgozta ki részletesen az iniuria tényállását, amely elkövethető nem csak szóban, de tetteleg is, nem csak a sértett önjogú személy ellen, hanem családtagjain, rabszolgáján és egyéb vagyontárgyán közvetve is.

Érvényesülésének bizonyítéka az az eset is, amikor egy pajzánságból megölt római ifjú atyjának 2000 sestertius kárpótlást ítelt meg a magisztrátus.⁹

Ilyen alapon kért kártérítést az a matróna is, akit az utcán gúnyosan szûznek neveztek.

Gellius nyomán ismeretes Veratius története, aki a szembejövõ szabad polgárokat Róma utcáin arcu ütötte és nyomban kifizettette rabszolgájával a sértettnek járó 25 as kártérítést.

Sulla tovább fejlesztette az iniuria tényállását, ugyanis a tetteges iniuria néhány súlyosabb esetét (verés, idegen házba való erőszakos behatolás) közbûncselekménynek minõsítette, a Lex Cornelia iniuriarum-ként – als ein der Revolutinszeit entsprungenes Ausnahmegesetz – ismert törvénykönyvében. Augustus Pax Romana-ja békét hozott nemcsak az ország külsõ kapcsolataiban, de a jogrendben is, ezt tükrözi, hogy Justinianus koráig semmi változás nem következett be az iniuria szabályozásában.

Lex Aquilia – Kr. e. 286. – alapjául szolgált a károkozásból származó deliktualis kötelemlnek: -ban létrejött. A gaiusi munkákban is tovább élõ elõírásai szerint: "Az idegen rabszolga vagy barom megölése esetén a rabszolga vagy a barom egy évre visszamenõ legmagasabb értékének megtérítésére, míg a megsebzett rabszolga, barom vagy egyéb rongált dolog 30 napra visszamenõ legmagasabb értékének megtérítésére kötelezte a tettest." Megkövetelte azonban a Lex Aquilia, hogy:

- a károkozás jogsértõ (damnum iniuria datum)
- testnek test által okozott sérelme legyen (corpore suo corpori damnum dare)
- a károkozás megöléssel, sebesítéssel, égetéssel, rombolással, széttöréssel következzen be.

A praetori jogképzés kibõvítette a Lex Aquilia alkalmazási területét, kiterjesztve ezt a nem közvetlenül okozott károkra is pl. valaki idegen rabszolgát vagy állatot bezárt és éheztetett. Már a XII táblás törvényekben szereplõ kikötés - "rupsit...sarcito": a rongálást meg kell téríteni. Arra utal, hogy a rongálás olyan delictumnak minõsült, amellyel kártérítés jellegû bírság járt. A Lex Aquilia finom átmenetet jelentett a delictumokért kiszabott büntetések és az ezzel párhuzamosan megjelenõ kártérítés között.

“A személyiség ellen elkövetett sérelemokozások (az ún. iniuriák) *történetileg* is a bíró szabad belátásán alapuló, becsült összegû "büntetést" vontak maguk után a modern jogokat megelőző abban a korban, amikor a büntetés és a kártérítés éles megkülönböztetése még hiányzott.”¹⁰

A középkori jogfejlõdés¹¹

⁹ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kárpótlás elégtétel funkciója - a felelõsségbiztosító nézõpontjából, Novotni-emplékkönyv, 1991, 209-217. p.

¹⁰ 34/1992. (VI.1.) AB határozat

A Római Birodalom bukásával sem lehetett letagadni a római jog érvényesülését az európai államokban, sőt még csak ezután vette igazán kezdetét a római jog értelmezése illetve az új élethelyzetekre és történelmi körülményekre való alkalmazása. Ez elsősorban azoknak a jogiskoláknak köszönhető, mint amilyenek Rómában és Ravennában is működtek, ezek alapozták meg – Fetting kutatásai szerint – e latin eredetű jogintézmény továbbélését.

Petri Exceptiones az első említésre méltó dokumentum az ideális-kárkötelmek körében a című turini glossa. Itt jelentkezik elsőként az a feltétel, ami a sértett jogérvényesítéséhez mindenekelőtt szükséges, az “aestimatio”-nak vagyis a kár felbecslésének az esküvel történő megerősítése, ami sokkal inkább germán mint latin múlttal rendelkezik. Jól bizonyítja ezt a lejjebb említett két tény is:

A formula összezseng a későbbi iniuria-eskü szövegével, ami a következőképpen hangzik: “Ha a sértett fél egy iniuriát pénzben becsül meg és érvényesít, köteles egy testi esküvel megerősíteni, hogy az őt ért gyalázat helyett a becsült összeget szívesebben elveszítette volna. “ (“...dass er lieber verlieren oder soviel nicht gewinnen wolle.”)

Másrészt egyedülálló találmánya a germán jogfejlődésnek az “immateriális materializálása”. A prétori edictumok legfőbb érdeme ezen a területen csupán annak felismerése volt, hogy az immateriális jogban csak becsülhető, ami egyébként felmérhetetlen.

A másik kiemelkedő jelentőségű jogi dokumentum a Digesták és Institutiók anyagán nyugvó *Brachylogus* volt, amely a prétori iniuriát őrzi. Ebben a műben is megjelenik a becslési-eskü, az igazi újdonságot a forrás mégis inkább az “arbitrium iudicis” miatt jelenti, ami a bírót szabad belátáson alapuló döntési joggal ruházta fel.

A mű más szempontból is forrásértékű, mivel az affectio ebben a műben épül be a nem vagyoni kár jogkörébe. Az előszereteti érték ugyanis hosszú ideig pönális kategóriaként kezelték, a glossátorok kapcsolják össze az interesse-vel majd ilyen módon kerül be a damnum és a nem vagyoni kár körébe.

A *Lex Visigothorum* a contumelia (sértés, gyalázás, szidalmazás) széles tényálláskörét szabályozza, emellett külön tényállást szentel a házibéke megsértésének. Visszaállítja a pénzbüntetések fix összegét, és emellett a taliot is, ezzel megteremti az alkalmat a magánbosszúra is, de biztosítja a sértettnek azt a választási lehetőséget is, hogy egy általa becsült pénzbüntetést – esküvel megerősítve - követeljen. A későbbi munkák szélesítik a tényállások körét, a *Lex Salica*-ban megjelenik a convicium, a *Lex Alamannorum* a lelki sérelemokozást is büntetni rendeli.

Az Expositio Legis Longobardorum:

Megkülönböztet verbál- és reáliniuriát. A meghalt jogsértőkkel szembeni iniuriákat fenntartja és az örökösökkel szemben érvényesíthetőnek nyilvánítja és szubszidiárius jogként a római jogi kárkötelmek érvényességét ismeri el.

A glossátoroknak köszönhető a római jog újrafelfedezése, ami egyben a civiljogi dogmatika kezdetét is jelentette. Jogtörténeti jelentősége a nem vagyoni kár szempontjából *Accursius Glossa Ordinaria*-jának van: Itt már az iniuria-tannak semmilyen nyoma nem fedezhető fel, a szerző az egyes iniuria-eseteket sorakoztatja fel. Accursius is az aestimatio fontos elemének tekinti az esküformula anyagi

---

¹¹ dr. Lábady Tamás: A nem vagyoni (ideális) kártérítés a középkorban, Magyar Jog 1993/10.szám 577-582.oldal

szempontokon való felépítését. Az affectio-t mint nem vagyoni kárt jelöli meg a glossza.

XIX. századi külföldi jogfejlődés

Nem sok változást hozott az ókori lépésekhez képest. A jogintézmény jelentősebb átalakítására a XIX. század társadalmi változásai adtak elsősorban alapot.

A kártérítés reformjára a kár fogalmának kiterjesztése körében kerülhetett sor. Meg kellett határozni azokat az esetszoportokat, amely során nem vagyoni kártérítést lehetett követelni a károkozótól.

Franciaország

A francia Code Civile minden jogtalanul okozott kárra kimondja a kártérítési kötelezettséget.

A nem vagyoni kártérítés személyhez kötöttsége körében kell említeni a hozzátartozók kárigényét. Franciaországban a hozzátartozói igény alapja a rokoni kapcsolat megléte volt, nem vizsgálták a családi, illetve rokoni kapcsolatok tényleges fennállását.

A szerződések területén két nagy esetszoportban ítétek meg nem vagyoni kártérítést:

- ha a szerződés valamilyen nem vagyoni cél érdekében jött létre
- ha valamilyen nem vagyoni érdeket lehet védelemben részesíteni.

Németország

A német BGB azonban csak néhány esetben engedi meg : testi sértés, szabadságtól való jogtalan megfosztás, a nő nemi szabadságának megsértése esetén.

A kártérítés megállapítását csak vétkes felelősség esetén tartotta a német jogszabályalkotó indokoltnak. A közlekedés dinamikus fejlődése folytán egyre több esetben keletkeztek súlyos sérülések, amelyek során nem beszélhetünk a károkozó vétkes felelősségéről. Kialakult az objektív felelősség kategóriája. A nem vagyoni károk büntetés-karakterű szabályozását vette át a - kánonjogi és hazai jogi elemekkel színezett - Allgemeines Deutsches Privatrecht, amikor az 1495. évi Reichskammergerichtsordnung elrendelte, hogy a bíróságok a recipiált római jog alapján tartoznak ítélni.

Anglia

A szerződések körében három esetszoportra tartotta irányadónak a nem vagyoni kártérítés megítélhetőségét.

- pszichikai zavart okozó szerződések
- a jó hírnév sérelmét előidéző szerződések
- olyan szerződés megszegése, amelynek a célja öröm vagy kellemes érzés okozása lenne.

A nem vagyoni kár történeti fejlődés ének sajátosságai Magyarországon

A magyar jogfejlődés 1953-ig

A XIX. századi társadalmi és jogfejlődés hozta magával, a személyiségi, nem vagyoni károknak a büntetőjog területéről a polgári jogba való átvándorlását. A bírói gyakorlat a nem vagyoni károkat csak a vagyonban bekövetkezett sérelmekre való utalással, a vagyoni károk megtérítése mellett tette lehetővé. Az OPTK ismerte a fájdalomdíj fogalmát - Optk. 1325. §-a rendelkezik erről – testi sértésekre alkalmazta is. Innen származik a nem vagyoni kártérítéssel szemben a magyar kártérítési jogban megjelenő követelmény: a testi sérelem.

A kezdeti lépések

A XIX. század végétől sorra születtek azok a törvények, amelyek az egyes személyiségi jogok megsértése esetére nyújtottak konkrét védelmet. pl: az elvert csősz fájdalomdíjat követelhetett az 1890. évi LX. törvény alapján. Az 1914. évi XLI. törvény a becsület megsértése esetére írja elő az eszmei kártérítést. Az 1921. évi LVI. törvény szabályozta a szerzői jogok védelmét.

A porosz ALR a fájdalomdíjat az alsóbb sorsúakra korlátozva állapítja meg. Ennek hatása érezhető volt Magyarországon is, mert a magyar nemes a porosz junkerhez hasonlóan magára méltánytalannak érezte a paraszt rendbéliek és a csőszök javára megállapított privilégiumokat, így gátat gördített a nem vagyoni kárnak a fájdalomdíj kiszélesítésével történő fejlesztésére.

Grosschmid Béni

Grosschmid Béni következőképpen fogalmazza ezt meg kötelmi jogi tankönyvében¹²: "A kártérítési kötelezettség csakis a vagyonbeli sérelem jóvátételére terjed ki. Az ellenkezőt épp ezért ez általános elvtől eltérő, szűkebb vagy tágabb körű kivételek gyanánt kell felfognunk."

A kár fogalmába beleépíti a nem vagyoni károkat is, hiszen szól olyan javakról, "amelyek becsesebbek a vagyonnál". Ezeknek a becses javaknak példálózó felsorolását adja:

- magunk és mások testi épsége
- a jó hírnév
- lelki nyugalom
- köztisztelet.

"Mihelyt a törvény a kártérítés kirovására nem értené bele alattomban a vagyonbeliség korlátját, a törvény tételei elveszítenék határukat" - szab gátat Grosschmid az ilyen alapon megítélhető nem vagyoni károk özönének, féltőn őrizve e jogintézmény tekintélyét.

Minden oldalról igyekszik körülbástyázni, így a következő kikötéseket teszi (a látszólag nem vagyoni kárnak minősülő esetekkel példálózva):

- nem tekinthető nem vagyoni kártérítés alapjának a kedvességi érték, illetve bármely "kellemetességtől" való elesés (például valaki színielőadásról vagy valamely látványról elkésett), hiszen ilyen alapon minden hétköznapi apró sérelem peresíthető lenne

---

¹² Grosschmid Béni: Fejezetek a kötelmi jogunk köréből, Grill Károly Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1933.

- mintegy elrettentésként az észak-amerikai joggyakorlatból választott ki a szerző egy-egy példát: "Ezereket ítélnék Észak-Amerikában a távsürgöny kézhez nem adása miatt halálos ágyán életben már nem láthatott feleségért, a vasút késedelme miatt a mennyegzőről lemaradásért."

Meszlény Artúr

A XX. század elejének kiváló jogtudósa – ellentétben Grosschmid-del – felhívja a figyelmet arra, hogy ha a jog kizárólag a közrend oldaláról bírálná el ezeket a cselekményeket, akkor védtelen maradna a magánérdek.¹³

A joggyakorlatban megjelenő igények

Nagy előrelépést jelentett a Szegedi Ítéltábla 1911-ből származó egyik eseti döntésének indoklása is, amelyben a következő megállapítás olvasható: "A személyiséghez tartozó bármely erkölcsi javunk megsértése az abból eredő kárnak és csupán az erkölcsi kárnak a megtérítésére is kötelez." Nem alkalmazták azonban ezt az érvelést mindig következetesen, egyes esetek (például a nemi erőszak, a leány megrágalmazása) indoklásaiban még mindig felbukkan a vagyoni előnytől való elesés.

A nem vagyoni kártérítés bírói gyakorlata az 537. Elvi Határozat ellenére sok helyen kerüli az elégtétel megítélését. Egy korabeli bírói döntés nem látott alapot kártérítés megítélésére fél szem kiütése esetén, mert a sértett földművest foglalkozásában ez nem gátolja.

A kodifikációs törekvések

A polgári jogi törvényjavaslat

Az 1928. évi Mtj. 1114. §-a tiltott cselekmények miatt kártérítésre kötelezettet terhelte meg a nem vagyoni kártérítési (nálunk az elégtételadásnak voltak hagyományai nem a kompenzációnak) kötelezettséggel, ha ezt a méltányosság megkívánta.

1726. § pedig sui generis kárigényként alkotta meg az elhalt hozzátartozójának eszmei kárát. Így a nem vagyoni kár kártérítés jellegű szabályozása valósult meg.

Az Mtj. 1725. § felsorol olyan személyeket, akik a tartásra jogosultságon kívül kártérítési igényt érvényesíthetnek (például jegyes, testvér, vadházastárs), valamint olyan károkat, amelyek a hozzátartozóknál felmerülhetnek a tartástól való elesésen felül is (például egyik házastárs bénulása esetén annak munkaképesség-csökkenése folytán beálló jövedelem-kiesés).

Marton Géza

Marton Géza a két világháború közötti időszakban foglalta össze azokat a személyiségi jogokat sértő jogellenes magatartásokat - az Mtj. és az akkor hatályos Btk. alapján -, amelyek megalapozzák a nem vagyoni kártérítés iránti igényt. Hat ilyen cselekményt sorol fel:

1. Elsőként a halált és a testi sértést elemzi.

- A halál okozása esetére azok javára biztosítja a kártérítési összeget, akiknek a tartásáról megölt személy köteles volt gondoskodni.
- Testi sértés esetén a sértett részére megfelelő kártérítés fizetési kötelezettséget – tőke vagy évi járadék formájában - írt elő. E rendelkezés gyakorlati hibája abban állt, hogy a gyilkos vagy testi sértést okozó javára tartalmazott megszorításokat. A meghalt személy

---

¹³ Meszlény Artúr: A személyiség védelme a Polgári törvénykönyv tervezetében, 1903

hozzátartozóinak a kárát az elmaradt tartásban, gyógykezelési és temetési költségekben látták. A dogmatikai ellentmondás csak amiatt észlelhető, hogy a magyar jog deklarálta a teljes kártérítés talaján állt.

2. Másodikként a személyes szabadság megsértését említi, amely alatt az akkori Btk. 193.-198. szakaszaiban nevesített, közhivatalnok által elkövetett bűncselekményeket értettek. Eszerint minden, letartóztatásban töltött napért 5-10 forintig terjedő átlag-kártérítés volt megítélhető.
3. Már Grosschmidnél is utaltunk az általa becsesnek ítélt javak között a köztiszteletre és a jó hírnévre. Az Mtj. szabályozásában és korabeli alkalmazásában is fellelhetőek hasonló védett jogi érdekek. Ilyen egyrészt a nő nemi szabadsága, erkölcsisége, amelyet nem csak a Btk. részesít védelemben, hanem az Mtj. is ismert magánjog csábítás néven. (Ezt a tényállást az a férfi valósítja meg, aki tapasztalatlan és tisztességes nőt komoly házassági ígérettel, megtévesztéssel, vagy a nő függőségi helyzetének kihasználásával nemi érintkezés tûrésére bír rá.)
4. Másrészt a becsületsértés, rágalmazás, meghalt személy emlékének meggyalázása, hitelrontás esetén a sértett bírói belátáson alapuló pénzbeli elégtételt kaphat.
5. Végül a névjogot említi Marton, melynek megsértése a vagyoni kár megtérítésén túl nem vagyoni elégtételre is kötelez.

Kúriai döntések

Egy 1927-es Kúriai állásfoglalás értelmében minden esetben, tehát akár önállóan is megítélhető az erkölcsi kártérítés.

Egy 1930-ban született döntés nyomán a szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett tiltott cselekmény vagy kötelességsértés esetén van erre lehetőség.

1947-ből származó ítélettel a kúria már objektív felelősség esetén is megítélte az erkölcsi kártérítést.

1953-tól a rendszerváltásig

1. Az 1953. évi III. számú PED

1952-ben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hatályon kívül helyezte mindazokat az elvi határozatokat, amelyek az eszmei károkért járó kárpótlások alapelveit tartalmazták. Ezzel a nem vagyoni kár jogintézményét megszüntette. Az így keletkezett hézagot az 1953-ban kiadott III. számú Polgári Elvi Döntéssel töltötték ki, mely az általános kártérítés körében értékelte a nem vagyoni kárt, kizárólag a vagyoni károkkal összeolvadva.

A PED indoklása szerint "az általános kártérítés ... azon károk fejében való megítélést tesz lehetővé, amelyek ... a ma már nem ismert eszmei károkkal egybeolvadva, ... vagyoni károkként jelentkeznek." Az 1952. évi drasztikus döntésnek két, elsősorban ideológiai indoka volt.

- az egyik érv, amely a személyiség áruvá válását látta a nem vagyoni károkért nyújtott pénzbeli juttatások mögött

- a másik érv: a jogbiztonság. 1952-ben még nem született meg a magyar Ptk. Az évszázadok alatt felhalmozódott jogalkalmazási anyagot elfogadhatatlannak tartotta az új vezetés az előző minden maradványával szembeni bizalmatlanság jegyében. A Ptk. megjelenésével (1959-től kezdődően) ez a bizalmatlanság oldódni kezdett, ekkorra azonban az általános kártérítés már intézményesedett.

2. A Polgári Törvénykönyv megjelenése

A Polgári Törvénykönyv kodifikálása során felvetődött a nem vagyoni kártérítés szabályozásának a gondolata. Szükségessége nem volt vitatott, csupán két kérdés vetődött fel a szabályozás során:

I.) A személyiségi jogok vagy a kártérítés szabályai között kapjon-e helyet?

Petrik Ferenc is elsősorban kártérítési alapon kívánta kezelni ezt a jogintézményt.

Az 1970-es években azonban szinte egyhangúan a szabályozás személyiségi jogi karaktere mellett álltak ki a szerzők. Úgy vélték, a nem vagyoni kártérítés újból szabályozásával a személyiségi jogok megsértésének ismét hatékony szankciója lesz. Többek között Törő Károly is, a Ptk. 85. § (2) bekezdésének megváltoztatását javasolta, Szabó Emil, Eröss illetve Bónis is az intézmény Ptk.-beli helyéül a személyhez fűződő jogokat rendező 84-86. §-át jelölték meg.

II.) A személyiségi jogokat speciális vagy generális szabállyal rendezzék-e?¹⁴

A Ptk. tervezetét előkészítő bizottság felismerte, hogy az egyén vagyoni értékben ki nem fejezhető, de társadalmilag értékes javai a jogrend oltalma alá kell helyezni. Ugyanakkor ismert volt a tény, hogy “ a személyiségi jogok kodifikálás nálunk nem rendelkezik történeti előzményekkel.”¹⁵

Szladits Károly nagyra értékelte Meszlény Artúr munkáját, véleménye szerint általa kerültek a jogi felfogásba modern eszmeáramlatok. A magyar általános polgári törvénykönyv első szövege (1900) rendelkezett a személyiségi jogokról. Meghatározásánál az volt az irányadó, hogy csak a személyek pszichikai és társadalmi létét befolyásoló személyi javakra terjedjen ki.

A taxatív szabályozás több gondot vetett fel a jogtudósok között is. Mely jogok kerüljenek bele a felsorolásba, s milyen indok alapján szorítunk ki egyéb jogokat pl: hitel, a házjog, a munkaerő joga stb. A megoldás az generálklauzulával történő szabályozás volt. Ez a kodifikációs technika valósult meg az 1959-ben kiadott Ptk-ban is.

A személyiségi jogok a magánérdek védelmét is hivatott szolgálni, a taxatív felsorolás tudatosan és jelezetten nem teljes, a törvény ugyanis így fogalmaz: ... különösen az élet, testi egészség, egészség ...”, tehát lehetőséget ad a kiterjesztő értelmezésre.¹⁶

A Polgári Törvénykönyv – a nagy várakozás ellenére nem tartalmazta a nem vagyoni kártérítés intézményét. A szocializmus első két “víványa” ezzel az elutasító szabályozási modellel olyan gyakorlatot teremtett, amelyet elkerülni kívánt. Azaz, a károsultnak közvetett vagyoni károkat kellett igazolnia. A bírói gyakorlat úgy kompenzálta az erkölcsi sérelmeket, hogy az általános kártérítés körébe vonta azt. Holott jogszabály szerint ez az intézmény kifejezetten a vagyoni károk kiegyenlítésére szolgált.

A Ptk. 1959-ben megjelent változatát számos kritika érte. A legtöbb jogtudós a joggyakorlatból és a jogelméletből egyaránt próbált érveket kovácsolni a nem vagyoni kártérítés törvényi szabályozása mellett.

---

¹⁴ Szekfű Gábor: A személyiségi jogok elmélete a magyar magánjogban, Jogtudományi Közlöny 9-10/91:226-232. p.

¹⁵ Személyi Kálmán: A névjog, Tanulmány a személyiségi jogok köréből, Budapest, 1890, 84.p.,

¹⁶ LÁBADY Tamás: Elégtétel a nem-vagyoni károkért a 20. század első felének magyar magánjogában, Benedek-émlékkönyv, 1996., 188-195. p.

Törő Károly szerint “ha a szocialista társadalomban valóban legfőbb érték az ember, akkor miért csak a személy vagyonát védi? ... A pénz hozzákapcsolódik minden emberi megnyilvánuláshoz, az erkölcsi kártérítés nem kivételes jelenség, hiszen a védjegy megsértése esetén sem igazán konkretizálódik a kár.”¹⁷

Szabó Emil cáfolja azt az érvet, miszerint a nem vagyoni kártérítés pénzre váltaná az erkölcsi értékeket. “Az erkölcsi értékeket a közszellem teszi áruvá, az erkölcsi kártérítés ezt csak kifejezi, és nem előidéz.”¹⁸

Az Ptk. 1977-es reformja

“A nem vagyoni kártérítés újbóli bevezetése a Polgári Törvénykönyv 1977-ben történt módosítása során jelentős jogalkotási lépés volt” – értékeli a jogalkotási törekvéseket a 21. számú Irányelv.

Megnevezése és helye a Ptk-ban

Nem maradtak visszhang nélkül a törvényi szabályozás hiányosságait bíráló publikációk. Az 1977. évi IV. törvény – a Polgári Törvénykönyv Novellája – a Ptk. 354.§-aként a felelősség egyes esetei között helyezte el (a XXX. fejezetben) a nem vagyoni kártérítés intézményét.

Már a névválasztás sem volt szerencsés, sokan az “erkölcsi kár” nevet jobb megoldásnak tartották volna, mivel ez utalna a személyiségi jogokra, amelyeknek a védelmében ez született. Az elnevezés mint “nem vagyoni kár”, egy új kártípust jelöl, az elhelyezés azonban egy új felelősségi formára utal.

Bónis Gabriella szerencsésebbnek tartotta volna, ha a 355.§-ban – a kártérítés módjára vonatkozó szabályok között – helyezik el, mivel új kártípusról van szó. Erre a megoldási javaslatra azért kell felhívnom a figyelmet, mert a rendszerváltást követően, a 21. számú irányelv hatására, az alkotmányellenesség kiküszöbölése végett – amelyet a 34/1992. (VI.1) AB határozat mondott ki – a jogalkotó ezt a szabályozási módszert választotta.

A módosítás kritikája

Az 1977-es módosítás révén a következő szöveggel lépett hatályba 1978-ban a Ptk. Novella: 354. § “A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.”

A jogalkotó különbséget tesz az élet és a társadalmi életben való részvétel között. Nemcsak a sérelem típusa, de alanya között is, hiszen a természetes és a jogi személy között különböztet. A törvény figyelmen kívül hagyja azokat a károsultakat, akik nem természetes személyek, de jogi személyiséggel sem rendelkeznek. Indokolatlan a különbségtétel, de egyértelműen a szocialista gazdasági és ideológiai alapokon nyugszik. A természetes személy a gazdasági forgalomban önállóan nem vett részt, csak valamely jogi személy (vállalat, amely rendszerint állami) képviseletében. A jogi előírások nem tették lehetővé társaságok alapítását, amelyek között vannak olyanok, amelyek nem bírnak jogi személyiséggel : a bt. és a kkt.

A rendszerváltás után, amikor az 1988. évi VI. törvény már megengedte a társaságok alapítását, vált volna jogellenessé az említett rendelkezés. Az új rendelkezés jelentős

¹⁷ Törő Károly : Eszmei kártérítés, Jogtudományi Közlöny, 1970/8.

¹⁸ Szabó Emil: A nem vagyoni kártérítésről és az általános kártérítésről, 1964, 460-477. p.

szépséghibája volt, hogy a jogi személyek számára nem biztosította valamennyi személyhez fűződő jogot, amely nem kötődik a természetes személyhez. Másrészt a gazdasági forgalomban megmutatkozó hátrány nehezen volt igazolható.

A természetes személyek körében pedig a jogi előírás feltételezte a nem vagyoni káresemény mellett a vagyoni jellegű sérelmet is. A súlyosság és a tartósság követelménye pedig csak hosszan tartó bizonyítási eljárásokat eredményezett a kártérítésre irányuló polgári jogi perekben. A jogalkotó nem határozta meg pontosan azt a mértéket, ami alapján súlyosnak vagy tartósnak tekinthető egy adott sérelem.

A 16. számú irányelv

Az 1981-ben alkotott Irányelv súlyosbította az 1977-es szabályokat. Az oka abban jelölhető meg, hogy “a polgári jog elméleti és gyakorlati művelői - nemzetközi tapasztalatok alapján is - aggályokat és fenntartásokat hangoztattak a nem vagyoni kártérítés esetleges parttalan alkalmazásának veszélyei miatt.”¹⁹

Kimondja ugyanis, hogy “a nem vagyoni kár megtérítésére a kárért felelős személy csak a törvény által meghatározott feltételek együttes megléte esetén kötelezhető.” Mindezt azzal indokolta, hogy a tartósság és a súlyosság csakis egymással szoros összefüggésben értelmezhető. A konjunktív feltétel követelményével végképp kizárták a nem vagyoni kártérítés köréből a testi épség és egészség körén kívül valamennyi más személyhez fűződő jogot. A fennmaradó sérelmek esetében is csak hosszas és nehézkes bizonyítás árán juthatott a sérült nem vagyoni kártérítés címén – általában igen kis összegű – kártérítéshez. “Az Irányelv elsősorban a testi sérülést és egészségromlást eredményező károkozások esetén támasztott nem vagyoni kártérítési igények helyes és egységes elbírálásának kialakítását tartotta szem előtt. E keretek között az Irányelv elérte célját, noha a törvény rendelkezését nyelvtani értelemben megszorította és kevésbé jutott jelentőséghez a személyiségi jogok - napjainkban egyre hangsúlyozottabban jelentkező - védelme.”²⁰

Vitathatatlan eredménye azonban, hogy átültette a bírói gyakorlatba a hozzátartozó kártérítési jogosultságát, annyi megszorítást tett, hogy a közeli hozzátartozók körét kívánta csak ebben részesíteni. A rendszerváltás utáni jogalkotás nem tisztázta a hozzátartozók kártérítési igényeit, a bírói gyakorlatban azonban olyan mély gyökereket vert, hogy napjainkig megmaradt a hatása, elevenen.

Az 1959-es törvényhozás elkövette azt a hibát, hogy nem rendezte a nem vagyoni kártérítés intézményét, az 1952-es III. számú PED pedig megalapozta azt a gyakorlatot, hogy a nem vagyoni igények az általános kártérítés keretében rendezték. Az irányelv azonban – erősítve az általános kártérítés vagyoni jellegét – hangsúlyozza, hogy “a nem vagyoni kártérítésre kötelezésnek helye lehet akkor is, ha a bíróság a károkozót egyidejűleg általános kártérítés fizetésére is kötelezi.

Irányt mutat a kártérítés összegszerűségének a megállapítására is. “A kártérítés összegét, az ebből a szempontból jelentős valamennyi tényező együttes és gondos mérlegelésével, valamint kellő mértéktartással kell meghatározni. E mérlegelésnél különösen figyelembe kell venni a nem vagyoni sérelem jellegét és mértékét, az társadalmi életben való részvétel vagy egyébként is az élet

---

¹⁹ 21. számú Irányelv II. rész

²⁰ 21. számú Irányelv II. rész

tartós, súlyos megnehezülésének megnyilvánulási módját, a sérelmet szenvedett személy korát és életkörülményeinek alakulását.” Ebben az időben szinte valamennyi ítéletben a 16. számú irányelvben lefektetett elveket használják fel a kár összegének indokaként.²¹

A járadék megítélésére is lehetőséget biztosít, mondván, hogy “nem vagyoni kártérítésként járadék is megítélhető, ha az összes körülmény gondos mérlegelésével az állapítható meg, hogy a nem vagyoni kártérítés járadék megítélése mellett tudja a legmegfelelőbbben betölteni a rendeltetését. E tekintetben elsősorban a károsult jogos érdeke jön figyelembe, de járadék megítélését más szempontok is indokolhatják (pl.: személyes és családi körülmények, életkor, egészségi állapot stb.)

Felhívja a figyelmet a nem vagyoni kártérítés iránti igény személyes jellegére, ugyanis “a nem vagyoni kártérítésre való jog nem száll át a jogosult örökösire.” Erre hivatkozott a Legfelsőbb Bíróság egy 1996-os ítéletében. (Isd. jogutódlás)²²

A 21. számú irányelv

A rendszerváltás egyik legkiemelkedőbb jogi vívmánya volt a kötelmi jogi tárgyú irányelvek felülvizsgálatáról 1990-ben kiadott 21. számú irányelv. A hatályon kívül helyezés szükségességét azzal indokolja, hogy “a jogszabály tartalmánál, szemléleténél fogva meghaladottá vált és a megváltozott társadalmi, gazdasági és jogi feltételek között már nem tölthetik be rendeltetésüket.”

“Az Irányelv hatályon kívül helyezésével lehetőséget kell adni - a jogszabály esetleges módosítása előtt is - a személyiség minden oldalú védelmét, az erkölcsi értékeket szem előtt tartó, jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakítására. Ez a törekvés az utóbbi időben a Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében már kifejezésre jutott.” A jogszabály módosítása előtt azért volt erre a rendelkezésre szükség, mert nyilvánvaló volt a 16.számú Irányelvben megfogalmazott korlátozások tarthatatlansága, ugyanakkor nem ez volt az egyetlen megoldásra váró feladat a törvényhozásban.

Benne rejlik annak az esélye, hogy hátha a joggyakorlat – amely ismeri a törvénykezési nehézségeket, a jogszabályok jelentősebb átalakítása nélkül talál majd megoldást erre a hosszú ideje megoldatlan jogi helyzetre. Felszabadította a bíróságok kezét a korábbi megkötöttség alól.

Alkotmánybírói határozatok

Az áttörést jelentő 34/1992. AB határozatot több egyéb témában született, de lényeges elvi kérdéseken alapuló AB határozat előzte meg, amelyek előkészítették az Alkotmányt és a jogrendszert az változásra.

A 9/1990. (V. 25.) AB határozat - az Alkotmány 70/A § (1) bekezdésében megfogalmazott diszkrimináció tilalmát értelmezi. Eszerint a jog mindenkit egyenlő méltóságú személyként köteles kezelni.

A 21/1990. (X. 4.) és a 18/1992. (III. 30.) AB határozatok szerint az Alkotmány 70/A § szakaszának jogegyenlőségi tétele a jogoknak nem csak a magánszemélyek, hanem a jogi személyek közötti felosztására is vonatkozik.

---

²¹ BH 1997/127.

²² BH 1996/639.

A 8/1990. (IV. 23.) és a 23/1990. (X. 31) AB határozatok - Az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében szereplő emberi méltósághoz való jogot úgynevezett "általános személyiségi jogoknak" tekinti, amely forrása az egyéb nevesített és nem nevesített személyiségi jogoknak.

A 64/1991. (XII. 17.) abortusz-határozatnak nevezett AB határozat fogalmazta meg először az államnak azt a kötelezettségét, hogy gondoskodnia kell az alapjogok érvényesülésének feltételeiről, nem elegendő tartózkodni a jogsértéstől, továbbá biztosítania kell az alapjogoknak a tételes joggal való összhangját.

AB határozatot hoztak az alkotmányossági vizsgálat jellegéről is, mely szerint "nem pusztán a normaszöveget, hanem normának a bírói gyakorlatban kialakított élő tartalmát kell összevetni az Alkotmánnyal."²³

A 12/1991 (IV. 11.) AB határozatban fogalmazza meg az Alkotmánybíróság, hogy a kártérítési rendszert a károsult szempontjából a különböző jogágaknak egységes rendszereként kell kezelni.

A 34/1992. (VI. 1.) AB határozat

Két szempontból van kiemelkedő jelentősége az AB határozatnak.

I.) a 354.§ alkotmányellenességének az elemzése folytán:

"Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 354. §-a alkotmányellenes, ezért azt megsemmisíti." A törvény 354. §-a a következő szöveggel marad hatályban: "A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát."

Az Alkotmánybíróság a 12/1991. (IV. 11.) AB határozatában - más összefüggésben ugyan, de ugyancsak a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatban - kimondta, hogy a kártérítési rendszert a károsult szempontjából egységes rendszerként kell kezelni és *e rendszeren belül* a jogi szabályozás nem járhat azzal a következménnyel, hogy a károsult véletlenszerű körülmények miatt kerülhessen előnyösebb vagy hátrányosabb helyzetbe. Ilyen indoklással megsemmisíti azokat az MT rendeleteket, törvényi szakaszokat, amelyek az 1977-es Ptk. szabályoknak megfelelően rendezték a nem vagyoni kártérítéshez való jogot. Így hatályon kívül helyezte:

- 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 83. § (5) bekezdésének²⁴
- 4/1978. (III. 5.) HM rendelet 6. § (4) bekezdését²⁵
- 1992. évi XXII. törvény 177. § (2) bekezdését.²⁶

A személyhez fűződő jogok védelme

A nem vagyoni kárért való felelősséget a Ptk. iktatta be a meghatározott tényállásokhoz kötött felelősségként, egyszersmind a Ptk. 84. § (1) bekezdésének e) pontja alapján a személyhez fűződő jogok vagyoni szankciójaként. Ennek nyomán - némi késéssel - került sor az intézmény bevezetésére más jogterületeken is.

A körülírt következmények jellegüknél fogva elsősorban a testi épség és egészség károsodásához tapadnak. A nem vagyoni kártérítés a polgári jogban nem keletkeztetett új felelősségi tényállást, hanem az a személyhez fűződő jogok megsértéséért járó felelősség alakzata.

²³ 57/1991 (XI. 8.) és a 9/1992. (I. 30) AB határozatok

²⁴ a Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról szól

²⁵ a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek kártérítési felelősségéről szóló 16/1978. (III. 1.) MT rendelet végrehajtásáról szól

²⁶ a Munka Törvénykönyvéről

A nemzetközi jog-összehasonlítás is azt mutatja, hogy a nem vagyoni kártérítés a személyiség növekvő jogi (polgári jogi) elismerésén nyugszik, s hogy a jogintézmény *az általános személyiségvédelem eszköze. Az azonos személyi méltóság* alkotmányos jogából az következnek, hogy a polgári jog a személyek személyhez fűződő jogait a személyek vagyoni jogaival egy sorban (egyenlő súllyal) védje.

Szükségtelen tényálláselemek

A társadalmi életben való részvétel, vagy egyébként az élet tartós vagy súlyos megnehezülése mint a nem vagyoni kártérítés feltétele *önkéntes határvonal*.²⁷ Mivel a nem vagyoni kártérítés a személyiség megsértését hivatott szankcionálni, azok az ismérvek, amelyek alkalmazhatóságát *külső jelekhez kapcsolják*, a személyiségvédelem *alkalmatlan kritériumai és szükségtelen korlátjai*.

A diszkrimináció tilalma

A felelősségi szabály nem vezethet *személyek közötti megkülönböztetésre*. A jognak azonban egyenlően - és nem a jogsértés súlya szerint - kell minden személyiségi jogot védelmeznie. Az a tény, hogy a törvény azonos védelmet biztosít valamennyi személyiségi jognak, nem jelenti azt, hogy egy adott személyiségi jogsérelemért azonos mértékű kártérítés járna. A kártérítés összegszerűségének megállapítása a bíró mérlegelési jogkörébe tartozik. Mindez nem jelenti a és az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében deklarált egyenlőség, valamint az Alkotmány 70/A. §-ban és a 21/1990. (X. 4.) AB határozatban megfogalmazott diszkrimináció tilalmának a sérelmét.

Ugyanakkor a *jogi személy* gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásoló károkozásnak a feltételül szabó törvényi előírása két összefüggésben is érintkezik a jogegyenlőség alkotmányos elvével.

1.) A meg nem engedett megkülönböztetés egyfelől a *természetes személyek és jogi személyek* szélesebb összefüggésében.

A jogi személyek nem vagyoni kára "üres" tényállás, mivel a gazdasági forgalomban való hátrány olyan (többnyire általános) *vagyoni kár*, amely a személyiségi jogok körén kívül esik. *Fogalmilag vagyoni kár*, így a jogalkotó a magánszemélyekkel szemben *minden jogi személyt* kizár a nem vagyoni kár intézményéből.

A nem vagyoni kártérítés feltételeit a magánszemélyek és a jogi személyek vonatkozásában eltérő ismérvek szerint határozza meg, így az sérti a diszkrimináció tilalmára vonatkozó alkotmányi rendelkezést (Alkotmány 70/A. §), ezért alkotmányellenes.

2.) másfelől a *jogi személyek közötti* különbségtételben nyilvánul meg: az a szabályozás, amely csak a gazdasági forgalomban részt vevő jogi személyek tekintetében ismeri el a nem vagyoni kárt, alanyok közötti diszkriminatív megkülönböztetést jelent, s ezért alkotmányellenes. A támadott törvényi rendezéssel a gazdasági forgalomban részt nem vevő jogi személyek (egyházak, karitatív, politikai stb. szervezetek) ki vannak zárva a nem vagyoni kárból.

II.) Számos vitát váltott ki az a kérdés, hogy az ilyen módon hatályon kívül helyezett szakaszok alkalmazhatók-e még a már folyamatban levő ügyekben, illetve akkor, ha a károsodás a korábbi törvény hatálya alatt következett be?

---

²⁷ Rajki Márton: A nem vagyoni kárért való felelősségről, *Ügyvédek Lapja*, 4/1993, 27-28.p.,

A bírói gyakorlat azt az elvet követte, hogy csak azokra a károsodásokra lehet alkalmazni az új rendelkezéseket, amelyek annak hatálybalépését követően keletkeztek.²⁸

Gátos György szerint:

- az AB a visszaható hatályú megsemmisítés lehetőségével nem élt, így a határozat kihirdetését követően alkalmazható a módosított jogszabály
- az AB-ról szóló törvény pedig kifejezetten jelzi is, hogy "A jogszabálynak vagy az állami irányítás egyéb jogi eszközének megsemmisítése, nem érinti a határozat közzététele előtt létrejött jogviszonyokat, s a belőlük származó jogokat és kötelezettségeket."²⁹
- a jogalkotásról szóló törvény³⁰

A fenti állásponttal a Békés Megyei Polgári és Közigazgatási Kollégium véleménye helyezkedett szembe. Álláspontjuk szerint a fent idézett törvényben szereplő "a határozat közzététele előtt létrejött jogviszonyok" alatt a kizárólag jogerős határozattal elbírált jogvitát lehet érteni.³¹ Emellett megjelölték a diszkrimináció tilalmát is érveik között, miszerint jogtalan a jogalanyok közötti efféle megkülönböztetés.

A joggyakorlatban felvetődő másik problémát az az eset jelentette, amikor a károkozó magatartás és a károsodás időben elváltak egymástól. Kérdéses volt az alkalmazandó jogszabály, amikor a károkozás a korábbi jogszabály hatálya alatt történt, a károsodás azonban az új rendelkezés idején következett be. (A bírói gyakorlat a károsodás és nem az károkozás idejét tekinti irányadónak.)

A cikk szerzője elképzelhetetlennek tartja a párhuzamos jogalkalmazást.³² Abban téved azonban az említett ügyvéd, hogy ebben az esetben az elévülési időn belül indított ügyekben még 5 évig alkotmányellenes szabályt kellene alkalmazni, hiszen nem a keresetindítás tekinthető az alkalmazandó jogszabály megállapítása során lényegi tényezőnek, hanem a kár bekövetkeztének az időpontja.

A bírák álláspontja, és az országos joggyakorlat alapján megállapítható, hogy a folyamatban lévő ügyekre a régi, alkotmányellenesnek minősített szabályokat kell alkalmazni.

A nem vagyoni kártéri és alapelemei

1. Jogellenesség

Megvalósulásának feltételei

A kártérítési tényállások egyik legfontosabb eleme. Különbséget kell tennünk a nem vagyoni és a vagyoni kártérítés esetén a jogellenesség természete között.

Marton Géza 1942-ben megjelent Kártérítés című munkájában a felelősség és ezzel együtt a kártérítés alapjának 4 konjunktív feltételének egyike a jogellenesség:

---

²⁸ GÁTOS György: Idoszeru kártérítési jogalkalmazási kérdések, elsosorban a nem vagyoni kártérítés iránti ügyekben, *Ügyvédek Lapja*, 4/93., 27-28. p.

²⁹ 1989. évi XXXII. törvény 43.§ (2)

³⁰ 1987. évi XI. törvény 12.§ (2)

³¹ Martonné Hárs Márta: Gondolatok [Gátos György: Időszerû kártérítési jogalkalmazási kérdések, elsősorban a nem vagyoni kártérítés iránti ügyekben c.] értekezése kapcsán, *Bírák Lapja*, (A Magyar Bírói Egyesület folyóirata) 1/94., 102-106. p.

³² Rajki Márton: A nem vagyoni kárért való felelősségről, *Ügyvédek Lapja*, 4/1993, 27-28.p.,

már a római jog is kártérítési alapként kezelte, tárgyi és nem személyi mozzanat, tehát az adott magatartás ellentétben áll a jogrenddel. Elsősorban az objektív jogban való sérelmet jelent, feltételezi azonban valakinek a szubjektív jogaiban elszenvedett sérelmét: a sérelem az objektív jog által védett szubjektív joghelyzet sérelme, sőt, a magánjogi törvénykönyvek életbelépése óta elegendő a jog védte érdek sérelme. (Mtj. 1709.§)

“Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni.”³³ Amennyiben a jogellenességet kizáró körülmények nem merülnek fel, vagyoni kártérítés esetében a kár már elegendő ahhoz, hogy a kárt okozó cselekmény jogellenesnek minősüljön.

Erre utal az az 1992-ben napvilágot látott AB határozat is, amely hatályon kívül helyezte a Ptk. 354.§-t : “A nem vagyoni kártérítés tehát a polgári jogban nem keletkeztetett új felelősségi tényállást, hanem az a *személyhez fűződő jogok megsértéséért járó felelősség alakzata*, amelynek körében a jogellenesség a személyhez fűződő valamely jog megsértésében áll.”³⁴ “A személyiségi jog fogalomkörébe tartozó bármely jogosítvány sérelmét eredményező magatartás jogellenes.”³⁵

A jogellenesség és a felróhatóság közötti kapcsolat lényege, hogy nem minden jogellenes cselekmény felróható, de minden felróható magatartás jogellenes.

A nem vagyoni károk esetében a jogellenesség megállapításához a kár bekövetkeztén túl szükséges még egy lényeges elem, az Alkotmányon alapuló személyiségi jogok sérelme. A Ptk. 75-88. §-aiban kapott helyet. Vannak azonban olyan külön jogszabályok, amelyek részletesen szabályoznak egyes személyiségi jogokat. Ilyen a titokvédelmet szolgáló törvények, ezen belül külön jogszabály született az üzemi, szolgálati, a banktitokra és az értékpapírtitokra is.

A kártérítési felelősség alól kivételt jelentenek ***a jogellenességet kizáró okok***

a) szükséghelyzet

b) károsult beleegyezése

c) jogos védelem, amelynek további feltételei vannak:

- jogtalan támadás elleni legyen a védelem.
- jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítására irányuljon a védelem.
- a szükséges mértéket ne lépje túl.

d) jogos károkozás

A törvény kizárja a károkozás jogellenességét a károsult beleegyezése esetén, feltéve, hogy

- a beleegyező ténylegesen nyilatkozatot tett,
- a jognyilatkozat érvényes,
- a beleegyezés nem sért vagy veszélyeztet társadalmi érdeket,
- a beleegyezőnek volt rendelkezési joga abban, amire vonatkozóan beleegyező nyilatkozatot tett.

A személyhez fűződő jogok jellemzői

A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.

A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve ha a védelem - jellegénél fogva - csak a magánszemélyeket illetheti meg.

A személyhez fűződő jogok szerepének kettőssége:

---

³³ Ptk. 339.§ (1)

³⁴ 34/1992. (VI.1.) AB határozat

³⁵ Ptk. kommentár

- az egyén autonóm szférájának körülhatárolása
- biztosítják, hogy e feltételeket - a magánszférát - senki jogtalan külső beavatkozással meg ne sérthesse" ³⁶

A személyiségi jogok alanya csak jogképes személy lehet.

A személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni.(A korlátozottan cselekvőképes személy a személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet.)

Kivételt jelent e szabály alól az alábbi két eset:

A cselekvőképtelen személyhez fűződő jogok védelmében törvényes képviselője, az ismeretlen helyen távollevő személyhez fűződő jogok védelmében pedig hozzátartozója vagy gondnoka léphet fel.

Meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. Ha a sérelmes magatartás közérdekbe ütközik, az ügyész is jogosult.

A személyiségi jogok megsértése esetére biztosított polgári jogi eszközök két fél típusát határozza meg a törvény.

1.) A Ptk. 84.§(1) bekezdésében szabályozott négy lehetőséget objektív személyiségvédelmi eszközként emlegeti a jogirodalom. Ezek igénybevételére akkor van lehetőség, ha megállapítható a személyiségi jogsérelem, a sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés, annak azonban nincs jelentősége, hogy az a személy aki jogellenes magatartást tanúsított, felróhatóan járt-e el.

2.) A szubjektív személyiségvédelmi eszközként emlegetett kártérítés. A szubjektív megnevezés azért különösen találó, mert a fentebb említett feltételeken túl szükséges a felróhatóság fennforgása is. A kártérítés pedig vagyoni és nem vagyoni hátrányok kompenzálására hivatott.

A személyiségi jogok

A törvény által oltalmazott, de külön meg nem nevezett személyiségi jogok alapvetően az alkotmányból vezethetők le. Az alkotmányban is rögzítetten az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igény és a kötelességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogás bíróság előtt érvényesíthető. ³⁷

“A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen a magánszemélyek bármilyen hátrányos megkülönböztetése nemük, fajuk, nemzetiségük vagy felekezetük szerint, továbbá a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.”³⁸

1.) A diszkrimináció tilalma:

Az Alkotmányunk 70/A. § (1) bekezdésének megfelelően a Ptk. 76.§-a biztosítja mindenki számára az egyenlő elbánás lehetőségét. A diszkrimináció tilalma nem értelmezhető úgy, hogy a természetes személyek közötti különbségtétel abszolút értelemben tilos. A jogszabályok az emberi méltósághoz való jogot sértő és ekként hátrányos megkülönböztetéseket utasítják el. ³⁹

³⁶ dr. Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992

³⁷ Alkotmány 70/K. §

³⁸ Ptk. 76.§

³⁹ 61/1991. (XI. 20.) AB határozat

A hátrányos megkülönböztetést megvalósító magatartások taxatív törvényi felsorolásának hiányában azok körét, a bírói gyakorlatnak kell kimunkálnia.

A bíróság megállapította a hátrányos megkülönböztetés tényét amiatt, mert az alperesi pénztintézet, illetve biztosító társaság épületeinek bejárata nem volt alkalmas arra, hogy azokon a mozgássérült és általában tolókocsival közlekedő felek bejussanak oda.⁴⁰

2.) A lelkiismereti szabadság sérelme

A magyar Alkotmány alapján: "A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára."⁴¹ Ennek biztosítására szolgál az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról valamint az egyházakról.

A vallásszabadság megsértésének büntetőjogi relevanciája is van, a Btk. 174/A § szabályozza ezt. Megvalósítja a vallásszabadság megsértésének büntetettét, aki gépkocsijával az ünnepi körmenet alkalmából tartott vallási ünnepségen részt vevő személyek közé hajtván és pisztolyát a körülötte levő személyek felé fordítva, lelövéllyel fenyegetve kényszeríti a körmenetben részt vevőket arra, hogy számára a gépkocsijával való továbbhaladást biztosítsák.⁴²

A lelkiismereti szabadság nemcsak a személyes meggyőződés, a világnézet szabad megválasztását foglalja magába. Kiterjed a választott vallás szabad gyakorlásában, a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés kinyilvánításában vagy kinyilvánításának mellőzésében megmutatkozó jogosultságra is. Ezért például személyhez fűződő jogot sért minden olyan magatartás, amely e jog gyakorlásának önkéntességét, anonimitását kizárja.⁴³

3.) A személyes szabadság jogellenes korlátozása

Az Alkotmány erről a jogról is tartalmaz rendelkezést az 55.§ (1) bekezdésében, illetve az 58.§ (1) bekezdésében. Különbséget kell azonban tenni két jog között.

a.) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Nemzetközi dokumentumok már a század második felétől gondoskodtak ezeknek a jogoknak a nemzetközi rögzítéséről, elismeréséről és tiszteletben tartásáról.

Az első az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésén, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 8. cikke és a az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 4. cikke szembehelyezkedik a rabszolgaság, a szolgaság és a kényszer minden fajtájával. Jogi garanciákat teremt a személyi szabadságtól törvény alapján megfosztott személyek védelme érdekében.⁴⁴

b.) Mindenkit, aki törvényesen tartózkodik Magyarországon – törvényben meghatározott esetek kivételével - megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is.

Az előbbiekhöz hasonlóan a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 12. cikke és az Európai Emberi Jogi Egyezmény 4.cikke részesítette védelemben ezeket elsőként.

A Btk. 175.§-a védi a magyar állampolgárok személyes szabadságát, a büntetőjogi felelősségen túl azonban a nem vagyoni kártérítés iránti igény is alapos. Megvalósítják a személyi szabadság

---

⁴⁰ BH1995. 698.

⁴¹ Alkotmány 60. § (1)

⁴² BH1999. 292.

⁴³ 74/1991. (XII. 28.) AB határozat

⁴⁴ Papp Gábor: A személyes szabadságjogok

megsértésének vétségét, akik a gépkocsi elé és mögé állva megakadályozzák a sértettet abban, hogy a helyszínről akarátának megfelelően - eltávozzék⁴⁵

4.) A testi épség és az egészség megsértése

A leggyakrabban előforduló és a legnagyobb, legmaradandóbb károkat okozó személyiségsérelem. A jogalkotó ezt a jogot is körülbástyázta az Alkotmány⁴⁶, a Btk. és a Ptk. segítségével. Ezentúl a felelősségbiztosítások is a károsultak

Ma már, a szocialista jogalkotás letûnte után, személyiségi jogvédelem vonatkozásában - szemben a büntetőjog szabályaival - nincs jelentősége annak, hogy a testi épséget, egészséget károsító magatartás súlyos vagy könnyű testi sértésnek minősül-e.

A testi épség és egészség védelme így megilleti a kozmetikai sérülést szenvedett személyeket éppúgy, mint azokat akik egész életükre kiható károsodást szenvedtek. A jogosultságot nem befolyásolja a sérelem súlyossága – ez az egyenlőség alkotmányos jogából következik – csupán a kártérítés mértéke tekintetében van döntő szerepe. A 16. számú Irányelv megjelenése óta a kártérítés mértékének a megállapítása során hivatkozási alappá vált.

1.400.000 Ft nem vagyoni kártérítés ítélte meg a bíróság annak a fiatakorúnak(12 éves) az ügyében, aki egy személygépkocsi utasaként súlyos baleset szenvedett, s ennek következtében mozgásképtelenné vált.⁴⁷

200.000 Ft-t kártérítést kapott az a fiatal lány, aki egy közlekedési balesetben több olyan sérülést szenvedett, amely a bal alsó végtag megrövidülésével és hegesedésével maradandó fogyatékosságot eredményezett.⁴⁸

5.) A becsülethez és az emberi méltósághoz való jog

“A személyiség megvalósításának fontos feltétele, hogy a társadalom tagjait valóságos értékük szerint ítélik meg. Ezt szolgálja a hírnév, a becsület és az emberi méltóság védelme”⁴⁹ Az 54. § (1) bekezdésben az Alkotmány is védőfalat állít e személyiségi jognak: “A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

A becsületsértés gyakorta olyan bírálathoz vezet, amely nem felel meg a személy valós társadalmi értékelésének. A véleménynyilvánítás alkotmányban is rögzített szabadsága folytán az értékítélet, a bíráló önmagában nem jogsértő. A vélemény jogellenessé akkor válik csak, ha a bíráló túllépi a szabad véleménynyilvánítás határait.

Természetesen a becsület sérelmével jár a valótlán, vagy a valóságot hamis színben feltüntető tények, illetve az ilyen tényre kifejező értékítélet közzlése is. Ezek azonban egyben a jóhírnév sérelmét is eredményezik.

Megvalósítja a becsület sérelmét⁵⁰, ha valamely hirdetési újság adósság meg nem fizetéséről szóló jogsértő közlemény tesz közzé. A jogerős ítélet megállapította, hogy a hirdetési újságban megjelent, az alperes által feladott hirdetmény jogsértő volt. Kötelezte a jogerős ítélet az alperest,

---

⁴⁵ BH1984. 389.

⁴⁶ Alkotmány 54.§ (1)

⁴⁷ BH 1992/461.

⁴⁸ BH1996/92.

⁴⁹ Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1979.

⁵⁰ BH1999. 251.

hogy fizessen meg a felperesnek 100 000 forint vagyoni és 200.000 forint nem vagyoni kártérítést.

6.) A névviselés joga

A magánszemélyek névviselésével kapcsolatos szabályokat a Csjt., a gyámhatóságokról valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló Kormány rendelet⁵¹, az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló rendeletek tartalmazzák.⁵²

A Ptk. ugyanakkor - meghatározott tevékenységi körben - a magánszemély részére széleskörű névválasztási jogot enged a különös névviselési forma, az ún. felvett név használatával. A névfelvétel kapcsán csupán egyetlen kikötéssel él, hogy az mások jogait és törvényes érdekeit nem sértheti. A művészegyüttes, az eredetileg felvett nevet a tagok személyében bekövetkezett változás esetén is viselheti⁵³

A kereskedelmi név védelmét a Ptk-n túl más jogszabályok - így a védjegyoltalmi és cégjogi szabályok - is biztosítják.

A jogszerű névviseléssel szemben támasztott alapvető követelmény - ekként a nem természetes személy esetében is - az, hogy

- más nevét, vagy máséhoz hasonló nevet jogtalanul ne használjon
- a hasonló működési körben és azonos területen tevékenykedő, nyilvántartásba vett szervezetek nevével a neve különbözzék (névkizárólagosság elve)
- neve megfelelően tükrözze a valóságot (névvalódiság elve)
- válasszon karakterisztikus nevet, amely megfelel a nyelvhelyesség követelményeinek is (névszabatosság elve). E követelménynek a személyhez fűződő jogok vonatkozásában nincs jelentősége.

A jogerős ítélet által megállapított tényállás szerint a H. TAXI elnevezést 1982-ben kezdték használni Z.-n a személyszállító kisiparosok. Ezt az elnevezést annak a tevékenységnek a megjelölésére, amely lényegében a taxis fuvarvállalók munkáját koordinálta. Az alperes 1992-ben a nevét a jelenlegire módosította, és változatlanul Z.-n működtette az irodáját. Adott szolgáltatás meghatározását is kifejező kereskedelmi név használatát önmagában nem teszi jogszerűtlenné, hogy utóbb az más jogi személy nevének részévé vált.⁵⁴

7.) A jóhírnévhez való jog

A jóhírnév sérelmének a feltételei:

- valamilyen személyt érintő közlést tesz
- amely tényállítást fejez ki,
- amennyiben az objektíve valótlan: ennek megítélésében - a már rögzítetteknek megfelelően az érintett felróhatóságának, jó vagy rosszhiszeműségének jelentősége nincs.
  - a.) Csak akkor eredményez jogsértést, ha alkalmas arra, hogy az érintett társadalmi megítélését hátrányosan befolyásolja.
  - b.) Nincs jelentősége a jogsértés ténye szempontjából annak sem, hogy a közlés az egyén hírnevének milyen súlyú lerombolására volt alkalmas.

---

⁵¹ 149/1997 (IX. 10.) Korm. rendelet

⁵² 1982. évi 17. törvényerejű rendelet és a 2/1982. (VIII. 14.) MT TH rendelkezés

⁵³ BH1979. 411.

⁵⁴ BH1999. 61.

és ezáltal alkalmas az érintett értékelésének hátrányos befolyásolására.
A jó hírnév sérelme legtöbb esetben a sajtóban fordul elő.

Személyiségi jogainak védelme iránti igényt az is előterjeszthet, akit a sajtóközleményben név szerint nem jelöltek meg, de személye a sajtóközlemény tartalmából valamilyen módon felismerhető. A jogerős ítélet megállapította, hogy az I. r. alperes kiadásában megjelent "Szexmániás volt a zsvány polgármester" címmel közölt újságcikk alapján a polgármester személye egyértelműen beazonosítható.⁵⁵

8. A képmás és a hangfelvétel védelméhez való jog

"Az ember külső megjelenése közvetetten kifejezi a személyiség belső sajátosságait is. Az egyed megkülönböztetésének és azonosításának nélkülözhetetlen eszköze és feltétele. Ez a tény teszi lehetővé és szükségessé a jogi.

1.) A képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozataláról kizárólag az ábrázolt, illetve a felvételen szereplő személy jogosult dönteni.

A hozzájárulásban megnyilvánuló rendelkezési jogosultság önálló, a felvétel készítésétől független jog. Önmagában pl. egy fotó vagy hangszalag készítéséhez adott hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is.

A Legfelsőbb Bíróság 1995-ben kihirdetett ítéletében megállapította, hogy "a korábban adott hozzájárulás alapján felhasznált fénykép újbóli - hozzájárulás nélküli - felhasználása önmagában is jogsértést valósít meg. Ugyanakkor helybenhagyta a másodfokú bíróság ítéletét, amely a nem vagyoni kártérítés összegét 200 000 forintban jelölte meg.⁵⁶

A hozzájárulás nincs alaki szabály betartásához kötve, az tehát akár ráutaló magatartással is kinyilvánítható.

2.) A képmás vagy hangfelvétel jogszabály rendelkezése folytán, kivételesen hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható. Erre

a) büntető eljárás alá vont személy esetében van mód, de csak akkor, ha ezt nyomós közérdek vagy méltányolható magánérdek indokolja; az eljárás súlyos bűncselekmény miatt indult; és a felhasználásra vonatkozó engedélyt az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 2. §-ában foglaltaknak megfelelően az arra jogosult hatóság megadta. Ezen együttes feltételek bármelyikének hiánya a jogszerű közzétételt kizárja.

b) lehetőség van akkor is, ha ismeretlen helyen tartózkodó - tehát nem feltétlenül bűnelkövető - személy képmásának, illetve a vele készített hangfelvételnek közzététele nyomós közérdekből vagy méltányolható magánérdekre figyelemmel indokolt és a hatósági engedély is rendelkezésre áll (1978. évi 2. törvényerejű rendelet 2. §).

c) nyilvános közszereplés kapcsán is sor kerülhet.

Sokszor vitatott azonban, hogy egy közéleti személyiség esetében hol húzódnak meg a hozzájárulásától független nyilvánosság határai. (Izd. sajtóperek)

9.) A magántitok védelme

Több nemzetközi egyezményben megtalálhatjuk a magánélet védelmét, amelynek részét képezi a magántitok, a magánlaksértés is.

---

⁵⁵ BH1998. 330.

⁵⁶ BH1995. 632.

A Ptk. hivatkozott szakasza a magántitok mellett az üzemi, üzleti és levéltitkot említi a védelem tárgyaként. Ennek részletes szabályait konkrét törvények határozzák meg.

Ezért annak megítélésénél, hogy a titoksértés megvalósult-e, figyelembe kell venni az adott titokfajta megőrzésével kapcsolatos külön szabályokat is.

A titok megőrzése nem abszolút, az érintett a jogszabályban meghatározott körben és módon, felmentést kaphat.

A törvényben védett magántitoknak azok az információk tekinthetők, amelyeknek megőrzéséhez az érintett személynek méltányolható érdeke fűződik. Ide sorolhatók az ún. hivatásbeli titkok (orvosi, ügyvédi stb.) is. Mindig csak a jogsértés módjának és az ügy egyéb körülményeinek ismeretében, a társadalmi elvárásokat, szokásokat, erkölcsi normákat is mérlegelve dönthető el, hogy az adott esetben egyáltalán titoknak tekinthető-e.

A bíróság ítéletében helyt adott annak az alperesi kérelemnek, amely a magántitok megsértésének bírói megállapítását kérte azért, mert az I. rendű alperes (kórház) a felperes orvosi kezelésére vonatkozó iratokat a felperes felhatalmazása nélkül a II. r. alperes részére kiadta. Indoklásában kiemelte, hogy "az orvost és az egészségügyi szakdolgozót az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok tekintetében a beteg gyógykezelésének befejezése után is köti a titoktartási kötelezettség."

10.) A magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jog

Alkotmányos rangja van a magánlakás védelméhez fűződő jognak is:

"A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog."⁵⁷

A magánlakás a magánszféra tárgyi kerete"-ként értelmezhető. Ebből következik, hogy a magánlakás körébe sorolható minden helység, amely a magánszemély életvitelt biztosító tartózkodási helyéül szolgál.

A jogi személy céljára szolgáló helyiségnek - az előbbi felfogást megfelelően követve - az minősül, amely a tevékenységének megvalósítására szolgál.

A fentebb említett két nemzetközi egyezmény is védelmet nyújt a magánszférának.

"A számítógéppel vagy más módon történő adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti."⁵⁸

A személyes adatok védelméhez való jogot az Alkotmány 59. § (1) bekezdése alapvető emberi jogként deklarálja. E jogosultság tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Ekként

Az információs önrendelkezési jog érvényesülését, az adat-továbbítás feltételeinek garanciális szabályozása és célhoz kötöttsége együttes biztosítékként segíti elő.⁵⁹

2. Okozati összefüggés

A *római jogban* a Lex Aquilia megkívánta a jogsértő jelleg mellett a közvetlen károkozást: "testnek test által, corpore suo corpori damnum dare" - olvashatjuk Gaius munkájában.

---

⁵⁷ Alkotmány 59. § (1) bekezdés

⁵⁸ Ptk. 85.§

⁵⁹ 15/1991. (IV. 13.) AB határozat

Ezt a tételt fejlesztette tovább a praetori jogképzés, ugyanis utilis és in factum actiot adott a közvetett károkozási esetekre nézve. Kártérítési igény érvényesíthető volt abban az esetben is, amikor valaki idegen rabszolgát bezárt és éheztetett, és ilyen módon okozott másnak kárt. Marton Géza a közvetettség kategóriáját tovább szélesíti. A római jogi példa a közvetettség alatt csupán azt érti, hogy a károkozó (személy) nem a károsult személynek közvetlenül, hanem vagyona útján okoz kárt. Illetve nem közvetlenül a testi cselekménye, hanem annak következménye okoz kárt.

A tulajdoni viszonyok átalakulása és a technika fejlődése következtében *Marton* a közvetettséget a károkozó (elsősorban dolog) oldaláról közelíti meg. Tehát nem csak a cselekvőképes személy, hanem annak dolgai, gépei, állatai is okozhatnak kárt, amelyért a tulajdonos tartozik felelőséggel.

Az okozati összefüggés napjainkban

Az okozati összefüggés fennállásának megítélésében a kárfelelőséget elbíráló bíróság véleménye eltérhet a büntetőjogi következményekről döntő bíróságétól.

Az okozati összefüggés fennállásának megítélésében a kárfelelőséget elbíráló bíróság véleménye eltérhet a büntetőjogi következményekről döntő bíróságétól. A felperes, miután az alperes távozásra szólította fel, ököllel mellbe vágta, majd ismét megütötte. Az alperes erre egy fazekat először a felperes vállának, majd a fejének vágta, minek hatására a felperes a földszintre vezető lépcsőkön lezuhant, az esés következtében maradandó fogyatékossgal járó, életveszélyes sérüléseket szenvedett. A büntetőbíróság ítéletében az alperest súlyos testi sértés büntetének kísérletében mondta ki bűnösnek.

A polgári bíróság azonban sérülések okaira figyelemmel kármegosztás alkalmazását tartotta indokoltnak, hiszen a felperes is nagymértékben közrehatott a baleset bekövetkezésében.⁶⁰

A releváns okokat olyan tényezők közül kell kiválasztani, amelyeknek szinte mindegyike valamilyen formában közrehatott a kár bekövetkezésében.

a) emberi magatartás és természeti erő együttes hatása okozza a kárt.

A felróható magatartás és a természeti erők együttes hatása esetén általában az a szabály, hogy a kártérítési felelőség teljes.

b) Két, vagy több emberi magatartás együttes következménye a kár.

A PK 36. számú állásfoglalásból kitűnik, hogy a közös érdek egyrészt a károkozó magatartástól való tartózkodást kívánja a károkozótól, másrészt a károsult kárelhárítási kötelezettségét is igényli.⁶¹ Károsulti mivoltából következően a károsult kártérítésre nem köteles, de saját kárának egy részét viselnie kell. Nem jár számára kártérítés ugyanis azért a kárért, amely abból származott, hogy mint károsult, a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható.

Mindebből következik, hogy a károsult maga viseli a kárnak azt a részét, ami abból származott, hogy az általában elvárható magatartást elmulasztotta.

A kármegosztás mellett a Ptk. 339. § (2) bekezdése is alkalmazható, vagyis a károkozót a felelőség alól tovább is lehet mentesíteni, ha rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények állnak fenn a károkozó oldalán.

A jogsérelem és a kár között fennálló okozati összefüggést a károsult köteles igazolni.

---

⁶⁰ BH1996. 255

⁶¹ PK. 36. szám

3. A felróhatóság

A felelősség történeti fejlődése⁶²

A polgári jogi felelősség fejlődésének három nagyobb állomása van:

1.) Az első jelentős változást a törzsi-nagycsaládi felelősség egyéni felelősséggé való átalakulása jelenti. A vétkesség elvét figyelmen kívül hagyó felelősség szemléletét a bosszúállás uralja, ugyanakkor a mértéke korlátlan, vagyis a tettehez és következményihez nem idomul.

2.) A második szakaszt a jogi felelősség kialakulása jelenti, amely tovább differenciálódik a későbbiek során polgári jogi, majd büntetőjogi felelősséggé. Ez a felelősségi alakzat már nem korlátlan, a jog megsértéséig terjed, itt jelenik meg a jogellenesség fogalma, amely tovább szűkíti az első szakaszban vázolt felelősség körét, ám még mindig objektív szempontokkal operál.

3.) Forradalmi változást a vétkesség fogalmának megjelenése jelentette, amely már nem csak tárgyi oldalról közelít, hanem vizsgálja az alany, a károkozó szándékát is.

Innen indul meg az az apró, de nagyon lényeges változásokat eredményező folyamat, amely a felelősség egy-egy elemét alakítja át, ezt is hosszú idő eredményeként.

Az egyik jellemző változás, amelyen a polgári jogi felelősség "átesik", a vétkesség denaturálódása, azaz eltávolodott a büntetőjogi felelősségtől, tehát a vétkesség fogalomköre tágul. Ez a túlfeszítettség különösen a francia Code Civil-ben jelentkezik, amely a vétkesség megdönthetetlen vélelmét építette be.⁶³

Az állami immunitás megszűnt és teret kapott az az elv, mely szerint az állam olyan tevékenység körében, amelyet magánszemély is kifejtethet, úgy felel, mint a magánszemély. Tehát a közérdekű tevékenység nem menti ki az állam hibáit.

4.) "A károsult és a károkozó közé biztosítási és egyéb kárrendezési mechanizmusok ékelődnek, amelynek következtében a kárfelelősség intézménye felbomlik."⁶⁴ A felelősség fejlődése negyedik állomásaként szokták emlegetni a kollektív felelősségvállalást. Ezalatt véleményem szerint a biztosítók által átvállalt felelősségi alakzatot kell érteni. Ez a szerződési forma (felelősségbiztosítási szerződés) jelent megoldást azokban az esetekben is, ahol a károkozó magatartása csupán enyhén gondatlan volt – Grosschmid "a vétkesség lehelletének" nevezi – vagy tényleges felelősség nemis állapítható meg:

- a másodperc töredék-érv alkalmas példa erre: a gépkocsivezető, akinek csak pillanatok
- állnak rendelkezésére a döntéshez és ki van szolgáltatva saját reakcióinak vagy
- az anonim vétkesség megjelenése: a kár ok a kibogozhatatlan láncolaton vezet
- keresztül és így a tényleges felelősség csak nehezen állapítható meg (pl: a termékfelelősség esetében)

---

⁶² Polgári Jog 1970-1995. Kötelmi jog általános rész, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Bp., 1996.

⁶³ Code Civile 1384.§

⁶⁴ Sólyom László: A polgári jogi felelősség hanyatlása, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

A Magánjogi törvényjavaslat 1134. §-a szerint "Az a gondosság, amelyet az élet felfogása szerint rendes embertől az eset körülményei között el lehet várni" Elzárkózik az egyéni képességek vizsgálatától és a vétkességet "a cselekmény mögött ülőnek" tulajdonítja.

Marton Géza a beszámíthatóságot vizsgálja, amelynek alapja a vétkesség. Ehhez hasonlóan Grosschmid - a fentebb említetteknek megfelelően - kártérítési alapnak tartja a vétkes magatartást. Eörsi is a vétkesség mellett foglalt állást. Tehát vizsgálandó a károkozó szándéka is, ez pedig az objektív felelősségtől való eltávolodást jelenti. Lehetőséget biztosít a károkozónak a kártérítési felelősség alóli mentesülésre, illetve a kártérítés mértékének enyhítésére. A hatályos Ptk. és a korábbi Magánjogi Törvényjavaslat (Mtj.) a kártérítési felelősség vonatkozásában a felróhatóság talaján áll.

A felróhatóság jelentősége

A jogellenesség és a felróhatóság közötti kapcsolat lényege, hogy nem minden jogellenes cselekmény felróható, de minden felróható magatartás jogellenes.

A felróhatóság három alakzata között kell különbséget tenni:

a.) A Ptk. 84.§ (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban megjelölt polgári jogi eszközök. (pl: elégtétel, a jogsértő magatartás abbahagyására kötelezés) alkalmazására akkor kerülhet sor, ha megállapítható a személyiségi jogsérelem, a sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés. Nem kell, hogy felróható legyen annak a személynek, aki jogellenes magatartást tanúsított. Ebben az esetben minden objektív személyiségvédelmi eszköz alkalmazható.

b.) A vétkességen alapuló felelősség: A kártérítési igény akkor lehet megalapozott, ha a jogsértő, károkozó személy cselekménye felróható.

c.) A harmadik esetben a törvény a kártérítésre akkor is lehetőséget ad, ha a jogellenesen viselkedő személynek a tett nem róható fel. Ezeket a kivételes szabályokat a veszélyes üzem működtetőjével szemben állította fel a Polgári Törvénykönyv. Ezt nevezi a szakirodalom vétkesség nélküli felelősségnek.

d.) A Ptk. kommentár említ egy negyedik esetet is, amikor nem felelősségen alapulva, hanem kártelepítő okból állapítható meg a felelősség. (Ez történhet szerződés – amennyiben ezt törvény megengedi – vagy jogszabály alapján.)

A kártérítési felelősség leglényegesebb kérdése annak meghatározása, hogy ki viselje a kárt. Ezt nevezik kártelepítésnek. A kártelepítés esetei a polgári jogban az alábbiak

- kártérítés (fő szabály, hogy a kárt az viseli, aki a kárt jogellenesen és felróhatóan okozta)
- kártalanítás (ha a kárt jogosan okozták, és azt nem a károsult, hanem más személy viseli, például kisajátító, szükséghelyzetben volt személy stb.)
- kárveszély viselés (ha a bekövetkezett kárt sem a kártérítés, sem a kártalanítás, sem
- valamilyen szerződéses jogviszony folytán másra nem lehet áthárítani).

A felróhatóság és a vétkesség közötti különbség

A felróhatóság és a vétkesség fogalma nem azonos, bár a joggyakorlatban szinonim fogalomként használják ezeket. A vétkesség a felróhatóság egyik megnyilvánulási formája.

– A felróhatóság fogalma inkább a társadalom oldaláról nézve fejezi ki azt, hogy aki az általános társadalmi elvárásokkal szemben jár el, annak magatartása felróható.

– A vétkesség a károkozó oldaláról nézve a károkozó magatartásának módját minősíti. A

vétkességnek két fokozata van a szándékosság és a gondatlanság. A magyar polgári jogban a vétkesség különböző fokozatainak különösebb jelentősége nincs. Vannak alóla kivételek.⁶⁵

A felelősséget döntően a felróhatóság alapozza meg (Isd: vétkesség nélküli és vétkességen alapuló felelősség), a kártérítés azonban már nem a felróhatóság fokához (szándékosság, súlyos gondatlanság stb.), hanem a tényleges kárhoz igazodik. A polgári jogban elegendő annak a megállapítása, hogy a vétkesség fennáll vagy sem. A szankció szempontjából nincs jelentősége a vétkesség fokának.

Ha az adott személyiségi jogsérelem egyben bűncselekmény is, akkor a gondatlanság illetve szándékosság mérlegelése és értékelése a büntető bíróság feladata. Ők azonban a közrend szempontjából vizsgálják az adott cselekményt, nem a károsultnál bekövetkezett vagyoni és nem vagyoni hátrány kompenzálása a feladatuk, hanem a társadalom számára veszélyt jelentő személy megbüntetésé.

Az általános elvárhatóság = felróhatóság

Lényeges, hogy pontosan körülhatároljuk azt a mércét, amelynek az átlépése nem mentesít a felelősség alól. A törvény szerint mentesül a felelősség alól az, aki “ úgy jár el, ahogy az általában elvárható.” Azért lehet a felróhatóság hiánya a mentesülés egyedüli eszköze, mivel nélküle kártérítést nem, egyéb polgári személyiségvédelmi eszközt azonban lehet igényelni.

A fokozottan veszélyes tevékenység

A veszélyes üzem fogalma és tárgyi köre

A törvény a veszélyes üzem fogalmát nem definiálja és az ilyen jellegű tevékenységet taxatívénem is sorolja fel. Ez azért helyes, mert a műszaki élet robbanásszerű fejlődésével előre nem számítható ki mindazon tevékenység, amely ebbe a körbe tartozhat. A fokozott veszéllyel járó tevékenység lényege, hogy csekély hiba is aránytalanul súlyos károkat eredményezhet.

A bírói gyakorlat ilyennek minősítette többek között a

- a gépjárműveket
- elektromos berendezések (például betonkeverő),
- a magas feszültségű elektromos távvezeték üzemben tartása
- gáz és vízművek
- vízi erőmű
- robbanóanyag, lőfegyver gyártása, tartása,
- mérgező anyagok gyártása, tartása, használata
- sugárzó anyagok
- tűz
- környezetszennyezés (zajártalom)

A veszélyes üzem fenntartójának mentesülése a felelősség alól

A Ptk. miniszteri indokolása szerint a reparáció és a prevenció elvéből következően az aki veszélyes üzemmel kapcsolatos tevékenységet végez, az abból származó károkért köteles helytállni és csak kivételes esetekben mentesülhet.

A következő kimentési lehetőségeket teszi lehetővé a törvény:

1. nem veszélyes üzem működéséből ered a kár

---

⁶⁵ Ptk. 342. § (1), 344. § (1), 340. § (1), 581. § (1), 503. § (3), 559. § (3)

2. az alperes nem minősül üzembentartónak

3. az üzembentartó kimentheti magát elháríthatatlan külső okra hivatkozással, amelyek lehetnek:

- vis maior, természeti események,
- állat közrehatása,
- harmadik személy közrehatása,
- károsult közrehatása

4. a speciális elévülési idő eltelte. Jelentősége abban áll, hogy a Ptk. az általános elévülési időhöz képest rövidebb időszakot jelöl meg az igényérvésítés számára : mindössze 3 évet. Nem válik érvényesíthetatlenné az igény a három év eltelte után sem, hiszen mint kártérítési igénnyel felléphet a károsult a kártérítés általános szabályai szerint, ekkor azonban már nem hivatkozhat azokra a garanciális szabályokra és jogkedvezményekre, amelyek a veszélyes üzem fenntartójával szemben megillették volna : azaz az üzembentartó csak felróható magatartása esetén tartozik felelősséggel az általános (5 év) elévülési idő leteltéig.

A bíróság megállapította, hogy - az időközi elévülésre tekintettel - az alperes nem a Ptk. 345. §-a, hanem a Ptk. 339. §-ának (1) bekezdése alapján felel a felperesnek okozott károkért. Továbbá, hogy a felperest ért balesetért kizárólag az alperest terheli a polgári jogi felelősség. A MÁV-állomásról a vonatszerelvény elindulása előtt az alperes dolgozói nem győződtek meg arról, hogy a le- és felszállás befejeződött, és a vasúti kocsik ajtajai zárva vannak, illetve a vonat hangjelzés nélkül indult ki az állomásról. Ennek következtében az éppen leszálló és a legalsó lépcsőn tartózkodó felperes a vonatról leesett, súlyos sérüléseket szenvedett, amellyel összefüggésben kárai merültek fel.⁶⁶

A kártérítési követelések elévülése

Fő szabály szerint az elévülésre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni. A főszabály alól két kivételeket tartalmaz.

a.) Az egyik kivétel az, ha a kárt szándékosan vagy bűncselekménnyel okozták. Ilyen esetben a kártérítési igény 5 évnél rövidebb idő alatt nem évülhet el akkor sem, ha az elévülési idő az általános szabályok szerint ennél rövidebb lenne.

b.) A másik kivétel értelemben a bűncselekménnyel okozott kár esetén a követelés 5 éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntetethetősége el nem évül.

A kártérítési követelés elévülése a károsodás bekövetkeztével kezdődik.

A kártérítési követelés elévülése akkor is a követelés esedékességétől kezdődik, ha a károsult a károsodásáról később szerzett tudomást.⁶⁷

Baleseti járadékkövetelés esetén az elévülési idő a járadékkövetelés egészére, tehát a jövőben lejáró részletekre vonatkozóan is egységesen akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképesség-csökkenés, illetőleg munkaképtelenség első ízben vezetett keresetkiesésben (jövedelem-kiesésben) megmutatkozó károsodásra.⁶⁸

4. A kár

---

⁶⁶ BH1996/ 256.

⁶⁷ PK 51. szám

⁶⁸ PK 52. szám

A károsodás, illetve a kár bekövetkeztének időpontja

A Ptk. meghatározza azt az időpontot, amikortól a kártérítés igényelhető. Emiatt kap nagy szerepet az a tény, hogy mikor következett be a károsodás, ugyanis: "kártérítés nem a károkozás, hanem a károsodás bekövetkeztekor esedékes."

Előfordul ugyan, amikor a károkozás és a kár bekövetkeztének az ideje egybeesik, de figyelembe

kell vennünk azt a lehetőséget is, amikor ez a két időpont egymástól elválik.

Megtörténhet, hogy egy baleset következtében valaki belső szervei károsodásokat szenved, de csak később jár mindez azzal a súlyos következménnyel, hogy a károsult mozgásképtelenné válik.

A nem vagyoni kártérítés alkalmazásához objektív kritériumokat nem lehet felállítani. Nemcsak a kár nagysága, de maga a személyi kár bekövetkezte is becslésen alapul, amelynek objektív mércéje nincs. Ebben egyedül a bíróságok józanságának, személyes elkötelezettségének és mértéktartásának lehet meghatározó szerepe.

A károsult köteles igazolni a károsodás bekövetkeztét - értelemszerűen annak időpontját - és a kár mértékét.

A Legfelsőbb Bíróság által követett, helyesnek tartott, s elfogadott gyakorlat azonban ettől a szemlélettől eltér. A kár bekövetkeztének vizsgálata arra ad választ, hogy a felrótt magatartás eredményeként - adott esetben a külvilágban is észlelhető módon - csökkent-e a személy testi vagy lelki életminősége, illetve hátrányosan változott-e a jogi személy autonómiája, értékelése.

A jogerős ítélet⁶⁹ megállapította, hogy a Z. kórház, alperes megsértette a felperes személyiségi jogát (magántitkát) azzal a magatartásával, hogy a felperes orvosi kezelésére vonatkozó iratokat a felperes felhatalmazása nélkül a II. r. alperes részére kiadta. Megállapította továbbá, hogy a II. r. alperes megsértette a felperes személyiségi jogát (magántitkát) azzal a magatartásával, hogy a felperes orvosi kezelésére vonatkozó iratokat átvette, és azok felhasználásával szakvéleményt készített.

A kártérítés esedékességének időpontja

A kártérítés esedékességének az alábbiak miatt van jelentősége

- a károsodás bekövetkezte az elévülési idő kezdete;
- a károkozó a károsodás bekövetkeztekor nyomban köteles a kártérítést megfizetni;
- ez az időpont a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontja;
- ezt az időpontot megelőzően a kártérítési igényt nem lehet a perben érvényesíteni.

A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának állásfoglalása szerint. "A kártérítési összeg után kamat a károsodás bekövetkeztétől jár, a bíróság azonban csak a kereseti kérelemnek megfelelő időponttól ítélhet meg kamatot."⁷⁰

Egy lényeges garanciális szabályt tartalmaz a jogszabály: "ha a jogsértést valószínűsítették, és a késedelem jóvá nem tehető kárral járhat, a bíróság ideiglenes intézkedést tehet; ennek során elrendelheti a jogsértés eszközének bírósági zár alá vételét is."

A kár fajtái

A jogirodalomban a kár alapvetően háromféle lehet

---

⁶⁹ BH1999. 156.

⁷⁰ PK 50. szám

1. felmerült kár (damnum emergens)

A károsult vagyonában beállott tényleges értékcsökkenés, vagyis az az érték, amelytől a károsult a dolog elpusztulása, elveszése folytán elesik.

A tényleges kár azonban nemcsak a vagyont érintheti hátrányosan, hanem a személyiségi jogokat is. Így a damnum emergens fogalma magába foglalja a nem vagyoni károsodást is.

2. elmaradt jövedelem vagy haszon (lucrum cessans)

3. költségek és kiadások

Az alperes

Az alperesről általában

Az alperes személyének a jelentősége:

A nem vagyoni kártérítés iránti pereknek, mint minden egyes bírósági eljárásnak az egyik legfontosabb eleme az alperes személye. Több szempontból is, hiszen a polgári perrendtartás (továbbiakban: Pp.) szabályai szerint: "A pert keresetlevéllel kell megindítani; a keresetlevélben fel kell tüntetni ... a feleknek, valamint a felek képviselőinek nevét, lakóhelyét és perbeli állását;"⁷¹

A keresetlevéllel szemben támasztott tartalmi követelmények közül a fenti három az alperes pontos megjelölését teszi szükségessé.

Az eljáró bíróságot csak akkor tudom meghatározni, ha tudom, hogy az alperes hol lakik, mivel a bíróság illetékessége tárgyában a főszabály az alperes lakóhelye.

Bár nem eredményez ítélt dolgot (res iudicata), ha valaki nem a megfelelő alperest jelölte meg és a bíróság ezért a kereseti kérelmét elutasítja. "A bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, ha megállapítható, hogy a felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt - akár ugyanazon bíróság, akár más bíróság előtt - a per már folyamatban van, vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak."⁷² De itt lényeges a mondat első kikötése, hogy "a felek között", azaz ugyanazon felek között nem peresíthető ugyanazon jog. Ebben az esetben nem erről van szó.

Figyelembe kell venni az eljárással járó költségeket és illetéket, ami az alperes téves megnevezése, megjelölése esetén a felperest terheli.

I.) Műhibaperek

A műhibát elkövető orvos rendszerint alkalmazott ezért legtöbbször a Ptk. 348. §-át – az alkalmazotti károkozás során fennálló felelősségről szóló szakaszt - szokták alkalmazni ilyen esetekben. A bírói gyakorlat azonban számos kérdést vet fel ebben a tárgykörben.

A legfontosabb ezek közül az, hogy szerződéses károkozás történt-e vagy a szerződésen kívüli károkozás szabályait kell irányadónak tekinteni. Ez jelentősen behatárolja ugyanis a perelhető személyek körét.

Egyes elképzelések szerint a beteg és a társadalombiztosítási szerv között társadalombiztosítási jogviszony áll fenn, s a kórház a társadalombiztosítási szerv megbízottja és ebben a megbízási jogviszonyban okoz kárt.

⁷¹ 1952. évi III. törvény: A polgári perrendtartásról 121.§ (1)

⁷² 1952. évi III. törvény: A polgári perrendtartásról 130.§ (1)

Mások az orvos és a beteg között létrejövő megbízási szerződés megszegésének tekintik, ebben különösen a magán orvosi tevékenység elterjedése játszott hatalmas szerepet.

Ugyanakkor a sürgősségi ellátásokra a megbízási nélküli ügyvitel szabályait tartják alkalmazandónak.

A bíróság azonban a szerződésen kívüli károkozás szabályait alkalmazza leggyakrabban. Különösen az orvosi tevékenységgel összefüggésben okozott károk esetében lényeges a felelősségbiztosítók szerepe. A 113/1989. (XI.15.) MT rendelet kötelezővé teszi "az egyéni és társas vállalkozó egészségügyi szolgáltatók számára, hogy az e tevékenységük során okozott kár megtérítésére felelősségbiztosítást kössenek." Ilyenkor az alperes a vállalkozás lesz, és a perbe beavatkozhat a biztosító is.

A polgári törvénykönyv szerint a felelősségbiztosítási szerződés rendeltetése, hogy " a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítésétől, amelyért jogszabály szerint felelős."⁷³

Jelenleg két fontos területe van a felelősségbiztosításoknak:

1.) a gépjármű-felelősségbiztosítás : A felelősségbiztosítások elváltak a gépjármű felelősségbiztosítástól, egyrészt mert külön kormányrendelet szabályozza (az 58-1991. (IV.13.) Korm. rendelet), másrészt ez a felelősségbiztosítási forma valamennyi olyan személyt kötelezi, aki gépjárművel rendelkezik, tehát a társadalmat szélesebb körben érinti.

2.) azon szakmák köre tartozik ide, amelyek fokozott felelősséggel járnak, és az ilyen tevékenységet folytatókat törvény kötelezi felelősségbiztosítási szerződés megkötésére. A biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 69.§ (1) a következőképpen fogalmaz: "

Az e törvény 9. számú mellékletében, valamint külön törvényben meghatározott tevékenységek gyakorlásának feltétele, hogy a tevékenységből eredő esetleges kártérítési kötelezettségek fedezetére a tevékenység folytatására jogosult felelősségbiztosítási szerződést kössön. "⁷⁴

a.) A törvény 9. számú melléklete a következő előírást rögzíti: "

- gépjármű üzemben tartása
- lőtér üzemeltetése
- nem állami szociális intézmény fenntartása
- nem állami gyermekellátást végző intézmény fenntartása
- felvonók és mozgólépcsők üzemeltetése
- pénzfeldolgozási tevékenység
- műszaki termékek megfelelőségét vizsgáló, ellenőrző és tanúsító tevékenység
- gázértékesítési tevékenység

b.) A külön törvényben szabályozott tevékenységek különösen: az egyéni ügyvédek, orvosok, gyógyszerészek, közjegyzők, végrehajtók. Ezek közül a napjainkban leginkább vitatott terület az orvosok felelősségbiztosítása. Nem a tény maga a kérdés, hiszen az 1997. évi CLIV. törvény kötelezővé tette az orvosok számára ezek megkötését - az egészségügyben tevékenykedő vállalkozóknak pedig egy 1989-es rendelet-, sokkal inkább kérdéses a biztosítási díjak mértéke. A

⁷³ A Polgári Törvénykönyv 559.§ (1)

⁷⁴ 1995. évi XCVI. törvény 69.§ (1)

nem vagyoni kártérítés iránti keresetek száma jelentősen növekedett. Büntetőjogi felelősségrevonásra még eddig nem került sor. Évente 200-300 műhibagyánús eljárás indul kórboncnokok jelentése alapján. Budapesten évente 20-25 halálos kimenetelű műhibagyánús eljárás indul, ebből 6-10 jut el a nyomozási szakaszig, és csak 2-3 éri el a vádemelési szakaszt. Marasztalásra eddig még ilyen alapon nem volt példa.⁷⁵

A polgári jogi felelősség szabályai szerint azonban egyre gyakrabban, a megítélt összegek pedig növekvő tendenciát mutatnak. A nem vagyoni kártérítés iránti perek száma egyes szakértők szerint azért nőtt meg ilyen drasztikusan, s az igényelt kártérítési összegek amiatt váltak csillagászattivá, mert a felperesek nagy része jövedelmi viszonyuk és vagyoni helyzetük miatt személyes költségmentességben részesül, vagyis a pertárgyérték 6 %-át kitevő illetéket az állam fizeti meg helyette.⁷⁶

A biztosítók a két módszert választanak, hogy dacolni tudjanak az így megváltozott körülményekkel:

- az egyik lehetőség: megnövelik a biztosítási díjakat

A kórházak nagy részének a Generali-Providencia Biztosító Rt.-vel áll szerződéses kapcsolatban. A biztosító azonban a díjak háromszorosára emelését tervezi, mivel a befizetett biztosítási díjak nem fedezik a kifizetett kártérítéseket. (az elmúlt nyolc év adatai szerint: a befizetett díjak összege 480 millióra tehető, míg a kifizetett kártérítések elérték az 500 millió Ft-ot) A kórházak nem képesek orvosaik után ilyen összegű díjakat kifizetni, amelyeket saját bevételeikből kell fedezniük, ezért az Egészségügyi Gazdasági Vezetők Egyesülete (EGVE) és a Magyar Kórházszövetség (MKSZ) kezdeményezte, hogy az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) az összes szolgáltató nevében szerződjön a legkedvezőbb feltételeket kínáló biztosítóval. Az OEP a javaslattal egyetértett, azzal a feltétellel, hogy jövőre már a szolgáltatóknak önállóan kell biztosítást kötniük.⁷⁷

A felelősségbiztosítási díjak alakulása:

- a.) A legveszélyesebb kategóriába sebészek, fülészek, nőgyógyászok tartoznak, akik 14.000 Ft-ot fizetnek évente.
- b.) A második kategóriát a családi orvosok, a belgyógyászok és a fogorvosok alkotják. évi 10.000 Ft-ot fizetnek évente.
- c.) A legkevésbé perelt szakmáknál 3.000 Ft-os tarifával kell számolni.

- a kifizethető kártérítési összegeket orvosonként és káronként éves viszonylatban maximálják.

Az ÁB-Aegon egy alkalommal egy millió Ft-ig, évente ötmillió Ft-ig, a Providencia egy alkalommal 5 millióig, a Hungária Biztosító pedig 1,5 millióig állja a kárszámlát a károkozó orvos helyett, az e fölötti összegeket a kórház vagy a magánorvos köteles előteremteni és megfizetni.⁷⁸

A Colonia Biztosító állapította meg a kilencvenes évek közepén a legmagasabb összeghatárt, ameddig évente helytáll egy orvosért - 10 millió Ft-ban.⁷⁹

⁷⁵ Haiman Éva: Nott a műhibaperek száma, Magyar Hírlap, 1999.05.05.

⁷⁶ Nagy Katalin: Műhibaperek, KáPé, 1996. szeptember 18.

⁷⁷ Danó Anna: Méregdrága orvosi műhibák, Népszabadság 1999. október 12.

⁷⁸ Makarla Klára: Fedezett balfogások, Heti Világgazdaság, 1995. november 25.

⁷⁹ Biztosítás orvosi műhiba ellen, Népszabadság, 1994. április 11.

Az alperes személye

A Ptk. 559. §-a nem teszi lehetővé, hogy a károsult igényét közvetlenül a biztosítóval szemben érvényesítse.

Ez alól az általános szabály alól egyetlen kivétel van: a gépjármű-felelősségbiztosítás, melyet az 58/1991. (IV.13.) Korm. rendelet szabályoz.

Egyéb esetekben a biztosított személlyel szemben kell a keresetet megindítani.

A biztosító és a marasztalási kötelezettség

– Ha a bíróság a biztosítottat elmarasztalja, a jogerős ítélet csak akkor kötelezi a biztosítót, ha ő a perben részt vett, a biztosított képviselétől gondoskodott vagy ezekről lemondott.

– A biztosító részvétele a perben azáltal garantált, hogy a szerződési feltételek a biztosított kötelezettségévé teszik, hogy a biztosítót a perről értesítse. A biztosító törvényi felhatalmazás alapján az ilyen perbe jogi érdeke miatt be is avatkozhat. “Akinnek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a más személyek között folyamatban levő per miként dőljön el, a perbe - az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig - az azonos érdekű fél pernyertességének előmozdítása végett beavatkozhat.”⁸⁰

–A biztosított és a károsult csak a biztosító beleegyezésével köthet a biztosítót terhelő egyezséget.

–Ehhez hasonlóan az elismerő nyilatkozat is csak akkor hatályosul, hogy azt a biztosító tudomásul vette, hiszen a biztosítónak jogában áll vitatni a jogalapot és az összezszerûséget a biztosítóval szemben.

Mentesülési lehetőségek:

A biztosító nem hivatkozhat a károsulttal szemben a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartására.

A biztosító a biztosítottól követelheti a biztosítási összeget A károkozó biztosítottnak egyetlen mentesülési lehetősége van ez alól a kötelezettség alól, ha azt bizonyítja, hogy a károkozó magatartás nem volt jogellenes. A károkozó magatartás pedig akkor nem tekinthető jogellenesnek, ha a károsult a károkozásba beleegyezett, a károkozás jogos védelemből vagy szükséghelyzetben történt illetve akkor, ha vis maior következménye. A Ptk. kártérítési szabályai szerint: “Nem jár kártérítés, ha a kárt a károsult beleegyezésével okozták, és a károkozás társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet . Semmis valamely szerződésnek az a kikötése, amely a szándékos vagy súlyos gondatlanságból eredő károkozásért, az életben, a testi épségben, az egészségben okozott károsodásért, továbbá bûncselekmény következményeiért való felelősséget előre korlátozza vagy kizárja.”⁸¹ továbbá a személyhez fűződő jogok megsértését szabályozó szakaszai szerint: “A személyhez fűződő jogokat nem sérti az a magatartás, amelyhez a jogosult hozzájárult, feltéve, hogy a hozzájárulás megadása társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet.”⁸²

A teljesítés módja:

A biztosító a kártérítési összeget a károsultnak fizeti ki, a biztosított csak akkor követelheti, hogy a biztosító neki fizessen, ha a károsultnak a kártérítési összeget már megfizette.

---

⁸⁰ 1952. évi III. törvény 52.§ (1)

⁸¹ 1959. évi IV. törvény 342.§ (1) (2)

⁸² 1959. évi IV. törvény 75.§ (3)

II.) Gépjárművel okozott balesetek

A nem vagyoni kár értékelésében jelentős változást idézett elő a biztosítóknak a kártérítési jogviszonyba való belépése. Bónis Gabriella⁸³ 1977-es tanulmányában a nem vagyoni károkat két csoportra osztotta:

1. súlyos személyiség-sérelem, fizikai sérelem nélkül
2. egészség, testi épség csorbulása

A gépjárművek keletkeztetik legnagyobb számban az egészséget, testi épséget csorbító káreseményeket. Mivel a gépjármű-felelősségbiztosítás megkötése kötelező, a károsult a nem vagyoni kárért is a biztosítót pereli. Ez számára különösen azért előnyös, mert egy fizetőképes alperessel áll szemben. A károkozók szempontjából azonban súlyos hátrányt jelentenek a biztosítók.

a.) az egyik legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy az immateriális károk megítélése mechanikussá válik, elveszítik egyedi jellegüket, ha kialakítja a bírósági gyakorlat azoknak a körét, akiknek a kárpótlás jár, ennek következtében a vétkesség kérdése sem fog olyan súllyal jelentkezni, mint korábban, mert az Állami Biztosító bizonyítási kérdésként kezeli a jogalapot és az összegszerűséget és amint ez eldől, fizet

b.) az Állami Biztosítót, tőkeerős cég lévén, az 1970-es években 50-100 ezer forintos nagyságrendben kötelezte a bíróság kártérítési összegek megfizetésére. Ez óriási terhet ró azokra a károkozókra, akik nem gépjárművel vagy fegyverrel okoznak kárt és így hiányzik a háttérből az anyagi biztonság, ami az ÁB esetén adott. Így várható, hogy elszakad egymástól a biztosító és a magánszemély szempontjából elviselhető kártérítési érték. Megoldást az jelentene, ha a felelősségbiztosítás rendszerét kiterjesztenék a fent említett két káreseményen kívüli esetekre is. Az évek nem igazolták a fent nevezett tanulmányban jelzett kétségeket. Ez a biztosítási forma mindazokat a sajátosságokat hordozza, amelyek általában jellemzőek a felelősségbiztosításokra, azzal az eltéréssel, amelyet külön jogszabály határoz meg.

Az alperes személye

A rendelet szerint : “ A károsult kártérítési igényeit ...közvetlenül a biztosítóval szemben jogosult érvényesíteni”.⁸⁴ Ez pontosan annyit jelent, hogy alperesként továbbra is megjelölhető a biztosított, de ad a rendelet egy plusz lehetőséget – a károsult védelme érdekében - , hogy közvetlenül a biztosítót – mint tőkeerős céget - perelhesse a kárt elszenvedő személy.

A biztosított

Lényeges kérdés egy-egy balesetnél, hogy ki tekinthető biztosítottnak. A gépjármű-felelősségbiztosítás kérdéseit rendező kormány-rendelet értelmező rendelkezései szerint nem csak a gépjármű üzemeltetője, hanem a vezetője is. Ezzel a biztosítás nem személyi, sokkal inkább tárgyi jelleget ölt. Tehát akár az üzemeltető, akár más személy okozta a balesetet, a felelősségbiztosítási jogviszony alapján a kártérítési kötelezettség a biztosítót terheli.

---

⁸³ Bónis Gabriella: Kárpótlás eszmei kárért, Jogtudományi Közlöny, 1977/8.szám

⁸⁴ 58/1991. (IV.13.) Korm. rendelet 7.§

A fizetési kötelezettség

A fizetési kötelezettség azonban nemcsak a biztosítót terhelheti, hanem a Kártalanítási Számlát is. "A Kártalanítási Számla csak olyan mértékben köteles helytállni, amilyen mértékben a károsult a kárának megtérítését a társadalombiztosítás vagy vagyon- és felelősségbiztosítás alapján (az autó-casco biztosítás kivételével) nem követelheti. A vagyon- és felelősségbiztosításból, valamint a társadalombiztosításból eredő megtérítési követeléseket a Kártalanítási Számla nem fedezi. Ez a kizárás nem vonatkozik az autó-casco biztosító megtérítési követeléseire. A Kártalanítási Számla a károsult követelésének kielégítésével kapcsolatban felmerült valamennyi ráfordítása és költsége megtérítését követelheti a biztosítással nem rendelkező üzembentartótól."⁸⁵

A mentesüléssel kapcsolatos eltérő szabályok

A biztosítási szerződés kötelező jellegére tekintettel további garanciákat nyújt a rendelet mind a biztosított, mind a károsult számára. A Ptk-ban megjelölt mentesítésülési lehetőséget szünteti meg.

A Ptk. 559. § (3)-e abban az esetben mentesíti a biztosítót a teljesítési kötelezettség alól, ha a károkozás a biztosított szándékos, vagy súlyosan gondatlan magatartásának a következménye, ami ezenfelül még jogellenes is. Nem véletlen, hogy a közlekedési baleseteknél szükséges az efféle, kivétel.

- a súlyosan gondatlan magatartás esetén azért, mert

- a.) a közlekedési balesetek többsége gondatlan magatartás következménye.
- b.) a sebesség növekedésével egyre nagyobb a károkozás lehetősége. Ugyanakkor az így okozott károk minden esetben jogellenesnek minősülnek, hiszen "A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak. A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen... a testi épség, az egészség ...megsértése."⁸⁶

- a gépjárművel okozott szándékos károkozás esetében

- a.) a jogellenesség szintén adott,
- b.) a szándékosság bizonyítása miatt ne húzódhassanak el az ilyen kártérítési perek, és
- c.) nem méltányos, hogy a kártérítési összeg ilyenkor olyan labilis alapokon nyugodjon, mint a biztosított személyes helytállása, ami különösen nem a károsult számára jelent hátrányt, hiszen a biztosító nem tagadhatja meg ilyen alapon a teljesítést a károsulttól, de a károkozótól követelheti annak a visszafizetését. Végeredményben azoktól a plusz perekől kíméli a rendelet ezáltal a bíróságokat, amit azzal kellene eltöltenie, hogy a biztosító és a biztosítottak közötti jogvitát rendezzi, és intézkedik a végrehajtásról, amihez egy magánszemély vagyoni helyzetét alapul véve igen kevés remény fűzhető.
- d.) De nem cél az, hogy a károkozókat olyan anyagi hátrány érje, ami veszélyezteti a létfenntartásukat, ebben az esetben ez főként a hozzátartozókat érintené, hiszen a gépjárművel szándékosan okozott károk a testi épség és az egészség sérelmével járnak, amelynek büntetőjogi konzekvenciái is vannak - a könnyű és a súlyos testi sértés büntetőjogi tényállásainak a figyelembevételével.

⁸⁵ 58/1991. (IV.13.) Korm. rendelet 10.§

⁸⁶ 1959. évi IV. törvény 75.§ (1), és a 76.§

A gépjármű-felelősségbiztosítás bírói gyakorlata során felvetődő aktuális kérdések⁸⁷

A felelősség megállapítására egy esetben azért nem került sor, mert a károkozás “vis maior” történt, egy hirtelen előugró szarvas miatt.

Más esetben azért állapította meg a Legfelsőbb Bíróság a szerződésen alapuló kártérítési felelősséget, mert a biztosított betétlapot adott át a károsultnak. Mindkét esetben hibás döntés született.

1.) Az első esetben azzal indokolható a fenti kijelentés, hogy a felelősségbiztosításnak a Ptk. 559.§-ban adott meghatározásakor – “Felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése alól, amelyért *jogszabály szerint felelős*” – “ a jogszabály szerint felelős” kitétel alatt a 339.§, a 345.§, és a 346.§-t értették. Tehát ezt a jogszabályi rendelkezést a bírói gyakorlat rendszerint a szerződésen kívüli károkozás eseteire alkalmazta. A gépjármű-felelősségbiztosítás általános feltételei között található az a szabály miszerint: “A gépjárművek kötelező felelősségbiztosítása (a továbbiakban: biztosítás) kiterjed azoknak a megalapozott kártérítési követeléseknek a kielégítésére, illetve azoknak a megalapozatlan kárigényeknek az elhárítására, amelyeket a biztosított személyekkel szemben a biztosítási szerződésben megjelölt gépjármű üzemeltetésével okozott kár miatt támasztanak.”⁸⁸

A bírói gyakorlat ezzel szemben gyakran a következő hivatkozási alapokat jelölni meg.

A felelősség megalapítására nem kerülhet sor:

- felróhatóság hiányában : “Ha a kárt mindkét fél fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenesség okozta, továbbá, ha ilyen rendellenesség egyik félnél sem állapítható meg, kárát - felróhatóság hiányában - mindegyik fél maga viseli.”⁸⁹

- törvényben meghatározott kimentési ok folytán: “Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentese a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.”⁹⁰ Azt azonban világosan kell látnunk, hogy a biztosított kártérítési kötelezettsége nem felelősségi alapon keletkezik, hiszen a biztosított nem felelős, mivel a felelősséget a biztosító magára vállalta.

2.) A másik esetben pedig azt kell megvizsgálni, hogy valójában ki tartozik felelősséggel, így módon ki jogosult erről rendelkezni. Megismételhetnénk ennek kapcsán is a fenti bekezdés első mondatát. A kérdés azonban itt inkább az, hogy miként értékelhető a betétlap átadása. Tekinthető-e a kár megtérítésére kötelezettséget vállaló szerződéses ajánlatnak? Nyilván nem, hiszen ezzel nem vállalja magára a kár megtérítését, az 559.§ értelmében pedig nem köthet a biztosított hatályos egyezséget a károsulttal anélkül, hogy a biztosító azt tudomásul ne vette volna. Tehát a betétlap átadása önmagában nem alapozza meg a biztosító fizetési kötelezettségét, mert sokkal ez a cselekmény csupán azt jelenti, hogy nem kifogásolja, hogy a biztosító megtérítse a károsult kárát. A károsult és a biztosított közötti megegyezésnek lehet tekinteni.

A felelősség-biztosítási díj máig vitatott mértékéről

⁸⁷Magyar jog: 1998/9. szám

Vékás Lajos: Új irány a gépjármű-felelősségbiztosítás bírói gyakorlatában, 540-543. oldal

⁸⁸Melléklet az 58/1991. (IV. 13.) Korm. rendelethez 1.§

⁸⁹1959. évi IV. törvény 346.§ (3)

⁹⁰1959. évi IV. törvény 345.§ (1)

Az 1991-ben bevezetett kötelező felelősség-biztosítási rendszer óta mindenki ráfizet. A szakemberek többsége a fokozatos, "sávós liberalizáció" mellett érveltek, így lehetőség van arra, hogy a hatósági áraktól az adott évben meghatározott mértékben a társaságok föl- és lefelé eltérjenek.⁹¹ A HVG 1995-ös felmérései szerint akkoriban a Hungária Biztosító (HB) a magyar piac 60 %-át uralja, míg az ÁB-Aegon részesedése 20 %.

A felelősség-biztosító cégek egyre gyakrabban vetik fel a biztosítási díjak emelésének a kérdését, mivel a szaporodó, közlekedési balesetek miatt indított nem vagyoni kártérítés iránti perekben jogerősen megítélt kártérítési összegek jelentősen megnövelték az éves kiadásukat. A cégek legalább a várható inflációnak megfelelő mértékű emelést tartanának optimálisnak. A tarifaemelés mértékéről az Állami Biztosítás-felügyelet (Ábif) véleményezése után a pénzügyminiszter dönt a többször módosított a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás díjkalkulációjának és eredmény-elszámolásának rendjéről szóló 17/1992. (VI.10.) Pm. rendeletnek megfelelően a következőképpen történik: "A biztosítók érdek-képviseleti szerve az általa elkészített díjkalkulációt a tárgyévet megelőző év szeptember 1-jéig köteles a Felügyelethez benyújtani.

A Felügyelet a hozzá beérkezett díjkalkulációt 2 munkanapon belül a Gépjármű felelősségbiztosítási Bizottság (GFB) elé terjeszti, amely a kalkulációra vonatkozóan szeptember 20-ig észrevételeket tehet. A Felügyelet a benyújtott díjkalkuláció, a GFB észrevételei és a rendelkezésre álló egyéb adatok mérlegelése után tesz javaslatot a pénzügyminiszternek a következő időszakra vonatkozó alapdíjak megállapítására. A pénzügyminiszter a tárgyévet megelőző év október 5-éig a Magyar Közlönyben rendelet formájában közzéteszi a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás alapdíjait, valamint az alapdíjtól való eltérés lehetséges szempontjait. A biztosítók a közzétett alapdíjak alapján - a jogszabályban meghatározott eltérési korlátokat figyelembe véve - október 15-ig elkészítik és a Felügyelethez eljuttatják egyedileg kialakított díjkalkulációjukat."⁹² A kötelező biztosítás liberalizációja folytán $\pm 15\%$ -kal térhetnek majd el az egyes cégek a hatósági áraktól. A díjak meghatározása során a következő szempontokat veszik figyelembe az egyes cégek: a motor hengerűrtartalma, az autó életkora, az autó típusa, továbbá azt is, hogy az üzemeltető magán- vagy jogi személy.⁹³

Nem várható díjvisszatérítés az autósoknak, mivel a biztosítási cégek az előző évekből áthozott veszteség miatt minden biztosítótársaság veszteséget, összesen 7.225 milliárd mínuszt mutatott ki.⁹⁴

III.) Az állam felelőssége az egészségügyben okozott nem vagyoni károkért

Az alperesek közül még nem említettük a nem vagyoni kártérítés körében igen jelentős kötelezettet, az államot. Jelenleg ezt a tárgykört az 1998-ban hatályba lépő 1997. évi CLIV. törvény szabályozza. Az új egészségügyi törvénynek azonban még – a kihirdetés óta eltelt idő rövidege miatt – bírói gyakorlata nem alakult ki, az elmúlt tíz évben bekövetkezett balesetek,

⁹¹ Heti Világgazdaság : 1996. június 15. (24. szám);

Gilyén Ágnes: Gépjármű-felelősségbiztosítás – Kötelező szabadság

⁹² a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás díjkalkulációjának és eredmény-elszámolásának rendjéről szóló

17/1992. (VI. 10.) PM rendelet 3.§

⁹³ Népszabadság : 1999. augusztus 2. hétfő ; Kötelező: inflációs díjemelés

⁹⁴ Napi Gazdaság: 1999. augusztus 9. hétfő ; Gilyén Ágnes: Nem lesz díjvisszatérítés

továbbá a bíróság előtt folyamatban lévő ügyek jelentős része az új törvény hatályba lépése előtt indultak, így ezek az ügyek még a korábbi törvény hatálya alá esnek.

Az állami felelősség alapja a korábbi egészségügyi törvény szerint

Az 1972. évi II. törvény 53.§ - a szerint az állam tartozik kártérítési és kártalanítási kötelezettséggel a következő esetekben :

a.) “ Vér, szerv, szövet adományozása esetén az állam az adományozó részére e törvény alapján végzett vér, szerv vagy szövet kivételével kapcsolatos keresőképtelensége idejére az igazolt keresetvesztését, illetőleg jövedelem-kiesését megtéríti.

b.) Ha az adományozó a kivétel folytán egészségben vagy testi épségében károsodott, megrokkant vagy meghalt, őt, illetőleg az általa eltartott hozzátartozóit az állam kártalanítja. A kártalanításra a 22. §-ban foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.”

c.) A 22.§ (1) pedig így szól: “Ha jogszabály vagy hatóság kötelező rendelkezése alapján végrehajtott egészségügyi intézkedés folytán az állampolgár egészségében vagy testi épségében károsodott, megrokkant vagy meghalt, őt, illetőleg az általa eltartott hozzátartozóit az állam kártalanítja mindazért a kárért, amely a társadalombiztosítás szolgáltatásai alapján nem térül meg.”

d.) Az 58.§ (1) és (2) bekezdése az AIDS-betegek számára jelent hivatkozási alapot, akik valamely gyógyszerkészítmény használata vagy vérátömlesztés folytán váltak HIV-fertőzötté, de bármely gyógyszerként még nem minősített készítmény miatt bekövetkezett károsodás esetén is. “Magyarországon gyógyszerként még nem alkalmazott anyagot (készítményt) gyógyszerként - forgalomba hozatalának engedélyezése előtt - csak akkor szabad emberen kipróbálni, ha az arra illetékes egészségügyi szerv a jogszabályban megállapított előzetes vizsgálatok alapján azt engedélyezte. Az anyagot (készítményt) csak azokban a gyógyintézetekben szabad emberen kipróbálni, amelyeket erre az egészségügyi szerv kijelölt.

Ha az állampolgár a fent megjelölt anyag (készítmény) alkalmazása folytán egészségében vagy testi épségében károsodott, megrokkant, vagy meghalt, őt, illetőleg az általa eltartott hozzátartozóit az állam kártalanítja.⁹⁵

Az állami felelősségen alapuló kártérítési, kártalanítási gyakorlat

A fent említett jogszabályhelyek különösen azért lényegesek, mert számos esetben felelt az állam véradás során keletkezett fertőzés (pl: AIDS), Sabin-cseppek miatti bekövetkezett bénulás vagy vérátömlesztés következtében történő AIDS-fertőződés miatt.

1.) A Legfelsőbb Bíróság 1994-ben hozott ítélete⁹⁶ pontosan ebben a tárgykörében született. A felperes(1985-ben született) 1986-ban kapta meg a gyermekbénulás elleni kötelező Sabin-cseppeket. Ennek szövödményeként a gyermek jobb felső karja és mindkét alsó végtagja, valamint a törzsizomzata megbénult. A felperes mozgásképtelenné vált, teljes körű gondozásra szorul, helyváltogatásra csak tolokocsival és mások segítségével képes.

Az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásában megállapította, hogy az alperes - kártérítési felelőssége az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény 22. §-ának (1) és (2) bekezdésén alapul. A Legfelsőbb Bíróság az általános kártérítés összegét 1 500 000 forintban állapította meg.

---

⁹⁵ 1972. évi II. törvény 58.§

⁹⁶ BH1994. 132.

2.) Az előbbi esethez hasonlóan ugyancsak a fent említett törvényi szakaszokra hivatkozott a Legfelsőbb Bíróság egy 1981-es ítéletében.⁹⁷

Az 1978-ban született felperest a tüdőgyógyintézetében gyógykezelték asztmás jellegű panaszok miatt. 1978 novemberében itt adták be a gyermeknek a Sabin cseppeket mint kötelező védőoltást. Ezt követően a kiskorú felperes megbénult, a bénulás elsősorban végtagjait érintette. A gyermeknél mind a négy végtagot, valamint a törzsizomzatot is érintő bénulásos állapot áll fenn. Az Egészségügyi Minisztérium állásfoglalása szerint orvosi mulasztás nem történt, hanem igen ritkán előforduló oltási szövődmény következett be.

A járásbíró ítéletét az Egészségügyi törvény 22. §-ának (1) alapította.

3.) Nemcsak a kötelező védőoltások járhatnak ilyen veszéllyel, hanem a véradás is. Egy 1996-ban jogerőre emelkedett ítéletet hozott a Legfelsőbb Bíróság egy véradás folytán bekövetkező Hepatitis-C vírusfertőzés kapcsán.⁹⁸

A felpereseket 1985-ben, egy véradás során azonos vérkészítménnyel immunizálták, és valamennyien Hepatitis-C vírusfertőzést kaptak. A Legfelsőbb Bíróság ítéletében megállapította az állam felelősségét, az Egészségügyi törvény 53.§-a alapján. Az állam a kártérítési összeget az erre a célra elkülönített pénzalapokból végrehajtó szerv útján köteles megfizetni.

4.) Az AIDS réme minden kórházban jelen volt mindaddig, amíg a véradók által leadott vért utólagosan nem vizsgálták meg. Sok esetben vállalt az állam felelősséget az AIDS-fertőzött vérkészítmények miatt HIV pozitív károsultaknak. Magyarországon - 1997-es adatok szerint – harminc olyan AIDS-beteg kapott kártalanítást, aki ilyen módon fertőződött meg. Eddig a magyar állam 100 millió forintot fizetett ki AIDS-betegek kártalanítására.

5.) Az 58.§-ban megjelenő szabályozási tartalom amerikai ítélkezési gyakorlatából származó adatok szerint: Az USA-ban hatezer – vérkészítmény útján megfertőződött - károsultat tartanak nyilván. A Szövetségi Bíróság betegenként 110 ezer dollár kártérítésre kötelezte azokat a gyógyszergyártó cégeket, akiknek a készítménye az AIDS vírusát hordozta.⁹⁹

Az állam felelősségének az alapja 1998-tól¹⁰⁰

Az állam a központi költségvetésben és az Egészségbiztosítási Alap költségvetésében biztosítja az e törvény alapján az államot terhelő megtérítési kötelezettségek teljesítésével (1. és 2. esetben) kapcsolatban felmerülő költségek fedezetét.

A Kormány gondoskodik az államot terhelő kártalanítási és megtérítési kötelezettségek teljesítéséről.

1. A járványügyi ellenőrzés alá vont kórokozó hordozó - a fertőzés terjedési módjától függően foglalkozása gyakorlásában, kapcsolattartási jogában és mozgási szabadságában korlátozható. Így nincs lehetőség arra, hogy ilyen alapon a károsult nem vagyoni kártérítési iránti igényt érvényesítsen. Ugyanis csak az ezalatt felmerült, a betegnek fel nem róható, szükséges és indokolt költségeket és a társadalombiztosítási jogviszony alapján meg nem térülő kiesett munkajövedelmet a károsultnak téríti meg az állam.

2. Minden élő személyből eltávolított szervet, szövetet kórszövetteni vizsgálatnak kell alávetni, kivéve

⁹⁷ BH1981. 455.

⁹⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 21 035/1996.

⁹⁹ Világ gazdaság : 1997. május 9. Százmilliók kártérítés AIDS-betegeknek

¹⁰⁰ 1997. évi CLIV. törvény 69.§, 70.§, 142.§ (2), 147.§ (1), 164.§ (1), 204.§

- a) ha az eltávolítás más személy testébe való átültetés céljából történt,
- b) ha az eltávolítás célja speciális diagnosztikai vizsgálat elvégzése, valamint
- c) az egészségügyi miniszter rendeletében meghatározott egyes szervek, szövetek esetén: fog, üvegtest, köröm, élettani szülés esetén a placenta.¹⁰¹

3. Amennyiben a szakmai szabályoknak, valamint a kutatási tervnek megfelelően végzett kutatás során a kutatás alanya kárt szenved vagy meghal, őt, illetve az általa eltartott hozzátartozóját az állam kártalanítja.

A felperes

1.) A jogutódlás

Az alperes személyének pontos megjelölése mellett igen fontos szerepet kap a perbeli pozícióban történő jogutódlás, ha a személyiségi jogában megsértett személy akár a per ideje alatt, akár azt megelőzően meghal.

A Polgári Törvénykönyv a következőképpen rendelkezik a személyiségi jogsérelem esetén az igényérvényesítésről: “A személyhez fűződő jogokat *csak személyesen* lehet érvényesíteni. A főszabály alól két kivétel van: az egyik a kegyeleti jog megsértése, hiszen ebben az esetben bírósághoz csak a hozzátartozó, a végrendeleti örökös és az ügyész fordulhat; a másik a korlátozottan cselekvőképes személy, mert személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet.”¹⁰²

A kérdés az, hogy mit tekinthető jogérvényesítésnek. Elegendő-e a keresetlevél benyújtása, vagy jogerős ítélet kell hozzá? Erre a kérdésre ad választ a Polgári Perrendtartásról szóló törvény 61.§ - a: “Ha a per alapjául szolgáló jogviszonyban a polgári jog szabályai szerint valamelyik fél helyébe a per folyamán jogutód lép, a jogutódot az ellenfél is *perbe vonhatja, de önkéntesen is perbe léphet*. A felperes jogutódját akkor lehet perbe vonni, ha a jogutódlás a felperes halála ... miatt következett be. A jogutód perbelépését, illetőleg perbevonását írásban vagy a tárgyaláson szóval kell bejelenteni; a bejelentést közölni kell a felekkel, illetőleg a perbevonott jogutóddal is.”¹⁰³

A Legfelsőbb Bíróság egy 1989-es ítéletében¹⁰⁴ hasonló következtetésre jutott egy 1985-ben bekövetkezett káresemény kapcsán. A felperes 1985-ben, a baleset évében nem vagyoni kártérítés iránt pert indított. A felperes halála miatt félbeszakadt eljárásban jogutódjaként testörvényére lépett perbe. Mivel *a rendelkezésre álló adatokból nyilvánvaló* volt az elhunyt felperes jogosultsága a nem vagyoni kártérítésre. Nehezebb helyzetben van a károsult jogutódja akkor, ha az adatokból nem derül ki egyértelműen a kártérítési jogosultság, mert a kárt, az okozati összefüggést, a kár mértékét a károsultnak kell bizonyítania.¹⁰⁵ (Magyarázatul szolgál az előbbi ténymegállapításra a Pp. idézett szakasza: “ A per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja

¹⁰¹ 18/1998. (XII. 27.) Eü. rendelet 17.§

¹⁰² 1959. évi IV. törvény 84.§ (2),(3); 85.§

¹⁰³ 1952. évi III. törvény 61.§

¹⁰⁴ Legfelsőbb Bíróság P.törv. III. 20 174/1989. számú

¹⁰⁵ Újváriné Antal Edit: Felelősségtan, Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997.

el.”¹⁰⁶ “Nem vitatható az a tény, hogy a jogutód igényelheti a jogelőd haláláig eltelt időre járó nem vagyoni kártérítést.”¹⁰⁷

Sok kritika éri ezt a jogintézményt, különösen a nem vagyoni károk “liberalizációja”, 1990 óta. Egyesek a kontinentális jogrendszerben uralkodó kompenzációs eszmére hivatkoznak, szemben az angolszász modellel, amely az elégtétel-funkciót preferálja. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk a kérdést, akkor hamar önellentmondásra jutunk.

Amikor ugyanis a felperes a balesetet elszenvedte, még *jogképes* volt. A magyar törvények értelmében “A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes: jogai és kötelességei lehetnek. A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg. A jogképesség a halállal szűnik meg.”

A kártérítéssel kapcsolatban a következőket találjuk: “Aki másnak jogellenesen kárt okoz, *köteles azt megtéríteni.*”¹⁰⁸ Ez annyit jelent, hogy a kár bekövetkezésének a pillanatától köteles a károkozó a kártérítési összeget megfizetni. Összeolvasva az eddigi rendelkezéseket kiderül, hogy a felperes a kár bekövetkeztének az időpontjában már jogosult volt a kártérítésre. A jogbiztonság elve sérülne, ha a károkozó azáltal mentesülne a felelősségre-vonás alól, hogy a kártérítési igény *érvényesítése időben elválík* a károkozás illetve károsodás időpontjától. Hiszen az ügynek végig kell futni a bíróságon, rosszabb esetben a hierarchia minden egyes fokán. Ez további két súlyosabb következménnyel is járna.

Az egyik: Nem az egyezség kötésére ösztönözné a károkozókat, hanem ebben az esetben az időhúzás kifizetődőbb taktika lenne különösen az életveszélyes sérüléseket szenvedett betegek esetében.

Ha a károsult a baleset következtében elhunyt, a halála ténye miatt éppen azért nem lehet nem vagyoni kártérítés iránti keresetet indítani, mert azt csak személyesen tehetné a károsult, amire természetesen nincs lehetősége. Pedig az élethez való jog szintén a személyhez fűződő jogok nevesített esetei között szerepel a Ptk.-ban. A gyakorlatban ez nem érvényesíthető a fent nevezett okok miatt. Ilyenkor a hozzátartozókat illeti meg nem vagyoni kártérítés, amihez a halál tényére való hivatkozás nem elegendő.

A másik: ha az pénzösszeg csak akkor lenne megítélhető, ha az a károsult szenvedésének vagy jogsérelmének ellensúlyozását szolgálná, akkor ismét előbukkan az a klasszikus eset, amely a német igazságszolgáltatás képviselőit is hosszú ideig megosztotta: annak a 14 hónapos kislánynak az esete, aki egy baleset következtében csak vegetatív életfunkciók végzésére volt már képes, “*körperliche Hülle*”, élő halottként.¹⁰⁹ Itt azonban figyelemmel kell lenni a már hivatkozott Ptk.-beli rendelkezésre, és az Alkotmányra egyaránt, amely diszkriminációtól mentesen, mindenki számára biztosítja a jogképességet és az emberi jogokat. “70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés ... nélkül.”¹¹⁰

¹⁰⁶ 1952. évi III. törvény 164.§ (1)

¹⁰⁷ dr. Köles Tibor: A nem vagyoni kár ; In: A bírói gyakorlat zsebkönyve; HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1997

¹⁰⁸ 1959. évi IV. törvény 8.§ (1), 22.§

¹⁰⁹ dr. Lábady Tamás: A nem vagyoni kár legújabb bírói gyakorlata, 17-18. oldal, ELTE Jogi Továbbképző Intézet. [Bp.] Oktáv-Press Kft Kiadó, 1992.

¹¹⁰ 1949. évi XX. törvény 70/A§ (1)

A jogképesség a halál pillanatában megszűnik. Úgy valósul meg a személyes érvényesíthetőség követelménye, hogy **“a nem vagyoni kártérítésre való jog nem száll át** az örökösökre, de a jogutód(ok) a jogelőd halálának bekövetkeztéig járó, a jogelőd által indított kártérítési perben igényelt kártérítési összeget követelheti”, ugyanis ez az egykori felperes hagyatékának a részét képezi – jelentette ki a Legfelsőbb Bíróság egy olyan eset kapcsán, amikor a károsult közlekedési baleset következtében a helyszínen meghalt. A bíróság a nem vagyoni kártérítési összeget azzal az indoklással ítélte meg a hozzátartozóknak, hogy a halál következtében pszichés károsodást szenvedtek. Nem a halál ténye alapozta meg a nem vagyoni kártérítéssel marasztaló ítéletet.¹¹¹

II.) A hozzátartozók nem vagyoni kártérítési igénye

A szabályozás változása

A hozzátartozók nem vagyoni kártérítési igénye az erkölcsi kártérítés intézményének a történetével párhuzamosan alakult.

Az 1953. évi III. számú elvi döntés az erkölcsi kártérítés intézményét megszüntette a következő indoklással:

1.) *“Kártérítést csak vagyoni károsodás megtérítéseként lehet megítélni. Erkölcsi vagy más nem vagyoni természetű hátrány kiegyenlítésére kártérítést nem lehet megítélni.”* Ennek az ideológia magyarázata a következő volt:

a.) *“Nemcsak a kár összecszerûsége, de gyakran még fennforgása szempontjából is főleg a károsult társadalmi helyzete alapján bírálták el. A nem vagyoni kár megtérítésére irányuló jogi szabályozás tehát nem volt sem őszinte, sem igazságos.”*

- természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni a kártérítés összecszerûségének a megítélése során a társadalmi helyzetet mint szempontot, de ez sohasem befolyásolta a kártérítési jogosultság megítélését. Hiszen nem nehéz belátni, hogy egy zongoraművészt ért baleset, mely az ujjainak az elvesztésével jár nemcsak - a vagyoni kártérítés körében értékelendő - keresetvesztéssel, illetve a pályájának félbeszakadásával jár, hanem lényegesen nagyobb lelki fájdalmat is jelenthet, tehát nem minden esetben indokolatlan a társadalmi helyzet figyelembevétele.

- soha sem beszélhetünk általában egy adott jogintézmény vagy jogi szabályozás igazságosságáról, csupán az egyes bírói ítéletek igazságosságáról. Ebben azonban lényeges garancia a bíró függetlensége illetve a fellebbviteli lehetőség.

- a jogintézmény őszintesége pedig csak egy esetben szenvedett csorbát: a magáncsábításnál, hiszen itt vagyoni érdeket próbált felmutatni a gyakorlat a női erkölcs védelmezése helyett. A magáncsábítás alapján nincs lehetőség eszmei kártérítésre.

b.) A hatalom *a személyiség áruvá válását* látta a nem vagyoni károkért nyújtott pénzbeli juttatások mögött.

A valóságban az 1953-as elvi döntés mögött gazdasági indokok álltak. Mivel ezeket a kártérítési összegeket az állami kézben levő biztosítóknak kellett volna megtéríteni, az államnak érdeke fűződött ahhoz, hogy a saját anyagi bázisait mentesítse a fizetési kötelezettség alól.¹¹²

¹¹¹ BH 1996.639. (Legf.Bír.Pfv. IV. 20.705/1996. számú)

¹¹² Ács Tamás : A nem vagyoni kártérítés. = Polgári jogi dolgozatok, 1993. 255-285.

2.) A III. számú irányelvnek a másik - a bírói gyakorlatot 24 évre meghatározó rendelkezése szerint: *"Amennyiben vagyoni károsodás történt, és ennek összege valamilyen okból ki nem számítható, olyan összegű általános kártérítésre is kell a károkozásért felelős személyt kötelezni, amely a körülményekhez képest a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmasnak mutatkozik."* Ez a rendelkezés tette lehetővé a bírák számára, hogy a hivatalosan megszüntetett nem vagyoni kártérítést mégis belecsempésszék a bírói ítéletbe. A gyakorlatban tehát az általános kártérítés a nem vagyoni kártérítés helyébe lépett.

Az 1959-es Ptk. nem szabályozta az eszmei kártérítést, az 1953-as elvi iránymutatás eszmei vonalához igazodva.

Az 1977-es törvénymódosítás már beiktatja a nem vagyoni kár intézményét a 354.§ külön tényállási megkötésekkel, de lehetővé teszi a nem vagyoni károk megtérítését.

A Legfelsőbb Bíróság joggyakorlatában megjelenik a hozzátartozók kárigényének a kedvező elbírálása is a következő indoklással.¹¹³

"Olyan esetekben, amikor a baleset folytán életét vesztett személy hozzátartozójának az élete és a társadalmi életben való részvétele tartósan vagy súlyosan megnehezül, a változott körülményekre tekintettel részére a nem vagyoni hátrányok csökkentése, illetőleg kiküszöbölése végett kárpótlás megítélése is indokolt lehet." Bár azt is jelezte a Legfelsőbb Bíróság az ítéleteiben, hogy a hozzátartozó halálának a ténye, az így megváltozó életkörülmények, vagy a halál következtében fellépő gyász vagy fájdalom nem ad alapot nem vagyoni kártérítés megítélésére.

A 1981-ben kiadott 16. számú irányelv jelentette a következő lényeges változást a joggyakorlatban. A bírói ítéletek által életre keltett hozzátartozói igényérvényesítéshez jogszabályi háttérrel biztosított. Ebben szűkre vonja az igényérvényesítésre jogosultak körét. A közeli hozzátartozókat - Ptk. 685.§ - ruházza fel ezzel a jogosítvánnyal. Emellett hangsúlyozza azokat a gyakorlatban már kikristályosodott elveket, hogy a hozzátartozó halálának a ténye, az így megváltozó életkörülmények, a halál következtében fellépő gyász vagy fájdalom nem ad alapot nem vagyoni kártérítés megítélésére.

A 21. számú irányelv forradalmi újítása, hogy

- hatályon kívül helyezte a 16. számú irányelvet, és

- "lehetőséget adott a személyiség minden oldalú védelmét szolgáló, jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakítására." A hozzátartozói igények jogalapjának a megítéléséhez nem szükséges a kóros elmeállapot kialakulása, elegendő azt igazolni, hogy a hozzátartozó elvesztése milyen társadalmi hatást váltott ki.¹¹⁴

További átalakulást eredményezett a 34/1992. (VI.1.) AB határozat, amely megsemmisítette a Ptk. 354.§-át, és egyben a nem vagyoni kártérítést a személyiség jogvédelmi eszközévé tette

---

¹¹³ BH 1980/7/243. szám

¹¹⁴ BH 1992/5/319. szám

A hozzátartozói igények a nem vagyoni kártérítés sui generis tényállásain alapulnak, amelyet a bírói gyakorlat keltett életre. A 16. számú irányelv a közeli hozzátartozók körére szűkítette le az igényérvényesítésre jogosultak körét. Visszalépés volna, ha a bíróságok elutasítanák ezeket az igényeket. A nem vagyoni kártérítés az általános személyiségvédelem eszköze, s a hozzátartozó személyiségi joga közvetlenül vagy közvetve sérelmet szenvedhet a hozzátartozó elvesztése által.¹¹⁵

A hozzátartozói igények fajtái:

1. A hozzátartozó halála miatt

A hozzátartozók igényeit csak abban az esetben fogadta el a bíróság a korábbi bírói gyakorlatnak megfelelően, ha a szülő, házastárs vagy gyermek az adott közeli hozzátartozója halála miatt terjesztett elő kártérítés iránt keresetet.

2. Halál nélküli hozzátartozói igények¹¹⁶

a.) A szülő igénye károsodott gyermeke miatt

A Fejér Megyei Bíróság korszakalkotó ítéletet hozott¹¹⁷, amelyben egy olyan házaspár nem vagyoni kártérítés iránti igényének adott helyt - az alperest további 1.000.000 Ft kártérítési összegben marasztalva -, akiknek a gyermeke közúti baleset következtében agysérülést szenvedett. A bíróság azzal indokolta ítéletét, hogy " ez a körülmény a szülők családi életére, anyagi, társadalmi, házasesetére nagyobb nyomást, pszichés terhet jelent, mint a gyermekük halála." Az ítélet különlegessége abba rejlik, hogy a hozzátartozók anélkül igényeltek és kaptak nem vagyoni kártérítést, hogy gyermeküket elveszítették volna. Holott a hozzátartozói igények klasszikus változata a hozzátartozó halálával kapcsolódik össze.

b.) A házastárs igénye a házaseset elnehezülése miatt¹¹⁸

- Közvetlenül a házastárs javára megítélt kártérítéssel:

Az imént hivatkozott forrás szerint a Legfelsőbb Bíróság elismerve a házasság örömszerző funkcióját, a nem vagyoni kártérítés megítélhetőségének a feltételeként értékelte. A Legfelsőbb Bíróság ítéleteiben a házasesetben - a károsodás miatt - bekövetkező zavarokat csak ritkán kísérelték meg a károsodott személy házastársa javára megítélt összeg formájában kompenzálni, de erre vonatkozólag is született már Legfelsőbb Bírósági határozat. A balesetet szenvedett férjnél mutatkozó poszttraumás neurózis tünetei többek között a szexuális élet zavaraiiban mutatkozott meg. A felperes feleségének, mint másodrendű felperes számára megítélt összeget azzal indokolta a bíróság, hogy " a házasság tartalmát adó valamennyi tényezőnek - köztük a nemi kapcsolatnak is lényegesen hátrányos megváltoztatása a feleség életét is megnehezítette."¹¹⁹ Ez az ítélet áll legközelebb a 34/1992. AB határozatban megjelölt teljes körű kártérítés-eszmének, illetve annak az elképzelésnek, amely az általános személyiségvédelmet "tűzte zászlajára", nem téve megkülönböztetést a jogosultság szempontjából az egyes személyiségi jogok között, szemben a

---

¹¹⁵ dr. Gátos György: Idoszeru kártérítési jogalkalmazási kérdések, ÜgyvLapja 4/93:27-28. ,
Ügyvédek Lapja 3/93:31-34.

¹¹⁶ dr.Lábady Tamás: A nem vagyoni kár legújabb bírói gyakorlata

¹¹⁷ Fejér Megyei Bíróság Pf.2o 6o3/1995. szám

¹¹⁸ dr. Lábady Tamás: A nem vagyoni kár legújabb bírói gyakorlata

¹¹⁹ Legfelsobb Bíróság Pf. III. 20 822/1986. szám

354.§ rendelkezéseivel, amely a testi sérelmeket preferálta, háttérbe szorítva ezáltal az egyéb személyiségi jogokat. Említést érdemel, hogy a fent említett ítélet azonban 1986-ból származik.

- Az alperesi marasztalási összegben mint résztényező van jelen

Leggyakrabban a károsodott személy javára megítélt nem vagyoni kártérítés összegszerűségében jelenik meg. A felperes közúti balesetet szenvedett, amelynek következtében a felperes bal csípőizülete mozgáskorlátozottá válása mellett impotens lett, emiatt megromlott a korábbi házassága is. A kártérítés összegszerűségének meghatározása során a bíróság mérlegelte mindazt a hátrányt, amelyet a felperes elszenvedett, így 2.000.000 Ft nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte az alperest.

- A nem vagyoni kártérítés megítélésnek alapvető vagy egyetlen indoka

Találunk olyan esetet is, amely ezt mint önálló jogalapot említi a határozat indoklásában. Az LB P.törv. III. 20 792/1984. számú határozatában azért állapított meg egy 32 éves férfinak nem vagyoni kártérítést, mert a felperes a balesete következtében depresszív színezetű neurózisban szenvedett, emiatt "a házassága rövid időn belül felbomlott. Ebben az életkorban az újabb házasságkötés igénye fokozottan elismerendő."

A hozzátartozói igények jogi alapja

A 34/1992.AB határozat kifejti, hogy valamennyi személyiségi jog azonos értékű, tehát nem lehet közöttük - a jogcím szempontjából - különbséget tenni. Elmúlt már az az időszak, amikor a testi épség, egészség sérülése adhatott csak alapot nem vagyoni kártérítés megítélésére, az is csak akkor, ha a károsult a károsult társadalmi életben való részvétele vagy egyébként az élete tartósan vagy/és súlyosan elnehezült.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a személyiségi jogsértés súlyosságától, következményeitől függetlenül automatikusan jár a nem vagyoni kárpótlás." Önmagában a házastárs halála még nem alapozza meg szükségszerűen a nem vagyoni kártérítés iránti igényt"- jelentette ki a Csongrád Megyei Bíróság¹²⁰ 1994-ben hozott ítéletében.

A hozzátartozói igények alapjaként nevesített személyiségi jogok

- a családban való nevelkedéshez, a családi együttéléshez való jog

a.) A Szabolcs – Szatmár - Bereg Megyei Bíróság¹²¹ előtt folyó ügyben felperesek a "családi környezetben való együttélés jogának sérelmé"-re hivatkozva, édesapjuk halála miatt kérték az alperes kártérítési összeg megfizetésére kötelezését.

b.) "A felperest szülei halála megfosztotta attól az alapvető emberi jogtól, hogy családi környezetben nőjön fel, élvezze a családi együttlétből származó örömeiket" - szerepelt a felperes kereseti kérelmében a kártérítés iránti igény alapjaként. Az ötévesen árván maradt felperes szülei szén-monoxid mérgezésben haltak meg.

- a harmonikus, kiegyensúlyozott családi élethez való jog

---

¹²⁰ Csongrád Megyei Bíróság 2. Pf. 21 986/1994. szám

¹²¹ Szabolcs – Szatmár - Bereg Megyei Bíróság P. 21 521/1994. számú

a.) A férj halála egy hosszú, harmonikus házasság és családi élet megszűnését eredményezte. Ez az érv is döntően meghatározta a PKKB egyik ítéletét¹²², melyben a felperesek édesapja, illetve férje szenvedett halálos balesetet.

b.) A Fejér Megyei Bíróság fent hivatkozott ítéletében ez volt az egyedüli szempont, amely alapul szolgált a nem vagyoni igények kielégítéséhez. A felperesek élete ugyanis oly mértékben megváltozott, megromlott gyermekük balesetét követően, hogy a bíróság elismerte, a szülőket több hátrány érte gyermekük agysérülése folytán, mintha elveszítették volna.¹²³

c.) Egy másik esetben az anya elvesztése instabilitást, bizonytalanságot eredményezett a család számára. Az pszichológus-szakértői vélemény megállapította, hogy az anya domináns, összetartó, irányító szerepet töltött be a család életében. Elvesztése ezért jár ilyen jelentős hátránnyal a család valamennyi tagja számára.¹²⁴

- a csorbíthatlan személyiség(fejlődés)hez való jog

Az Alkotmány 70/D. § (1) szerint: " A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez." A Ptk.-ban ugyanez a megfogalmazás nem szerepel, a következőképpen fejezi ezt ki: "75. § (1) A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak".

a.) A leggyakrabban pszichikai változásokra hivatkoznak a felperesek a kártérítés iránti kérelmükben. A leggyakrabban ez a kiskorúaknál jelentkezik, akik nehezen dolgozzák fel szüleik halálát, hiszen még fokozott szülői gondoskodást igényelnek. Klasszikus jogesetnek minősül ebben a tárgyi körben a Legfelsőbb Bíróság¹²⁵ ítélete. A kiskorú ötévesen veszítette el szüleit, akik a gázvezeték elzáródása folytán bekövetkező szén - monoxid szivárgás áldozatai lettek. A pszichológus-szakértő szerint a kislány a szülők elvesztéséből fakadó elhúzódoó gyászreakciót lefojtja, ennek hatása neurotikus személyiségfejlődésben nyilvánul meg.

b.) A másik különösen veszélyeztetett csoport a serdülőkorban levő fiataloké. Az édesanya elvesztése¹²⁶ a 16 éves fiúgyermek számára máig feldolgozhatatlan, krónikus pszicho-traumát eredményezett. A hasonló korú leánygyermek súlyosan szorongó, labilis személyiséggé vált.

A hozzátartozói igények megítélése során figyelembe vehető szempontok

I. A hozzátartozó életében pszichésen vagy fizikailag bekövetkezett változások

1.) A legfontosabb tényező, amelyet minden hozzátartozó által igényelt kártérítés kapcsán megvizsgál a bíróság: a halálesemény folytán a hozzátartozó életében bekövetkezett változás. Pontosabb ebben az esetben a bíróságok által alkalmazott fordulat: "milyen társadalmi hatást" gyakorol a hozzátartozóra a haláleset.

Annak az ötéves kislánynak az ügyében, ahol a két szülő szén-monoxid mérgezésben halt meg, elsősorban azt tartotta szem előtt, hogy milyen társadalmi hatást gyakorol ez a gyermeke. Nem tekinthető múltó fájdalomnak, mivel a szülők elvesztése gyermekkorban pótolhatatlan hátrányt jelent.¹²⁷

¹²² PKKB 21. P. 86 445/1992. szám

¹²³ Fejér Megyei Bíróság Pf.20 603/1995. szám

¹²⁴ Fovárosi Bíróság 41. Pf. 20 450/1996. szám

¹²⁵ Legfelsőbb Bíróság Pf.III. 21 354/1991. szám

¹²⁶ Fovárosi Bíróság 41. Pf. 20 450/1996. szám

¹²⁷ BH 1992/529.

Az házastárs halála különösen akkor bír jelentős erővel, ha a másik házastársra így kiskorú gyermek(ek) nevelése hárul.¹²⁸ A férj halála miatt az özvegyen maradt feleség kénytelen a két kiskorú (9 és 11 éves) gyermekekről gondoskodni.

A nem vagyoni kártérítés megítélése során fontos kiemelni azt, hogy a család anyagi helyzetében bekövetkezett változás nem alapozza meg a nem vagyoni kártérítés iránti igényt. A vagyoni hátrányok kiküszöbölésére a vagyoni kártérítés intézménye hivatott, amely egy elévülő kötelmi jogviszonyt hoz létre a károsult és a károkozó között.

2.) A fent említett szemponttal szoros kapcsolatban áll az elhunyt személy helyzetének a megítélése. Nyilván sokban függ a hozzátartozóra gyakorolt társadalmi hatás az elhunyt személynek a közösségben, a családban betöltött szerepével.

Komoly megrázkódtatást jelentett annak a családnak az életében az anya halála, ahol az édesanya volt a tényleges összetartó erő. Kizárólag az anyukára hárult valamennyi családtagról való gondoskodás. A család társas kapcsolatai beszűkültek, az édesapa nehezen tudja betölteni az édesanya szerepét is.¹²⁹

Hasonló szempontok voltak irányadóak abban a Fővárosi Bírósági ítéletben is, ahol az édesanya közúti baleset során bekövetkezett halála miatt a férje indított kártérítési keresetet. Ebben az esetben azt állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy az édesanya domináns szerepet töltött be a család életében tekintettel a férjéhez és a gyermekeihez fűződő kapcsolataira. Ő biztosította a háteret a férj munkájához és a gyermekek tanulmányához.¹³⁰

A Csongrád Megyei Bíróság azt is kifejtett egyik ítéletében¹³¹, hogy önmagában a házastárs halála még nem alapozza meg a nem vagyoni kártérítés iránti igényt.

3.) A változások sorából nem felejtethjük ki a pszichés változásokat sem.

Szinte minden keresetben megjelenik annak bizonyítása, hogy a haláleset folytán a hozzátartozó lelki károsodást is elszenvedett.

Bár a Legfelsőbb Bíróság¹³² 1992-es ítéletében hangot adott annak körülménynek, miszerint nem kizárólag pszichés hatásokban mutatkozik meg a szülő elvesztéséből eredő hátrány.

Ugyanakkor egy másik ítéletben azt olvashatjuk, hogy "a szülő elvesztése mellett olyan, a gyermek vonatkozásában bekövetkező pszichés állapotbeli elváltozásnak kell megjelenni, amelyek összességükben a nem vagyoni kár iránti igényt megalapozzák."¹³³ Ebben az esetben indokolt volt a fenti kitétel megjelölése, de általános érvénnyel nem mondható ki a fenti mondat. Az édesapa halála folytán ugyanis kizárólag olyan anyagi károkra hivatkoztak a felperesek, amelyek az elvesztett szülő tartásának a hiányából fakadnak majd.

A pszichés változások megítélése során a következő szempontok alapján állapított már meg a Legfelsőbb Bíróság nem vagyoni kártérítést.

1. A pszichológus-szakértő véleménye alapján:

---

¹²⁸ BH 1992/318.

¹²⁹ LB. Pf. III. 20 152/1992. szám

¹³⁰ Fővárosi Bíróság 41. Pf. 20 450/1996. szám

¹³¹ Csongrád Megyei Bíróság 2. Pf. 21 986/1994. szám

¹³² BH 1992/318

¹³³ Csongrád Megyei Bíróság 2. P. 20 927/1995. szám

- a gyermek a gyászreakciót lefojtja: állapították meg annak az ötéves kislánynak az esetében, aki mindkét szülőjét egyszerre veszítette el.¹³⁴

- szuicídiumra való hajlam és a tanulmányi eredmények látványos romlása miatt kapott kártérítést az az egyetemi hallgató, aki egyszerre veszítette el szüleit, közúti baleset folytán.¹³⁵

- az előbbi esetben megnevezett károsult testvérénél a következő tünetek jelezték a lelki megrázkódtatást: ágybavizelés, az osztályzatok jelentős romlása, az anya jelenlétének állandó igénylése.

A Legfelsőbb Bírósági ítéletekben megjelenik az a kritérium is, hogy az osztályzatok romlásából nem lehet kizárólag a lelki károsodásra következtetni.

- ideggyengéséget állapított meg a bíróság annál a két férjnél, akik közúti baleset folytán elveszítették gyermekeiket.¹³⁶

- viselkedészavarban mutatkozott meg annak a gyermeknek az édesapja halála miatt bekövetkezett lelki, pszichés károsodása, aki 18 évesen, közúti balesetben veszítette el édesapját.¹³⁷

- endoreaktív depresszió jelentkezett a férje halála miatt feldolgozatlan lelki károsodás folytán a Legfelsőbb Bíróság elé került ügyben felperesként szereplő feleségnél *(Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 028/1993. szám), akinél ez a kóros elmeállapot hangulati nyomottsággal, alvászavarral, kedélytelenséggel, aktivitás-zavarral, kilátástalanság-érzéssel jellemezhető.

- nemegyszer olvasható a pszichológus-szakértő véleményében valamilyen szorongásos tünetre történő utalás, akárcsak annál a 16 éves lánynál, aki patológiás szorongás tüneteit produkálta a pszichológus szerint édesanyja elvesztése miatt.¹³⁸

- elmagányosodás veszély elsősorban azoknál az idősebb korban házastársuk halála folytán egyedül maradó emberek esetében valószínűbb, akiknek egyetlen társaságuk a házastárs volt. Az 50 éves feleség férje halála miatt rendszeres orvosi kezelésre szorult, depressziós lett. Ebben az életkorban már jellemző a bizalmatlanság másokkal szemben, a szocializációs készségek és az alkalmazkodó-készség romlása.¹³⁹

- gátolt, szorongó, a helyzetek megítélésében bizonytalan személyiséggé vált az a kiskorú, aki az édesanyja elvesztéséből fakadó traumát még nem tudta feldolgozni. Csökkentértékűség tudata alakult ki nála. Az egészséges személyiségfejlődés megrekedt a trauma hatására.¹⁴⁰

- Az elhúzódó gyászreakció alapján állapított meg nem vagyoni kártérítést a Szekszárdi Városi Bíróság¹⁴¹ azoknak a szülőknek, akik 21 évesen elvesztett gyermekük halálát nem tudták feldolgozni. Az elhúzódó gyászreakció elsősorban olyan lelki, testi válságot eredményező esemény következménye, amelyet hosszú, akár végleges jellegű gyász követ.

2. Nem pszichológus-szakértő véleményezése alapján:

A kiskorú felperes édesapja közúti balesetben vesztette életét. A bíróság pszichológus-szakértő véleménye helyett az édesanya, a rokonok, pedagógusok és a körzeti orvos nyilatkozatát tekintette relevánsnak a nem vagyoni kártérítés megállapítása érdekében. Azzal az indoklással,

---

¹³⁴ BH 1992/529.

¹³⁵ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 3. Pf. 21 061/1995. szám

¹³⁶ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 152/1992. szám

¹³⁷ Csongrád Megyei Bíróság 2. P. 20 927./1995. szám

¹³⁸ Fővárosi Bíróság 41.Pf. 20 450/1996. szám

¹³⁹ Fővárosi Bíróság 41. Pf. 21963/1996. szám

¹⁴⁰ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2. Pf. 20 586/1995. szám

¹⁴¹ Szekszárdi Városi Bíróság 14. P. 20 130/1995. szám

hogy "a pszichológia által használt tartalomra nem szűkíthető le a személyiséget ért sérelem fogalma."¹⁴²

II. Objektív körülmények, amelyek fennálltak a haláleset előtt is

- A kiskorú gyermekeket egyedül kényszerül nevelni és eltartani az a felperes, akinek a házastársa (férje) közúti baleset következtében életét veszítette. A bíróság indoklása szerint: "a gyermekek nevelése teljesen az özvegyre hárult."¹⁴³
- A kiskorúság ténye két esetben meghatározó:
  - a.) gondot jelenthet serdülőkorban: amikor különösen szükségük lenne a szülői figyelemre, tanácsokra, segítségre a fiatal felnőttkorba való átlépés nehézségeinek áthidalásához .¹⁴⁴
  - b.) a legjelentősebb nyomokat kisgyermekkorban hagyja a szülők elvesztése: gyermekként a szülők jelenléte, gondoskodása nélkülözhetetlen. A kisgyermekkor önmagában elegendő indok az eszmei kártérítés jogalapjának a megteremtéséhez.¹⁴⁵
- A hozzátartozók elvesztése folytán idős korban különösen nagy az elmagányosodás veszélye. A felperes 48 évesen veszítette férjét közúti baleset következtében. A Fővárosi Bíróság 1995-ben hozott ítéletében a kártérítési összeg megállapítását a következőképp indokolta: "... hosszú házasság után egyedül, társ nélkül maradt, vidéki, családi házban magányosan él. Férje halála óta rendszeres orvosi kezelésre szorul... Az elmagányosodás tüneteit hordozza."¹⁴⁶
- A kiskorún látásjavító műtétet hajtottak végre. A műtét közben leállt a vérkeringés folytán agylágyulás és tüdő-ödéma következett be. Majd egy hónap múlva meghalt. A felperesek kártérítési igényének megítélése során a bíróság figyelembe vette azt a szempontot, hogy a szülők nem vállalhatnak több gyermeket.¹⁴⁷

A kártéri tés módja

Általános jellemzők

A nem vagyoni kártérítés intézménye és a kártérítés módja közötti kapcsolat

Hosszú vita előzte meg a nem vagyoni kár Ptk.-beli szabályozását.

Az 1977. évi Ptk. novella előkészítői a nem vagyoni kártérítést kizárólag a "személyek" fejezetben kívánták elhelyezni, ott pedig a személyiségi jogok körében. Nagy megdöbbenés kísérte szakmai körökben azt a törvényalkotói lépést, hogy a nem vagyoni kár intézményét az egyes speciális felelősségi fajták után helyezte el.

Nem jelentett hatalmas dogmatikai előrelépést az sem, amikor a 34/1992. (VI.1.) AB határozat alkotmányellenesnek minősítette a Ptk. 354.§-át, és ehelyett a 355.§-ban kapott helyet, amely a kártérítés módjáról rendelkezik. "A személyiségvédelemre vonatkozó szabályok azonban változatlanok maradtak. Nem vette át az AB határozat indoklásában meghatározottakat, mely szerint "a nem vagyoni kártérítés kizárólag a személyiségvédelem eszköze, amely ahhoz elválaszthatatlanul kapcsolódik. A bírói gyakorlat ugyanakkor nem fogadja el, hogy a személyiségsérelem szükségszerűen nem vagyoni kártérítést von maga után. Általában

¹⁴² Pesti Központi Kerületi Bíróság 22. P. 87 843/1991. szám

¹⁴³ BH 1992/318.

¹⁴⁴ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 152/1992. szám

¹⁴⁵ BH 1992/529.

¹⁴⁶ Fővárosi Bíróság 41. Pf. 21 963/1996. szám

¹⁴⁷ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 22 955/1993. szám

megköveteli a hátrány bizonyítását, amitől csak akkor hajlandó eltekinteni, ha az a bíróság számára köztudomású."¹⁴⁸ A jogintézmény fejlesztéshez az járulna leginkább hozzá, ha a személyiségi jogokra vonatkozó szabályok körében tennék nyilvánvalóvá a nem vagyoni kártérítés lehetőségét. Ez feltehetőleg a bírói gyakorlatot is az AB határozat indoklásának megfelelő irányba vinné.

A kártérítés törvényben szabályozott formái

1.) A kártérítés törvényi koncepciója az eredeti állapot helyreállítására kötelez elsősorban. Ez alól két kivétel lehetséges:

- a.) akkor, ha nincs lehetőség az eredeti állapot helyreállítására vagy
- b.) abban az esetben, ha a károsult ezt nem igényli.

2.) Ilyenkor a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát kell megtéríteni.¹⁴⁹ A kárt pénzben kell megtéríteni, a nem vagyoni kártérítés esetén csak ez bír relevanciával.

A nem vagyoni kártérítés módjai

1. A kártérítés megállapítható

- járadék formájában és
- egy összegben is.

2. Lehetőséget ad a törvény általános kártérítés megállapítására is, de csak abban az esetben, ha a kár összege pontosan nem határozható meg.¹⁵⁰ Az általános kártérítés megítélhető

- egy összegben vagy
- járadék formájában is.

A bíróság szempontjából nem elhanyagolható tényező: hogy a bíróság keresethez kötöttsége nem érvényesül a kártérítés módjával kapcsolatban.¹⁵¹

I.) Az egyösszegű kártérítés

A 16. számú irányelv körülhatárolja azokat az eseteket, amelynél indokolt a járadék formában történő kártérítés. Általános szabályként értelmezte a joggyakorlat az egyösszegű kártérítést, és csak kivételes esetben kompenzálja a nem vagyoni hátrányokat a járadék eszközével.

II.) A járadék formájában megítélt nem vagyoni kártérítés

A Ptk. szabályai szerint

A Ptk. 355. § (3) bekezdése szerint : "Kártérítésként járadékot is meg lehet állapítani." Mivel a nem vagyoni károkra a kártérítés általános szabályait - dogmatikailag ugyan helytelenül, de praxisban igen helyesen - tekintik irányadónak, ezért a nem vagyoni károk megtérítésének is alkalmas módja lehet a járadék-forma.

Különbséget kell azonban tennünk a törvény indoklásában kártérítési járadékként említett intézmény, a baleseti járadék és nem vagyoni kártérítés járadékként történő kiegyenlítése. A törvény akként rendelkezik, hogy járadékot kell megítélni különösen abban az esetben, ha azt a

---

¹⁴⁸ Horeczky Károly: A nem vagyoni kártérítés jogintézménye; Gazdaság és Jog, 1996/2, Budapest

¹⁴⁹ Ptk. 355. §

¹⁵⁰ Ptk. 359. §

¹⁵¹ PK. 44. szám

baleset következtében meghalt személy által eltartottak igénylik. Ez természetesen vagyoni kártérítési igény.

A baleseti járadék a tartást pótló járadék mellett a kártérítési járadék egyik fajtájaként szerepel.

A kártérítés járadék formában való megítélését a **16. számú irányelv** tette lehetővé.

A járadék formájában történő nem vagyoni kártérítések összegének a meghatározása során a bíróság a 16. számú irányelv hatására a nem vagyoni kártérítés összegét az ebből a szempontból jelentős valamennyi tényező, körülmény együttes és gondos mérlegelésével állapítja meg.¹⁵² A Legfelsőbb Bíróság a 16. számú - azóta már hatályon kívül helyezett, ám a bírói gyakorlatban ma is fontos szerepet játszó - irányelv 6. pontjára hivatkozott, mely megjelölte a járadékjuttatás feltételeit. "Annak elbírálásához, hogy az adott esetben a károsult magánszemély részére egyösszegű kártérítés vagy pedig járadék megítélése indokolt-e, az összes körülmény gondos számbavételére és mérlegelésére van szükség. Azt kell vizsgálni, hogy a kártérítés melyik módja szolgálja a legmegfelelőbbben a nem vagyoni kártérítés jogintézményének a célját. ... A mérlegelésnél nagy jelentősége van a károsult személyes és családi körülményeinek, korának, egészségi állapotának és általában mindazoknak a körülményeknek, amelyek a károsodás következtében elnehezült életvitel körében az említett szempontból értékelhetők. ...Elsősorban akkor indokolt egyösszegű kárpótlás megítélése, ha járadék helyett, ha ezt a károsult jogos érdekének védelme megkívánja. Járadék megállapítására sor kerülhet, súlyos, folyamatos, állandó jelleggel jelentkező nem vagyoni hátrány esetében, ha az áll a károsult érdekében, hogy a jövőbeni rendszeresen, folyamatosan, állandó jelleggel jelentkező nem vagyoni hátrány esetében rendszeresen részesüljön kárpótlásban."

A járadékra vonatkozó egyéb polgári jogi szabályok

A polgári jog szabályai szerint: a hat hónapnál régebben lejárt járadék bírósági úton nem követelhető.¹⁵³

A járadékkal szemben nem teszi lehetővé a beszámítást.¹⁵⁴

Érvényesülhet vele szemben a *clausula rebus sic stantibus* elve- azaz a járadék később a körülmények jelentős megváltozására hivatkozással csökkenthetők vagy felemelhetők.

Az elévülési idő pedig akkor kezdődik, amikor első ízben jelentkezik a jövedelem-kiesés.¹⁵⁵

A járadékkal kapcsolatos Pp-beli szabályok

Speciális illetékességi szabályok: érvényesülnek a járadék iránti perekre:

A Pp. 34.§ (1) szerint "A ...járadék ... iránti per az igény érvényesítésére jogosult lakóhelye szerint illetékes bíróság előtt is indítható." Biztosítani tudja ezáltal a törvényalkotó a nehezebb körülmények között élő felperesek számára megjelenést, nem kell a felperesnek az alperes lakóhelye szerinti bíróságra utaznia.

Különös jelentőséggel bír az a szabály, hogy az első fokon megítélt járadék a Pp. szabályai szerint előzetesen végrehajtható¹⁵⁶ : "Fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatónak kell nyilvánítani a járadékban marasztaló ítéletet." Ésszerű indoka a fenti szabálynak, részint az lehet,

---

¹⁵² BH 1984/60

¹⁵³ Ptk. 280.§ (3)

¹⁵⁴ Ptk. 297.§ (1)

¹⁵⁵ PK. 52. szám

¹⁵⁶ Pp. 231.§

hogy a járadékigényt általában azok terjesztenek elő, akiknek tényleges gond a mindennapi megélhetés, a bíróság is ezt a szempontot mérlegeli a járadék megítélése során először, azaz melyik kártérítési forma a legmegfelelőbb az igényét jogosan előterjesztő felperesnek. Így nem jár előnnyel a felperes számára az idő húzása.

A pertárgyérték meghatározása során " ...a járadék iránti perben a járadék értékét, de nem többet, mint az egyévi járadék értékét"¹⁵⁷ kell alapul venni.

Figyelemmel kell lenni arra, hogy Ptk. indoklása - a járadékot véghatáridő nélkül kell megállapítani, illetve ha megváltoznak a körülmények amelyekre tekintettel az ítéletet a bíróság meghozta, lehetősége van a feleknek arra, hogy a járadék módosítását kérjék: "Ha az ítélet egyik felet olyan szolgáltatásra kötelezi, amely az ítélet meghozatala után jár le, az ítélet anyagi jogereje nem gátolja, hogy a felek bármelyike keresetet indíthasson a szolgáltatás mennyiségének vagy időtartamának megváltoztatása iránt, ha azok a körülmények, amelyekre a bíróság az ítéletét alapította, utóbb lényegesen megváltoztak."¹⁵⁸ Fontos tényező ugyanakkor az is, hogy a károsult ezt a járadékot legfeljebb halála napjáig kaphatja, tehát ha időközben az egykori felperes meghal, akkor az alperes szabadul a fizetési kötelezettség alól. (persze abban az esetben nem, ha a halál oka az alperes károkozó magatartásának tudható be, mert ebben az esetben a hozzátartozó érvényesíthet nem vagyoni kártérítés iránti igényt.)

Az előbbi három tényező ad alapot arra, hogy a jogalkotó "önkéntesen" határozzon meg egy olyan időtartamot, amelyre a járadékot számítani kell. Jelentősége természetesen csak abban a tekintetben van, hogy a pertárgy érték alapján róják ki az eljárási illetéket.

Az igényérvényesítés szempontjából garanciális szabályokat tartalmaz a felperesre nézve a Pp.122.§-a, mely szerint "...a járadék iránt indított perben a marasztalásra irányuló kereseti kérelem a le nem járt szolgáltatásokra is kiterjeszhető." Tehát nem kell a károsultnak ötévente pert indítania pl. abban az esetben, ha az egész életére kiható baleset miatt nem vagyoni kártérítés iránti igényét járadék formájában kívánja érvényesíteni.

A kereset megváltoztatása általános tapasztalat, különösen nem vagyoni kártérítés iránti peredben. Ha a bíróság a kereseti kérelemben szereplő összegnek megfelelően marasztalta ítéletében az alperest, akkor a felperesek rendszerint fölemelik keresetlevélben megjelölt összeget. Erre lehetőséget biztosít a Pp.247.§ (1) "A másodfokú eljárásban a keresetet megváltoztatni nem lehet, ez a rendelkezés azonban nem zárja ki, hogy a fél... a keresetét felemelhesse, leszállíthassa, illetőleg az eredetileg nem követelt járulékokra ...a per folyamán esedékessé vált részletekre is. kiterjeszthesse."

A járadék megítélésének következményei

- Mivel a nem vagyoni kártérítés iránt indított perben a károsultat ért hátrányt a maga egészében kell értékelni, ezért nincs arra lehetőség, hogy a nem vagyoni kártérítést részben egy összegben, részben pedig járadék formájában ítélje meg a bíróság.¹⁵⁹

- Nincs azonban akadálya annak, hogy az alperes által egy összegben fizetett kártérítés mellett a bíróság járadékfizetési kötelezettséget állapítson meg, ekkor azonban figyelemmel kell lennie a

---

¹⁵⁷ Pp. A 24.§ (1) a.)

¹⁵⁸ Pp.230. § (1)

¹⁵⁹ Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 034/1982. szám

járadék összegének a mérlegelése során a többi figyelembe jövő körülmény mellett az alperes által már teljesített összegre is.¹⁶⁰

- Nem vagyoni kártérítésért járadék megítélhető általános kártérítés mellett is. (Isd: általános kártérítésről szóló rész)

- Nem szükségszerű a véghatáridő megjelölése.¹⁶¹

A járadékban történő marasztalás feltételei

A kártérítés módjának a meghatározása során nem érvényesül a bírósággal szemben a keresethez kötöttség elve, mérlegelési jogkörbe tartozik.¹⁶² Érdemes megvizsgálni azokat a körülményeket, amelyek alapot adhatnak járadék megítélésére.

- Ha a baleset következtében végbement károsodás véglegessé válása később várható, akkor "ez alapul szolgálhat arra, hogy ...járadék megítélésére kerüljön sor."¹⁶³

- A járadék megítélésére gyakran azért kerülhet sor, hogy lehetőséget biztosítson az esetlegesen bekövetkező változásokhoz való igazodásra, amire a járadék összegének módosítás vagy a járadékfizetési kötelezettség időtartamának a megváltoztatása útján kerülhet sor.¹⁶⁴

- Olyan esetekben is szerepel a bírósági ítéletekben a járadék-forma, ha a káreseménnyel összefüggő személyiségsérelem végigkíséri a károsultat egész életén. Ilyen ügyben ítélt a Csongrád Megyei Bíróság¹⁶⁵, amikor orvosi gondatlanság következtében meghalt az az édesanya a két gyermekét egyedül nevelte. De hasonló indokkal marasztalta a Legfelsőbb Bíróság járadékfizetéssel azt az orvost, aki végezte el a szülő anyán a császármetszést és a gyermek a méhben - oxigénhiány miatt - agykárosodást szenvedett.

- Ha a kárnak az életre való kihatása nem állapítható meg pontosan, akkor is indokolt lehet járadék megállapítása

- Ha nem biztosított a családi háttér vagy a megélhetés, akkor a járadék alkalmasabb eszköznek bizonyul a mindennapi megélhetés fedezésére, mint az egyösszegű kártérítés.¹⁶⁶

- Ha fiatalok a károsult, akkor szülői gondoskodás alatt áll, amennyiben a kiskorú megélhetése így biztosított, akkor hasznosabb a nem vagyoni károkat egy összegben megítélni.

- Általános szabályként érvényesül, hogy az igényt érvényesítő érdekeit kell szem előtt tartani a kártérítési forma meghatározása során.

III.) Az általános kártérítés

Az általános kártérítésre vonatkozó szabályok

Az általános kártérítés fogalma

Az általános kártérítés szabályozására hivatott 359. szakasz (1) bekezdése szerint : "Ha a kár mértéke - akár csak részben- pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésre kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas."

¹⁶⁰ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 360/1992. szám

¹⁶¹ Ptk. indoklás

¹⁶² PK. 44. szám

¹⁶³ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 400/1982. szám

¹⁶⁴ Legfelsőbb Bíróság P. törv.III.20 034/1983. szám

¹⁶⁵ Csongrád Megyei Bíróság 2. Pf. 21 477/1995. szám

¹⁶⁶ Legfelsőbb Bíróság Pf..III. 20 751/1995. szám

A fenti szabályból is kiderül, hogy a bíróságnak mérlegelési jogkörébe tartozik az általános kártérítés megállapítása, tekintettel arra, hogy a törvény így fogalmaz: "a bíróság...általános kártérítés megfizetésre kötelezheti...".

A PK. 49. szám kimondja: "Az általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek. Annak megállapításához, hogy a kár mértéke pontosan számítható ki, szükséges, hogy a bíróság előzetesen minden rendelkezésre álló és célravezető bizonyítást lefolytasson...."

A GK 34. szám az általános kártérítés gazdálkodó szervezetek közötti megállapítására vonatkozik. Erre akkor kerülhet sor, ha a bizonyítás során a kár összege pontosan nem számítható ki.

Egyébiránt bírói mérlegelési körbe tartozik.

A visszakövetelés lehetősége

a.) Az általános kártérítés visszakövetelésére nincs lehetőség *egyösszegű* kártérítés esetén azért, mert később kiderül, hogy a tényleges kár mértéke nem érte el az általános kártérítés összegét. Hiszen a visszakövetelhetőség a jogintézmény lényegét kérdőjelezné meg, hiszen a törvényi meghatározás szerint azon vagyoni károkért jár, amelyek mértéke pontosan nem határozható meg. Ilyen esetben nem tehető felelőssé a károsult azért, mert nem tudta meghatározni a kár mértékét.

b.) *Járadéknál* van arra lehetőség, hogy a járadék mértékének csökkentését vagy a járadékfizetés időtartamának megváltoztatását a körülmények alakulásához képest követelheti a kötelezett. Ez beleillik az intézmény logikájába, hiszen a járadék egy folyamatosan fizetett összeget jelent, amely tud alkalmazkodni a tényleges kárösszeghez. A káron-szerzés pedig az alapvető tilalom a Ptk. szabályai között.

A PK.49. szám ehhez kapcsolódóan a következőkkel folytatódik: "Az általános kártérítés tárgyában hozott bírósági határozattal elbírált igény ítélt dolog, az elbírált kártérítési igény újból vitássá nem tehető. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy az általános kártérítés fejében az arra jogosított fél perújítási kérelmében az ítélet megváltoztatását kérje, ha a perújítás feltételei fennállnak."

A nem vagyoni és az általános kártérítés kapcsolata

Az említett szabályok alapján jogosan vethető fel az a kérdés, hogy mi köze a nem vagyoni kártérítésnek az általános kártérítéshez?

Az egyetlen kapcsolódási pont az 1953. évi III. PED, amely megpróbálta az 1952-ben hozott Minisztertanácsi döntés által keletkeztetett joghézagot áthidalni, amely megszüntette a nem vagyoni kár intézményét. A III. PED pedig lehetőséget ad a bíróságok számára, hogy azokban az esetekben, amikor a károsodás eszmei kárt is eredményez, általános kártérítést ítéljen meg a bíróság. Ha megvizsgáljuk az általános kártérítés mai fogalmát, akkor szembetűnik az ellentmondás, ugyanis ezt a kártérítési módot kifejezetten az anyagi kártérítésért hozták létre.

"Éppen emiatt jogos az érv, miszerint általános kártérítésre kötelezés mellett helye lehet nem vagyoni kártérítés megítélésének"- fejtette ki a Legfelsőbb Bíróság egy 1981-ben hozott ítéletében, amelyben egy felperes az általa elszenvedett baleset okozta károk enyhítése érdekében kért élt nem vagyoni kártérítés iránti keresettel is. A Legfelsőbb Bíróság törvénysértőnek minősítette az első-és másodfokú bíróság azon ítéletét, amely nem vagyoni kártérítés címén egyösszegű kártérítés és havi járadék megfizetésére kötelezte az alperest. A járadékot a háztartási

kisegítő alkalmazásával kapcsolatosan felmerülő többletköltségek miatt igényelte a felperes. Az LB álláspontja szerint mindazok a vagyoni károk, amelyek nem számszerűen nem határozhatók meg, általános kártérítés körében kompenzálhatók. Nem kell azért nem vagyoni kárként feltüntetni egy vagyoni hátrányt, hogy a vagyoni kártérítésen túl nem vagyoni kompenzációt is kérhessen a felperes.¹⁶⁷ A bíróság fent idézett mondata nem tűnik korszakalkotónak azok után az előzmények után, amelyet felvázoltam, a gyakorlatban viszont hatalmas fölismerésnek számít, mivel az 1977. évi Ptk. novella megjelenéséig kizárólag ennek a jogintézménynek a keretében értékelték a nem vagyoni károkat. A Ptk. novella után pedig ilyen alapon érvényesíthették kártérítési igényüket a hozzátartozók. Tehát azt mondhatjuk, hogy az 34/1992. (VI.1.) AB határozat megjelenésétől számíthatjuk az általános kártérítésnek mint a vagyoni károk kompenzálására hivatott jogintézménynek a történetét. A fenti ítélet még nem esik olyan messze az 1977-es Ptk. novella megjelenésétől, mindenesetre nagymértékben hozzájárult az általános kártérítés vagyoni funkciójának a tudatosításához.

Hasonló következtetésre jutott a Legfelsőbb Bíróság egy 1983-ban elé került ügyben. Baleset következtében a kiskorú felperes jobb szeme látását elveszítette, bal szemére pedig a csőlátás jellemző. Mivel a gyógykezelések költségei nem láthatók előre, ezért tartotta indokoltnak a bíróság a nem vagyoni kártérítés mellett általános kártérítés megítélését, a később felmerülő költségek fedezése érdekében.¹⁶⁸

A kártéri tés mértéke

Az összecszerűség alakulása a jogfejlődés során

Az ókori Rómában az eszmei károkra vonatkozó első praetori edictum teszi kötelezővé a büntetés mértékének mérlegeléssel történő megállapítását. Ez a praetori jogkör nemcsak a testi sértésekre terjed ki, hanem a lelki sérelem okozására is. A perbírságot 100.000 sestertiusban maximálták.¹⁶⁹

A magyar joggyakorlat fenntartással közelített e jogintézmény felé, ez azt jelentette az ítélezésben, hogy a common law elégtételeszméjével szemben a magyar bírák szűkre szabott kompenzációra törekedtek. Félték a bagatell ügyek elterjedésétől a bírói gyakorlatban.

Az összecszerűséggel kapcsolatban a törvény semmilyen eligazítást nem ad, bár szerepel a Ptk.-ban a kártérítés mértéke című fejezet, anélkül, hogy konkrét feltételeket szabna meg az ítélezési gyakorlat számára. A gyakorlatban alakultak ki bizonyos összeghatárok, elfogadott tarifák. Az elsődleges szempont az volt, hogy a megítélt összeg alkalmas legyen a károsultat ért nem vagyoni hátrány csökkentésére.

Ennek során irányadó voltak: a jogsérelem súlya, a sérelem tartóssága, több személyiségi jog sérelme, a károsult közrehatása. Kezdetben (1977-től) ezek a szempontok a jogosultságot alapozták meg nem az összecszerűség kapcsán bírtak jelentőséggel.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Legfelsőbb Bíróság P. törv. V. 20 342/1981. szám

¹⁶⁸ Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 21 009/1983. szám

¹⁶⁹ Lábady Tamás: Az eszmei kártérítés antikja

¹⁷⁰ Martonné dr. Hárs Márta: Gondolatok ...

A 16. számú Irányelv további iránymutatást ad, megnevez szempontokat, melyek az összegszerűséget befolyásolhatják. "A kártérítés összegét, az ebből a szempontból jelentős valamennyi tényező együttes és gondos mérlegelésével, valamint kellő mértéktartással kell meghatározni. E mérlegelésnél különösen figyelembe kell venni a nem vagyoni sérelem jellegét és mértékét, az társadalmi életben való részvétel vagy egyébként is az élet tartós, súlyos megnehezülésének megnyilvánulási módját, a sérelmet szenvedett személy korát és életkörülményeinek alakulását." Ebben az időben szinte valamennyi ítéletben a 16. számú irányelvben lefektetett elveket használják fel a kár összegének indokaként."¹⁷¹

A 21. számú Irányelv és a 34/1992. (VI.1.) AB határozat liberalizálta a joggyakorlatot. A személyiségi jogok bármelyikének a megsértése megalapozza a nem vagyoni kártérítés iránti igényt. Ez a radikális változás több aktuális kérdést vetett fel.

1.) Az összegszerűség növekedéséhez hozzájárul-e az infláció? Nem - tartja a szakirodalom, mivel a bírói ítéletekben a kamat megállapítása segítségével rendezték ezt a kérdést.

- ha a bíróság az ítélet meghozatalakor érvényesülő értékviszonyok alapján hoz határozatot, akkor a károsult nem jogosult a kamatra.

- ha a kár bekövetkezésekor érvényesülő ár- és értékszínvonalra alapította az ítéletét, akkor a keresetlevél benyújtásának időpontjától ítélt meg a kamat.

2.) A másik lényeges gond : a társadalmi körülmények változása indokul szolgálhat-e magasabb kártérítési összeg megítéléséhez. Nem kizárható, bár a magyar jogi mentalitás az angolszásszal ellentétben nem preferálja a kisösszegű marasztalásokra alapot adó kérelmeket.¹⁷²

A rendszerváltást követő néhány év megválaszolta a kártérítés mértékével kapcsolatban felmerülő kérdéseket. Bár az elmúlt években növekedett a megítélt kártérítési összegek mértéke, ez részint az inflációnak, a bérek és jövedelmek emelkedésének tudható be. Szó sincs azonban az inflációs indexnek a kártérítési rendszerbe történő automatikus beépítéséről. Általánosságban azt állapíthatjuk meg, hogy az egy főre jutó nemzeti jövedelemmel arányosítva a magyar bíróság nem minősíthető szűkmarkúnak.¹⁷³ Erről tanúskodik a kártérítés mértéke című fejezethez mellékelt ábra is. Nem tartanám helyesnek az általam készített táblázathoz hasonlóan a bírói gyakorlatban való kötelező használatát. Részint azért, mert minden eset egyedi vonásokkal bír, amely eredményezhet a táblázatban foglaltakhoz képest jelentős eltérést. Elveszítené korábbi egyéniségét a nem vagyoni kártérítési per. Ugyanakkor hasznosnak tartom az összegszerűséggel kapcsolatban tájékoztatlan, jogi szakismerettel rendelkező képviselőket, illetve a nem jogász végzettségű felperesek tájékoztatása érdekében. Nem rendelnék hozzá kötelező erőt.

Összegszerűség a bíróság joggyakorlatában

a.) munkaképesség-csökkenés

---

¹⁷¹ 16. számú Irányelv

¹⁷² dr. Gátos György: Időszerű kártérítési ...

¹⁷³ dr. Horeczky Károly: A nem vagyoni kártérítés jogintézménye

2.000.000 Ft nem vagyoni kártérítést kapott az 21 éves fiatalember, aki baleset következtében munkaképességét 100%-ban elveszítette. Döntő jelentősége volt az ítélethozatal során a károsult személyes meghallgatásának.¹⁷⁴

67 %-os munkaképesség-csökkenés miatt 600.000 Ft-ban marasztalta a bíróság az alperest, tekintettel volt a károsult személyiségváltozására, amely a balesetet követően lett megfigyelhető.¹⁷⁵

b.) fiatal korú, súlyos sérüléssel

2,5 millió Ft kártérítési összeget ítélt meg a bíróság annak a 15 éves gyereknek, aki egy baleset következtében agysérülést szenvedett. A kártérítés mértékének megállapítása során tekintettel volt különösen: a károsult életkorára, károsodás mértékére továbbá tekintetbe vette, hogy a felperes ezentúl állandó ellenőrzésre szorul.¹⁷⁶

A legnagyobb összegű kártérítést eddig az a sportoló kapta, aki gerinctörés következtében végleg lebénult, pályája emiatt kettétört. A bíróság 4.000.000 Ft-ot tartott alkalmasnak a sérelem orvoslására.¹⁷⁷

A 18 éves felperes egyik szemét veszítette el amiatt, hogy a megvásárolt üdítőitalban keletkezett túlnyomás lelökte a kupakot, és az éppen a felperes szemébe csapódott. 2.000.000 Ft kártérítést kapott. A bíróság méltányolta a szempontot is, hogy a fiatal a tanult szakmáját sérülése miatt nem folytathatta, pályája fiatalon megszakadt.¹⁷⁸

Egy kilencéves kisfiút elütött a villamos, emiatt csonkolni kellett a jobb karját. 2.000.000 Ft-ban állapította meg a bíróság az alkalmas kártérítési összeget.

c.) könnyű sérülés

Baleset következtében a felperes nő arcán heges nyomok maradtak. Az alperes 100.000 Ft nem vagyoni kártérítési összeget önként megfizetett felperesnek. A bíróság ezen túl arra kötelezte alperest, hogy a fenti összeget 150.000 Ft-tal egészítse ki.¹⁷⁹

A kártérítési összeggel kapcsolatos gyakorlati kérdések

Eltekintek a nem vagyoni kártérítés speciális eseteinél részletesen tárgyalt összegerszerűség elemzésétől. Csak azoknak az eseteknek a bemutatására törekszem, amelyek a leggyakrabban fordulnak elő, azaz a testi épség és egészség, lelki sérelem stb.

A Pp. a kártérítés mértékével kapcsolatban két szabályt érvényesít:

a.) 206. § (3) “A bíróság a kártérítés vagy egyéb követelés összegét, ha a szakértői vélemény vagy más bizonyíték alapján meg nem állapítható, a per összes körülményeinek mérlegelésével belátása szerint határozza meg.”¹⁸⁰

---

¹⁷⁴ BH 1995/516.

¹⁷⁵ Kaposvári Városi Bíróság 3 P. 23 156/1994. szám

¹⁷⁶ BH 1991/314.

¹⁷⁷ BH 1997/226.

¹⁷⁸ BH 1993/742.

¹⁷⁹ Fővárosi Bíróság 41. Pf. 21 267/1996. szám

¹⁸⁰ Polgári perrendtartás

b.) 81.§ (2) “Ha a per kártérítésre irányul, vagy egyéb olyan követelés iránt folyik, amelynek összegszerű megállapítása bírói mérlegeléstől függ, az ellenfelet akkor is kötelezni lehet a terhére megállapított marasztalási összegnek megfelelő perköltség megfizetésére, ha a bíróság a követelt összegnél kevesebbet ítélt ugyan meg, de a követelt összeg nem tekinthető nyilvánvalóan túlzottnak.”¹⁸¹ - azaz nem köteles viselni a költségeknek azt a részét, ami abból fakadna, hogy az ítélet csak részben adott helyt kérelmének. A bírói ítélet tartalmaz rendelkezést arra nézve, hogy túlzottnak tekinti-e a kérelmezett összeget vagy nem.

A Ptk. szabályai az összegszerűség megállapításának elősegítésére az általános részben megfogalmazott elvek útján nyújt segítséget. Ezek a következők:

2. § (1) “A törvény védi a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait, továbbá törvényes érdekeit. (2) A törvény biztosítja a személyeknek az őket megillető jogok szabad gyakorlását, e jogok társadalmi rendeltetésének megfelelően.

4. § (1) A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

5. § (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.”

A kártérítés megállapításánál irányadó tilalmak

Kiemelendő a káron-szerzés tilalma, amelynek lényege, hogy a károkból le kell vonni a károkozó magatartás következtében előállott vagyoni előnyöket is. E körbe tartozik a surrogátum és a residuum kiadására irányuló kötelezettség.

a.) A surrogátum a káron-szerzés speciális esete olyan pótlék, amelyhez a károsult a kár következtében jut (például a biztosítási összeg).

b.) A residuum lényegében maradvány az amivé a dolog károkozás folytán lett (például az elhullott állat bőre).

Sajnos a napjainkban zajló perek azt mutatják, hogy a jogi képviselők és a károsultak egyaránt tájékozatlanok az egyes személyiségsérelmek orvoslására alkalmasnak tekinthető kártérítési összeghatárokkal. Bár tudjuk, hogy "praetor ius facere non potest", ám reális összeg igényléséhez szükséges az adott tárgykörben hozott jogerős bírósági ítéletek ismerete. Ez azért "horribile dictu", mert rendszerint ezek a felperesek személyes költségmentességben részesülnek, tehát az illetéket (a pertárgy érték 6%-át) az állam fizeti be helyettük. Arról azonban kevesen tudnak, hogyha a keresetben megjelölt összeg pl: 10.000.000 Ft és a bíróság 2.000.000 Ft-os kártérítést ítélt meg, akkor a károsult 1/5 arányosan köteles viselni a perköltséget.

Kamatfizetési kötelezettség

Ahogy az a vagyoni károkozásoknál természetes a károkozó kötelezhető a kártérítés összegén kívül, az ez után megállapítható kamatot is A legfontosabb kérdés, hogy mely időponttól számítva, milyen feltételekkel, milyen összegben, milyen alapon.

A kamatfizetési kötelezettség kezdete

---

¹⁸¹ u.a.

I. A törvényi előírások szerint

- egyrészt a Ptk. 360.§ (1), mely szerint "A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes." Ez annyit jelent, hogy a kártérítési összeg a károsodás pillanatában megilleti a károsultat, de a hatósági úton történő érvényesítésnek időbeli akadályai vannak. A késedelmi kamat tehát azért jár, mert a károsodás idején pontban nem kapott a károsult kártérítést.

- másrészt szintén a Ptk. adja meg a választ. A 360.§ (2) bekezdése a következőképpen szól: "A kárért felelős személy helyzetére a szerződés teljesítésében késedelmes kötelezetre irányadó szabályait kell megfelelően alkalmazni." ¹⁸²A 301.§ (1) bekezdés értelmében pénztartozás esetén a kötelezett a késedelembe esés időpontjától kezdve köteles a kamatot megfizetni.

Fontos azonban arról is szólni, hogy a károkozás és a károsodás nem minden esetben esik egy időpontra. Ha ez a két időpont elválik egymástól, akkor a károsodás ideje bír relevanciával.

Azért is lényeges ennek az időpontnak az ismerete, mert az esedékesség három további lényeges következménnyel jár:

- ettől az időponttól indul az elévülési idő
- a károkozó nyomban köteles fizetni, vagy ha ezt nem tesz (ahogyan ez általában jellemző)
- ez az az időpont, amelytől a késedelmi kamat igényelhető.
- ezt az időpontot megelőzően nem lehet a kártérítési igényt perben érvényesíteni.

II. A kamatfizetés kezdő időpontjának a meghatározása a károsult által

A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának állásfoglalása szerint. ¹⁸³ " A kártérítési összeg után kamat a károsodás bekövetkeztétől jár, a bíróság azonban csak a kereseti kérelemnek megfelelő időponttól ítélhet meg kamatot." Ez a tétel azonban semmi esetre sem jelenti azt, hogy a kereset benyújtásának az időpontja lenne irányadó a kamatfizetés kezdetének a meghatározásakor.

A Fővárosi Bíróság ¹⁸⁴ - halálos kimenetelű baleset miatt igényelt - nem vagyoni kártérítés iránti perben hozott határozatában a halál bekövetkeztének időpontjától rendelte el a nem vagyoni kártérítési összeg után járó kamatot. Az elsőfokú bíróság a feleség és a gyermeknek megítélt nem vagyoni kártérítési összeg után 1993. augusztus 1. napjában határozta meg a kamatfizetés kötelezettség kezdetét míg a baleset 1992. július 2. napján történt.

Ez bírói gyakorlati elv a következőképpen értelmezhető illetve magyarázható.

- A károsultat megilleti az a jog, hogy a kamatot a károsodás pillanatától igényelje. Mivel a törvény csak arra vonatkozólag ad eligazítást, hogy a károsodás időpontját megelőzően nem lehet ezt kérni. Abban az esetben ugyanis, ha a károsult a károsodás időpontját megelőző időpontban jelöli meg a késedelmi kamat igényének a kezdő időpontját, a bíróság a károsodás bekövetkeztétől állapítja azt meg. A károsodás bekövetkeztétől válik "esedékes"-sé a kártérítési igény, és nyitja meg az igényérvényesítés útját - beleértve a károsult rendelkezési jogát -, a károsult maga választhat az említett intervallumon belül. Gyakorlatban természetesen a nem nagylelkű károkozók és az elnéző károsultak a leggyakoribban, bár nem vagyoni sérelmek esetén ez érthető, különösen, ha testi épségen vagy egészségen esett ilyen módon csorba. Inkább arra irányul a bizonyítás, hogy a károsodás időpontját mind korábbi időben lehessen megjelölni.

- A másik oka ennek a rendelkezésnek a Pp. 215.§-ban szabályozott kereseti kérelemhez kötöttség elve. Nem terjedhet túl a bíróság ítélete a kereseti kérelemn.

---

¹⁸² Ptk. 360.§ (2) bekezdése

¹⁸³ PK. 50. szám

¹⁸⁴ Fővárosi Bíróság 41. Pf. 20 227-1996. szám

III. A bíróság joga a kamatfizetési kötelezettség kezdetének meghatározására

- A bírói gyakorlat alakította ki azt az írásban is megfogalmazott elvet, miszerint " Kártérítés után kamat a károsodás bekövetkeztétől jár. Ha a kártérítési összeg egyes részei különböző időpontokban esedékesek, akkor kamatfizetés kezdő időpontjaként - átlagos számítás alapján - egységes kamatfizetési időpont is meghatározható."(Közös 1. szám - BK- PK 1. szám) A Legfelsőbb Bíróság tette egyértelművé a fentebb említett kollégiumi állásfoglalás helyét a joggyakorlatban. Egy 1982-ben, munkavégzés közben bekövetkezett baleset folytán - szabadságvesztés büntetését töltő - felperes jobb kezén a második és harmadik ujját amputálni kellett. 1986-ban, büntetése letöltését követően keresetet nyújtott be az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Országos Parancsnoksága ellen. Ennek során az elsőfokú bíróság a kamatfizetés kezdő időpontját időarányosan 1984. január 1. napjától állapította meg. A másodfokú bíróság ennek a kötelezettségnek a kezdetét a keresetlevél benyújtásának időpontjában jelölte meg, arra hivatkozva, hogy a nem vagyoni kárt megalapozó hátrányok a szabadulást követően realizálódtak. A Legfelsőbb Bíróság azonban rámutatott arra, hogy a kamat esedékessége a károsodás bekövetkeztéhez igazodik, jelen esetben az egészségkárosodás a balesettel egy időpontban történt, tehát a kamat 1982-től, a baleset időpontjától jár.¹⁸⁵ Az elsőfokú bíróság ítélete abban az esetben lenne helytálló, ha a felperes baleseti járadékkövetelést terjesztett volna elő, ugyanis a PK. 52.szám fogalmaz a következőképpen a baleseti járadékkövetelés kapcsán: "az elévülési idő a járadékkövetelés egészére akkor kezdődik meg, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképesség-csökkenés , illetőleg munkaképesség-csökkenés első ízben vezetett keresetkiesésben (jövedelem-kiesésben) megmutatkozó károsodásra. A két jogintézmény célja azonban jelentősen különbözik. A nem vagyoni károk olyan értékek miatt nyújtanak egyfajta kompenzációt, amelyek valójában pénz útján nem reparálhatók, de némi anyagi könnyebbséget jelentenek a megnehezült életkörülmények közepette. A baleseti járadék pedig teljesen vagyoni kategória, amely a pénzben pontosan mérhető hátrányt, jelen esetben a keresetkiesést hivatott pótolni.

A középarányosság témakörében született ítéletében a Legfelsőbb Bíróság¹⁸⁶ utalt arra, hogy a baleset miatt bekövetkező folyamatos állapotromlás nem a károsodás bekövetkezéseként, hanem a kártérítés mértéke körében értékelendő tényező.

- Nem lehet késedelmi kamatot megítélni abban az esetben, ha az ítélet a kártérítés összegét az ítélet meghozatalakor érvényesülő ár- és értékviszonyoknak megfelelően állapította meg. Ez az elv azzal magyarázható, hogy a bíróság - mivel a kártérítés a károsodás pillanatától jár - a kár bekövetkeztekor a hátrány kiegyenlítésére alkalmas összegben kell megjelölnie a kártérítési összeget, és ez alapján kell számolni a 20%-os kamatot.

---

¹⁸⁵ Legfelsőbb Bíróság P.törv.III. 20 554-1988. szám

¹⁸⁶ Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 20 431-1994. számú

I.) A nem vagyoni kártérítés és a munkajog

A kártérítés története

Az **1967. évi II. törvény** 62. §-a a munkáltató objektív felelősségét állapította meg a munkavállalót érv valamennyi, a munkájával összefüggő károsodás esetében.

E törvény végrehajtására kiadott **47/1979. (XI. 30) MT rendelet** a munkáltató felelősségét csak az üzemi baleset és a foglalkoztatási megbetegedések körére korlátozta. (az 17/1975. (VI.15.) MT rendelet tartalmazza ezek listáját.) A munkáltató tehát a következő károkért tartozott felelősséggel:

- az üzemi balesetért (ezt az Mt. szabályozta) teljes körű kártérítésre köteles.
- a munkáltató vétkességére tekintet nélkül felel a munkavégzéssel együtt járó foglalkoztatási megbetegedésekért, (a 47-1979. (XI.30.) MT rendelet szerint). Itt a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a foglalkoztatási megbetegedések listája nem volt teljes, nem tartott lépést a műszaki fejlődéssel. Mindez azzal a következménnyel járt, hogy azok a károsultak nem érvényesíthettek kártérítési igényt, akiknek a munkájukkal összefüggő megbetegedése nem szerepelt a fenti listán.
- a vétkesség alapján felel egyéb megbetegedésekért
- a munkavállaló nem vagyoni káráért: ahol a Ptk szabályanyagával összhangban "a károsult társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti."
- Az MK. 30. szám szerint:" Ha a munkavállaló egészségi állapot, testi fogyatkozás, szervezeti adottsága nem okozott keresetveszteséggel járó munkaképesség-csökkenést, és a munkavállaló keresetvesztesége életének, egészségének, testi épségének a munkaviszonnyal összefüggésben történt megsértése folytán következett be, a munkáltató a teljes kárért felel.

A munkajogi bíróságok is alá voltak vetve **a 16. számú irányelv** szabályozásnak, amely konjunktív feltételként értelmezte a kár tartósságát és súlyosságát.

Az **1992. évi XXII. törvény** (a munka törvénykönyve) mellőzte a nem vagyoni kártérítési felelősség feltételeinek a szabályozását.

A hatálybalépés előtt a jogszabály szövegében jelentős változás következett be. A **34/1992. (VI.30.) AB határozat** megsemmisítette a 177.§ (2)-t, amely kötelező feltételeket szabott a nem vagyoni kártérítés jogosságának a megállapítására: hogy a károsodás "a károsult társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti." Hiszen kimondta, hogy a nem vagyoni kártérítés a személyiségvédelem legfőbb eszköze. A 47/1979. (XI.30) MT rendelet 83.§-a (5)-t a 12/1991. (IV.11.) AB alkotmányellenesnek minősítette. Álláspontja szerint a kártérítési rendszert egységes rendszerként kell kezelni, s egyes jogintézmények jogáganként eltérő szabályozása nem járhat azzal a következménnyel, hogy a károsult hátrányosabb helyzetbe kerüljön. A 34/1992. (VI.30.) AB határozat hatályon kívül helyezte a korábbi szabályozást és a következő szövegre változtatta a korábbi szöveget: " A munkáltató köteles megtéríteni a dolgozó nem vagyoni kárát." Ugyanezt a módosítást a 4/1978. (III.5.) HM rendeleten is elvégezte mind a két AB határozat. Az említett változtatásokat a Ptk. módosítása indokolta, s méltánytalan helyzetet és hátrányos megkülönböztetést eredményezett

volna, ha a kártérítés általános szabályai körében eltörli a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatban megállapított feltételeket, a munkával illetve a katonai szolgálattal összefüggésben felmerülő hasonló károsodások kapcsán fenntartja azokat.

Az Mt. kártérítési szabályai

A nem vagyoni kártérítés megítélésének két feltétele van a munkajogban:

I.) A munkáltató felróhatósága vagy vétkessége

Továbbra is két féle felelősségről szól a törvény:

1.) vétkesség nélküli felelősségről

- Az Mt.174.§-a szerint:" a munkáltató a munkavállalónak munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért vétkességre tekintet nélkül, teljes mértékben felel." feltéve, ha a munkáltató legalább tíz főfoglalkozású munkavállalót foglalkoztató jogi személy vagy jogi személyiség nélküli társaság vagy az állam.¹⁸⁷

- A 30. számú MK nevesíti azoknak a károknak a körét, ahol különösen lényeges megerősíteni a munkáltató felelősségét: a munkavállaló testi épsége, egészsége és élete az. Erre a szabályra különösen 1992 előtt volt szükség, amikor a nem vagyoni igények csak bizonyos plusz feltételek megléte esetén vezethettek nem vagyoni kártérítésre. Ma már nincs külön jelentősége ennek a szabálynak, mivel a 34/1992. (VI.30.) AB határozat meghozatala óta valamennyi személyiségi jogsérelem azonos súllyal bír, azaz minden egyes személyiségi jog megsértése esetén igényelhető nem vagyoni kártérítés.

Kimentési lehetőség:

- a munkáltató működési körén kívül eső, elháríthatatlan ok

a.) az Mt. szabályozza azokat a területeket, amelyek mindenképpen a munkáltató működési körébe tartoznak. Nem ad taxációt, hanem példálózó jelleggel írja le a következőket:

a feladatai során kifejtett tevékenységgel összefüggő magatartásból

a munkavégzés során használt anyag miatt

a felszerelés és berendezés folytán

energia tulajdonságából, állapotából, mozgásából és működéséből eredő okok miatt keletkező károk.

b.) az MK 29. szám b.) pontja szerint annak vizsgálata során, hogy a balesetet előidéző ok a munkáltató működési körébe esik-e, figyelembe kell venni a végzett munka jellegét és a munka körülményeit. Akkor minősül az ok a munkáltató működési körén kívül esőnek, ha a munkáltató tevékenysége és az előidéző okok között nincs okozati összefüggés.

- kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. (A "kizárólag " szó hangsúlyozása azért különösen fontos, mert ha a munkavállaló magatartásának csak részben tudható be a károsodás, akkor kármegosztást kell alkalmazni.) A részletes szabályokat az MK. 29. szám c.) pontja állapítja meg. Két feltételt jelöl meg:

- a munkavállaló maga okozta - függetlenül attól, hogy vétkesen vagy sem - és
- a munkáltató részéről elháríthatatlan volt.

---

¹⁸⁷ Mt. 175.§

2.) vétkességen alapuló felelősség

Erről egyetlen esetben beszélhetünk, ha a munkáltató olyan magánszemély, aki 10 főnél kevesebb főfoglalkoztatású munkavállalót foglalkoztat. Ilyen esetben vétkessége arányában felel csak. Ez a szabályozás azokat a vállalkozásokat menetesíti a teljes felelősség alól, amelyek nem rendelkeznek elegendő tőkeerővel ahhoz, hogy a munkavállalónak valamennyi kárát megtérítse. Minden szakma, ahol nagyobb valószínűséggel fordul elő károsodás, felelősségbiztosítás meglétéhez kötött. Ilyen esetekben a biztosító áll helyt a károkozó helyett. Minden más esetben a munkáltató maga köteles fizetni.

Mentesülési lehetőség egyetlen esetben van, ha bizonyítja, hogy vétkesség nem terheli. Ez magában foglalja természetesen a vétkességen kívüli felelősségnél tárgyalt valamennyi kimentési indokot is. Hiszen ott csak azokat a felelősségi alakzatokat zárja ki a törvényalkotó, ahol a munkáltatónak nem állt volna módjában az adott károsodást megakadályozni. A vétkességen alapuló felelősség esetében kimentheti magát minden olyan esetben is, ahol úgy járt el ahogyan az általában elvárható.

A törvényalkotó nem használja következetesen a vétkesség és a felróhatóság fogalmait. A Ptk. szabályai szerint nem tesz különbséget, hiszen a felróhatóság alapján különböztet, ahol az általános elvárhatóság a mérce. A kártérítés szempontjából nincs jelentősége a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak. Mindkettő a vétkesség kategóriájába tartozik.

3.) Kármegosztás:

Az Mt. 174.§ (3) szerint : "Nem kell megtéríteni a munkavállaló kárának azt a részét, amelyet a munkavállaló vétkes magatartása idézett elő."

Az MK 31. szám szabályozza azt az esetet, amikor a munkavállaló egészségnek a munkaviszonnyal összefüggésben történő megsértésében vétkes magatartásával a munkavállaló is közrehatott. Ilyenkor a kárviselés nem aszerint alakul, hogy a munkáltatót terhelő felelősség mértéke mekkora, hanem a munkavállaló közrehatásának a nagyságát határozzák meg, a többi felelősség úgymint a munkáltatót terheli.

II. Jogellenesség

A bírói gyakorlatban kikristályosodott az szemlélet, hogy a sérült és az elhunyt hozzátartozóinak életvitelében bekövetkezett hátrányos változás az embert, mint egészet érinti, az embert mint teljes személyiséget értékelte. Tehát bármilyen jogsértés megalapozhatja a felelősséget. A jogsértés már akkor is megvalósul, ha a munkavállalót a munkáltató indok nélkül elzavarta, bérét nem fizette ki, okmányai nem adta ki részére. A munkáltatói magatartás ugyanis azzal a következménnyel jár, hogy munkanélküli járadékban nem részesülhet, munkát nem vállalhat a munkavállaló, kölcsönökből kell fenntartania magát.¹⁸⁸

A kártérítési igény két úton is megindokolható:

a.) Jogsértés történt, mivel a munkaviszony jogellenes megsértése folytán nemcsak vagyoni, hanem nem vagyoni kártérítés is követelhető. A munkáltató ugyanis köteles rendkívüli felmondás esetén az indokot megjelölni, az iratokat kiadni, és a munkaviszony megszűnéséig járó munkabért kifizetni. A Munka törvénykönyve ehhez a jogsértéshez kártérítési lehetőséget fűz, és akár az Mt., akár a Ptk. kártérítési szabályait nézzük meg, mind a kettő lehetőséget ad a vagyoni

---

¹⁸⁸ dr.Lanczer Gabriella: A nem vagyoni kártérítés problémaköre a munkajogi ítélkezési gyakorlatban, Magyar Jog 6/95:340-343.

károkon kívül a felmerülő nem vagyoni károk megtérítésére is. Jogellenességre hivatkozva (az Mt. felmondásra vonatkozó szabályainak megszegése miatt), a kártérítés egyéb elemeit bizonyítva megalapozhatja a nem vagyoni kártérítést.

b.) A Ptk. által megjelölt nem vagyoni sérelmekről van szó, amelyeket nem taxatívén szabályozza a törvény, hanem igyekszik behatárolni ezeknek a körét. Jelen esetben az emberi méltósághoz és a személyes szabadsághoz fűződő jog sérelmére lehetne hivatkozni a nem vagyoni kártérítés alapjaként.

III. A károkozás munkaviszonnal való összefüggése

Az Mt. 174.§ (4) bekezdése és az MK 29. szám a.) pontja alapján a munkavállaló köteles azt igazolni, hogy a károsodás a munkaviszonnal összefüggésben keletkezett.

A Legfelsőbb Bíróság¹⁸⁹ az okozati összefüggés bizonyításának a hiányára hivatkozva utasította el annak a felperesnek a keresetét, aki vibrációs munkahelyi megbetegedésre hivatkozva kérte a munkáltató 80.000Ft. nem vagyoni kártérítésben történő marasztalását. A felperes állítása szerint 1981-ben vibrációs munkahelyi megbetegedés miatt 20%-os munkaképesség-csökkenést állapítottak meg nála. Miután a munkaviszonyát az alperes 1992-ben létszámleépítés folytán megszüntette nem tudott elhelyezkedni, az elhelyezkedési nehézségei okaként az alperesnél elszenvedett károsodást jelölte meg.

A jogeset kapcsán két jelentős kérdés vetődik fel:

- az egyik: az elévülés kérdése: ezzel kapcsolatban az bíróság megállapította, hogy nem késett el a felperes az igényérvényesítéssel, mert a munkaviszony megszűnése előtt nem érzékelte a munkahelyi megbetegedéséből fakadó hátrányt.

- a másik: a munkaviszonnal való összefüggés: nem bizonyította a felperes azokat a károkat, amelyek a munkaviszonnal lettek volna összefüggésbe hozhatók. Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy nem tudta a munkavállaló bizonyítani, hogy a munkaviszonya megszűnését követően a munkahelyi megbetegedése miatt nem tudott elhelyezkedni.

Hasonló okok miatt utasította el a Legfelsőbb Bíróság BH 1995/255. ítéletében a két felperes nem vagyoni kártérítésre irányuló keresetét, akik rendkívüli felmondási nyilatkozatot nyújtottak be alpereshez a munkaidejükben történő túlterhelés miatt és a gáz-sterilizátor egészségkárosító hatása miatt. Az alperes nem fogadta el a felperesek nyilatkozatukat rendkívüli felmondásként. A felperesek a nem vagyoni kártérítés körében jó hírnevük sérelmére, szakmai tekintélyük aláásására és a más munkáltatónál való elhelyezkedés megakadályozására hivatkoztak. Nem tudták azonban igazolni, hogy a személyiségsérelmük a munkáltató magatartásával összefüggésben sérült volna. Az elhelyezkedéssel összefüggésben említett nehézségek vagyoni kárnak minősülnek.

IV. A kár (mértéke, megtérítésének módja)

Törő Károly többször felvetette a nemzetközi jogi gyakorlatban alkalmazott táblázati rendszert a nem vagyoni károk mértékének a meghatározására. Három érv szól Törő nézete ellen:

- pillanatnyilag nem ez lenne a leglényegesebb lépés, hanem a kár fogalmának a meghatározása és a bizonyítási eljárás kialakítása.

- a hátrány mértékét súlyát, annyira meghatározza a károsult személyisége, előlétele, hogy azt kizárólag bírói mérlegelés útján lehet megállapítani. Egy táblázat alkalmas lehet arra, hogy az eset

---

¹⁸⁹ BH 1994/226

körülményeinek a megjelölésével a bírák számára iránytűként szolgálhassanak, de nem lehet ez az alapja a nem vagyoni sérelmekkel összefüggésben hozott ítéleteknek.

- az okozott sérelmek sokfélesége miatt egy korrekt táblázat elkészítése szinte lehetetlen.

A 16. számú irányelv megengedő rendelkezése óta lehetőség van a járadék formájú kártérítésre is. Tiltó rendelkezés hiányában az új szabályozás is fenntartja ennek a lehetőségét.

A Legfelsőbb Bíróság¹⁹⁰ 1993-ban hozott ítélete annak az összegnek a megállapítására törekszik, amely és az elhunyt családtagjai számára kárpótlásul szolgálhat, és azon szempontoknak a meghatározására szorítkozik, ami a munkavégzés során halálos balesetet szenvedett munkavállaló hozzátartozói számára a nem vagyoni kártérítés megítélésére alapot ad. A nem vagyoni kártérítés fennállásának az alapjaként a következő okokat jelölte meg:

- kiskorú gyermekek egyedülálló szülőként való felnevelésének a nehézségei
- a házastárs elvesztéséből adódó megváltozott életvitel.

Az AB határozat széles körű bizonyítást és személyes meghallgatást ír elő.

A már hivatkozott cikk szerzője szerint azokban az esetekben, amikor a testi épség, egészség sérül, ez általában az élete végéig elkíséri a károsultat, ilyenkor indokolt a nem vagyoni kártérítés járadék formájában történő megállapítása.

Egyéb sérelem nincs akkora hatással a károsultra, ott elegendő az egyösszegű kártérítés is.

A munkajogi és a polgári jogi felelősség elkülönítése

Munkajogi felelősség megállapítására csak abban az esetben kerülhet sor, ha a munkaviszony fennáll, ez a munkajogi alapján megvalósuló szerződéses felelősségnek tekinthető. Ha a munkaviszony megszűnése után következett be jogsérelem, akkor a munkavállaló a munkáltatójával szemben a polgári jog szabályai szerint indíthat szerződésen kívüli károkozásért kártérítési keresetet.

A polgári jogi felelősség nem ismeri a vétkességre tekintet nélküli felelősséget a testi épség, egészség megsértése körében okozott károkkal kapcsolatban.

Egyéb személyiségi jogsérelem esetén csak vétkessége esetén felel a munkáltató.

V. Bizonyítási teher

A munkajogi perekben a bizonyítási teherre a következő szabályok irányadók.

Általános szabályként a polgári törvénykönyv rendelkezései irányadóak: azaz

- a jogellenességet
- a kár bekövetkeztét, a kár mértékét a munkavállaló köteles bizonyítani.
- az okozati összefüggés igazolására szintén a munkavállaló köteles, ezt az Mt. 174.§ (4) bekezdése és a MK 29. a.) szám is külön hangsúlyozza.¹⁹¹
- a felróhatóság, illetve a felelősség alóli mentesülés bizonyítása a munkáltatót terheli.

II. A szerzői jogsértések és a nem vagyoni kár

---

¹⁹⁰ BH 1993/127

¹⁹¹ BH 1994/226., és a BH 1995/255

A szabályozás története

A bírói gyakorlatot a Ptk. 354.§ -a és 16. számú irányelv határozta meg, amely a nem vagyoni kár Ptk.-beli szabályait megszorítóan értelmezte a 21. számú irányelv megjelenéséig. A Legfelsőbb Bíróság ebben kifejtette, hogy "a személyiség mindenoldalú védelme érdekében lehetőséget kell adni a jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakulására. Míg a szocialista jogrendszer a testet, életet, egészséget ért sérelmeket igyekezett kompenzálni, ezért a többi személyiségi jog, így a szerzőt ért személyiségi jogsérelmek is háttérbe szorultak. "A jogrend nem biztosított védelmet azoknak, akiknél "semmi más" nem történt, csak jogaikban, méltóságukban szenvedtek hátrányt anélkül, hogy ez tartósan vagy súlyosan megnehezítette volna további életüket."¹⁹² A 34/1992. (VI.30) AB határozat lehetőséget teremtett a személyiség teljes körű védelmére. Az ezzel kapcsolatos bírói gyakorlat még nem alakult ki.

A szerző jogai a hatályos rendelkezések nyomán

A szerző jogai általában

Emberként, állampolgárként megilletik ugyanazok a jogok, mint mindenki mást, ehhez járulnak azok, amelyeket a jogrend külön elismer számára. A szerzői személyiség kettős minőségéről beszél a szakirodalom: :

- a Ptk.-nak a személyhez fűződő jogokra vonatkozó általános szabályait és a
- szerzői jogi törvénynek a személyhez fűződő jogokra irányadó rendelkezései. A személyhez fűződő jogok azonban csak akkor telítődnek meg tartalommal, ha a mű nyilvánosság elé kerül, akik kötelesek a szerző jogait tiszteletben tartani.

A szerző jogai nevesítve az új szerzői jogi törvény alapján¹⁹³:

- mű nyilvánosságra hozatalának joga: itt egyfajta titokvédelmi törekvéssel is társul. A mű tartalmáról csak a szerző hozzájárulásával szabad a nyilvánosság számára tájékoztatást adni. Ma a rendelkezési jog nyomós anyagi érdekekkel párosulhat: különösen olyan művek vonatkozásában, amelyeknek a létrehozása nagy szakértelmet és sok időt igényel így a szoftverek, nagy adatbázisok, nagyszerű filmek zenéje, sikeres könnyűzenei alkotások stb.

- az alkotó nevének a feltüntetése: a polgári jog szabályai között is megtaláljuk a névjog védelmét. A szerzőt érő személyiségi jogsérelmek leggyakoribb esete. A szerzői jogi törvény ehhez képest további jogosultságokat is biztosít.

Sztv."12. § (1) A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen - a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően - szerzőként feltüntessék."

A BH 1990/136. számú Legfelsőbb Bírósági határozat szerint "a művésznak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy neve szakmai körökben ismert legyen. Ezt az ismertséget leginkább az biztosítja, ha a művészi fényképei felhasználásával készített termékeken (jelen esetben naptáron) a nevét feltüntetik. A szerzői minőség feltüntetésének reklámértéke és vagyoni hatása is van.

---

¹⁹² dr. Csizmadia Attila: A szerző személyiségének sérelme a és a nem vagyoni kártérítés, Magyar Jog: 11/96:673-679

¹⁹³ 1999. évi LXXVI. törvény.

Különösen akkor, ha a szerző egyedi megbízásokból él." A Legfelsőbb Bíróság 15.000 Ft-ot ítélt meg nem vagyoni kártérítés címén.

A szerzőt ez a jog a következő esetekben is megilleti:

- a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése
- az át- vagy feldolgozáson, illetve
- a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét is fel kell tüntetni.

A BH 1993/226-ban a műfordító nevét nem tüntette fel az adott kiadó a megjelent műfordításokon. A Szerzői Jogvédő Hivatal a bírósághoz fordult, keresetében pedig nem vagyoni kártérítésben kérte a könyvkiadó részvénytársaságot marasztalni, továbbá olyan közlemény két napilapban való közzétételére, amelyben az általuk kiadott mű fordítójának a szerzői minőségét is köteles feltüntetni. Az elsőfokú bíróság a következő indokok alapján adott helyt a felperesi kérelemnek: a műfordító nevét sem a könyv borítóján sem pedig a belső címlapon nem tüntette fel a kiadó, az a tény, hogy a szerző a copyright-ban és az utószóban is említésre került, nem alkalmas a jogsértés orvoslására. Továbbá az sem ellensúlyozza a jogsértést, hogy a sajtóbemutatón a fordító munkája elismerést nyer. A Legfelsőbb Bíróság a következőképpen foglalt állást az ügyben: mivel a szerzői jogi törvény nem tartalmaz (1969. évi III. törvény volt ekkor még hatályban) semmilyen követelményt a szerző nevének feltüntetésével kapcsolatban, ezért a felek ilyen tartalmú megállapodása lesz irányadó. Ha ilyen megállapodás nem született a felek között, akkor az adott felhasználási ágban kialakult, és az általános közfelfogásnak megfelelő gyakorlatot kell irányadónak tekinteni.

- a mű egységének védelme Sztv.13. § "A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsönkítése vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes."

Az itt megnevezett jog sérelmét szankcionálta a Legfelsőbb Bíróság 1990-ben hozott ítélete¹⁹⁴, amelyben megállapította, hogy "a dokumentumjáték hanganyagának a törlése a mű jogosulatlan megváltoztatását jelenti, amely az 1990-ben hatályos szerzői jogi szabályok szerint (1969. évi III. törvény) a szerző személyiségi jogait sérti." A bíróság 250.000 Ft általános kártérítésben kívánta a vagyoni és nem vagyoni károkat együttesen ellensúlyozni.

Az előzővel rokon ügyben döntött a bíróság 1983-ban hasonlóan a szerző javára, amikor egy kiállításra elküldött képzőművészeti alkotás megrongálódott formában jutott vissza az alkotóhoz. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint: "a mű megrongálódása a művész szerzői személyiségi jogait is sérti. ..Hatással van a művészi hírnév alakulására."

A szerző személyhez fűződő jogainak érvényesítése

A szerző halála után a személyhez fűződő jog megsértése miatt a 70 éves időtartamban meghatározott¹⁹⁵

védelmi időn belül a következő személyek léphetnek fel:

- akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott
- aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.
- a szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphet, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.

---

¹⁹⁴ BH 1991/146.

¹⁹⁵ Sztv.14.-15. §

védelmi idő eltelte után a szerző emlékének megsértése címén

- a közös jogkezelő szervezet¹⁹⁶ vagy
- szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet.
- a szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphet, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.

A szerzői jogsértésekkel kapcsolatos joggyakorlat

1990-ig a szerző személyiségi jogának a sérelmét a bírói gyakorlat nem szankcionálta nem vagyoni kártérítés megítélése útján. Mint a nem vagyoni sérelmeket rendszerint, a szerzői jogsérelmeket is általános kártérítés formájában ellensúlyozták. Bírói gyakorlat ezen a területen nem alakult még ki. Csak két-három jogeset kapcsolódik a nem vagyoni kártérítés témakörében a szerzői személyiségi jogsérelemhez, amelyek a névjog megsértésével függnek össze. 1992. június 1-je (azaz a 34/1992. (VI.30.) AB határozat hatályba lépése óta az 1977-es Ptk. novella módosításaival ellentétben, már nem szükséges a kártérítés megállapításához, hogy a sérelem súlyosságának vagy tartósságának az igazolása. Minden személyhez fűződő jog azonos értékű lett., a nem vagyoni kártérítés pedig az általános személyiség-védelem eszközévé vált.

A kártérítés tényállásai

1. A kár mértéke, a károsodás

A kár fajtái

A személyiség értékminőségének a csökkenése a személyiség hátrányos megváltozásaként értékelendő, amely részint a sértett szubjektumban, részint a társadalmi érvényesülése terén érzékelhető. Mindez értékelhető elmaradt megbecsülésként is, ha szigorúan ragaszkodunk a Ptk. kártérítési rendelkezéseire.

a.) A sértett szubjektum sérelme jelentheti :a lelki válságot amiatt a felismerés miatt, hogy a alkotása nem a szerző elképzelése szerint, hanem a jogsértő akaratának alárendelten jelentik meg a társadalom előtt.

b.) a társadalomban megnyilvánuló negatív hatás tetten érhető abban, amikor a szerző műve eltorzítva, nem az alkotáshoz illetve szerzőhöz illő környezetben jelenik meg.

A jogellenesség és a károsodás kapcsolata

Az AB határozat a nem vagyoni kárt az általános személyiség-védelem eszközének kiáltotta ki, ám a károsodás jellege miatt a kár nagysága nem mérhető vagyoni eszközökkel, a kártérítést tehát nem lehet a kár nagyságához igazítani. Ebből arra következtethetnénk, hogy a jogsérelem azonos a kárral. Ez a kijelentés némi csúsztatást enged a jogi fogalmak között. A jogsértés az a magatartás, amely a törvénynek a személyiséget védelmező előírásaiba ükösik. A kár pedig az ennek folytán kialakuló hátrányos helyzet. A vagyoni károkozás során azonosítható a jogsérelem a károkozással, mivel a jogsérelem nem más mint a polgári jogban szabályozott kártérítési előírás megszegése.

---

¹⁹⁶ Sztv.85-93. §

A jogsérelem és a nem vagyoni károk közötti összefüggés

Ebben a körben felvethető még egy aktuális kérdés: Személyiségi jogot sértő magatartás megvalósulása minden esetben előidéző-e nem vagyoni hátrányt?

Ha a jogsértésnek legalább a lelki hatása igazolható, abban az esetben nincs akadálya annak, hogy a bíróság nem vagyoni kártérítést állapítson meg a szerző javára. Ha ugyanis további feltételeket szabunk, akkor hasonló helyzetet teremtünk mint az 1977-es Ptk. novella. (pl. ha meghatározza a törvény, hogy csak a nyilvánosság elé jutása esetén értékelhető nem vagyoni sérelemként, akkor hogyan kívánja a nyilvánosságot meghatározni, nem szólva arról, hogy a törvény nem tudja meghatározni azokat a feltételeket, amelyek egy személy számára lelki, pszichikai sérülést jelentenek, pontosan amiatt, hogy minden ember személyisége más és más, ezt általános szabályozással nem lehet megközelíteni.)

Sokan azért érvelnek a nem vagyoni hátrány megléte ellen, mert a "szerző olyan sérelmet kreálhat magának amelyet csak akar". Ez a szemlélet kísértetiesen hasonlít ahhoz a gondolatkörhöz, mely a rendszerváltást követően a nem vagyoni kár feltételek nélküli visszaállítása ellen tört lándzsát arra hivatkozva, hogy bagatellizálódik a jogintézmény az Egyesült Államokban lezajló folyamatokhoz hasonlóan. Figyelembe kell venni a két jogrendszer különbségét, a magyar bírói kar mindig félve nyúlt ehhez a jogintézményhez. Sokkal jellemzőbb volt rá a sérelmek alulbecsülése mint a túlzott mértékű kártérítési összegek megítélésére való hajlandóság. Ha pedig időközben megszületett egy eszmei sérelmet szankcionáló ítélet, akkor a bíróságok igyekeztek a már megkezdett gyakorlatot követni ezen a téren.

2. A jogellenesség

A jogellenesség a nem vagyoni kártérítés körében nem a károsodás maga (azaz a Ptk. 339.§ megsértés), hanem a személyhez fűződő jogok sérelme.

A jogsértés bizonyítására hivatkozási alapot jelentenek:

- az Alkotmányban biztosított: az alkotás szabadságához való jog.
- az Sztv-ben meghatározott három jog tartalmilag:
  - az emberi méltóságot és
  - a becsületet sérti.

3. A kártérítés összegének a meghatározására irányadó szempontok

A megítélés általános kritériumai:

- az alkotó személyi körülményei, szerzői munkássága, alkotóiként elért eredménye, a környezetében és a társadalomban elért eredményei, a szerző személyiségi jogai milyen mértékben sérültek,
- a jogsértő felelősségének a foka, a jogsértő körülményei, a jogsértés összes vonatkozása, a jogsértés módja, nyilvánossága, a megjelent példányok száma

Kártérítési szempontok konkrét helyzetek elemzése során:

- a.) az előbbieken vázolt szempontok nem jelenthetik azt, hogy egy pályakezdő művész szerzői jogi sérelme kisebb lenne, mint egy elismert művészé, csupán azt, hogy a kártérítés megítélése során figyelemmel kell lenni ezekre a körülményekre is, hogy kellőképpen értékelni tudja a bíróság, a pályakezdő esetében azt a körülményt, hogy a jogsértő "az első benyomást keltő"

nyilvánosság előtti szereplést hátrányosan befolyásolta. Nagynevű alkotónál pedig azt a körülményt, hogy hitelét veszítheti a már eddig meghódított közönség körében.

b.) nem helyénvaló az alkotás minősége szerinti különböztetés. A vagyoni károk körében lehetünk erre tekintettel, a nem vagyoni károk elsősorban a szerző lelki, pszichikai sérelmeit hivatottak orvosolni, s minden szerzőnek a saját műve a legfontosabb.

c.) ugyancsak nem értékelhetők a szerző családi körülményei, ellentétben a nem vagyoni kártérítés általános eseteivel, mert a jogsértés a szerző személyisége és a művel kapcsolatban hatott.

A kártérítés konkrét összegével kapcsolatos viták

1. Alkalmasnak kell lennie arra, hogy a szerző által elszenvedett sérelmekért körülbelül azzal egyenértékű másnemű előnyt nyújtson.

2. A kártérítés felső határa tekintetében merültek fel problémák, de pontos felső határ nem volt megállapítható, ezért az életszerű és ésszerű mértéket jelölték meg.

3. Alkalmazhatók-e tarifák a kártérítési összeg meghatározás kapcsán?

- egyik nézet szerint: a személyiség egyformán védendő

- mások szerint: vannak olyan személyiséghez kötődő értékek mint az emberi élet, amely többet ér mint a szerzői névjog, ennek a különbségtételnek a megítélt összegekben is meg kell jelennie.

- véleményem szerint a bíróságoknak saját mérlegelésükre kell hagyatkozniuk, mert nincsenek "steril esetek", amelyek minden másra ráhúzhatók. Önmagában a szerzői jogdíjhoz hasonlítás nem szerencsés, mivel az vagyoni jogok sérelme esetén jelentene kompenzációt. Korábbi bírói ítéletek figyelembe vétele pedig csak annyiban, amennyiben ezt az adott eset indokolja, de csak iránytű jelleggel.

III. A sajtóperek és a nem vagyoni kártérítés

1.) A sajtószervekre vonatkozó törvényi rendelkezések

A sajtószervek különleges jogai:

- Az 1986. évi II. törvény rendelkezése alapján az állami szerv, a társadalmi szervezet, gazdálkodó szervezet és egyesület válaszadásra köteles a sajtó útján nyilvánosságra hozott bejelentések és javaslatok vonatkozásában. A törvény 1990-es módosítás hatályon kívül helyezte ezt a szakaszt.

- Manapság csak annyiban más a helyzet, hogy a jelenleg hatályos törvény felvilágosítási és adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő.¹⁹⁷

- A törvény azonban lehetővé teszi a sajtó számára, hogy tájékoztasson "az állami szervek, gazdálkodó szervezetek, a társadalmi szervezetek és egyesületek, valamint ezek bizottságai nyilvános üléséről, továbbá a nyilvános bírósági tárgyalásokról."¹⁹⁸

Nem véletlen, ha az állampolgárok szinte hatóságnak tekintik a sajtót. A rendszerváltás előtt is jellemző gyakorlat volt, hogy jogi problémákkal nem ügyvédet, hanem valamely népszerű műsort kerestek meg a tévénézők.

¹⁹⁷ 1986. évi II. törvény 4.§ (1)

¹⁹⁸ 1986. évi II. törvény 5.§

A alperes megtagadta a pénzügyi ellenőrzés teljes anyagának kiadását a felperesi folyóirat részére, hiszen a hivatalból tudomására jutott adatok tekintetében titoktartási kötelezettség terheli. A bírói gyakorlat a sajtószervek javára törvényben meghatározott tájékoztatási kötelezettséget a következőképpen értelmezi: "Az állami, társadalmi és gazdálkodó szervezetek tájékoztatási és felvilágosítás-adási kötelezettsége nem értelmezhető úgy, hogy a sajtó jogosult lenne megszabni a szükséges felvilágosítás-adás módját és az információforrást jelentő anyag terjedelmét. Az állami, társadalmi és gazdálkodó szervezetek tájékoztatási és felvilágosítás-adási kötelezettségüket megtagadhatják a titoktartási kötelezettség alapján."¹⁹⁹.

A következő korlátozások határolják be a sajtószabadságot:

- A sajtó kötelezettségei között szerepel: a hiteles, gyors, pontos tájékoztatásról való gondoskodás, továbbá a társadalmi jelenségek közötti összefüggések megértésének az elősegítése.
- A sajtószabadság egyik jellemző korlátjaként szabályozza a törvényalkotó a polgári jogban is ismeretes szabályt, miszerint a joggyakorlás "nem járhat mások személyéhez fűződő jogainak a sérelmével."
- A kártérítési felelősség a polgári jogi szabályok szerint terheli a sajtószerveket.
- A sajtó okozta jogsérelmek sajtó-helyreigazítás során történő orvoslása.
- Közérdekű célra fordítandó bírság megállapítása, akár hivatalból, akár kérelemre.

II. A sajtó útján bekövetkező személyiségi jogsérelmek szankciói

a.) A sajtó-helyreigazítást részletesen a Ptk. szabályozza, rendelkezéseket a Pp. is tartalmaz a sajtóperekkel kapcsolatban.

A BH 1996/525. számú ítéletben jelentette ki a bíróság, hogy "a sértett fél a sajtó-helyreigazítással egyidejűleg vagy utóbb egyéb személyhez fűződő joga megsértése miatt is jogvédelmet igényelhet." A sajtó-helyreigazítás iránt indított per nem eredményez perfüggőséget, hiszen a Ptk. kimondja: "Ha valakiről napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió vagy filmhíradó valótlan tényt közöl vagy hírszettel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel - *a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül* - követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállása valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetőleg melyek a való tények (helyreigazítás)." Az "egyéb igények" alatt a 84.§-ban szabályozott polgári jogi igényeket kell érteni.

"A bírói ítélet közzététele önmagában nem alkalmas az érintett személyt ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére"²⁰⁰ – mondta ki a Legfelsőbb Bíróság. Az alperes által sugározott műsorban a felperes személyhez fűződő jogait sérültek a felperes személyére vonatkozóan tett állítások (terrorista csoportoknak való fegyverszállítás, mazochista szex-klubban történt eseményeknek felvételen való rögzítése, és a felvételek nyilvánosságra hozatalával harmadik személy megszarolása) folytán.

Az alperes kiadásában megjelenő "Z." napilap 1993-ban "Diplomás gyilkos" címmel közölt sajtóközlemény a cím megválasztásával és annak közlésével, hogy a "A mainzi rendőrség keresi a 30 éves J. J.-t, aki azzal gyanúsítható, hogy köze van a menekültek lelki gondozásáért felelős

¹⁹⁹ BH 1990/176.

²⁰⁰ BH 1996/304, BH 1995/273.

mainzi bencés páter, R. F. meggyilkolásához", a felperes jó hírnevét sértette meg. Nem közölte ugyanakkor azt a tényt, hogy a felperes ellen a rendőrségi eljárást megszüntették, és a felperes személye semmilyen összefüggésbe nem hozható az újságcikkben közölt súlyos bűncselekménnyel. A másodfokú bíróság az alperest 400 000 forint kártérítés megfizetésére kötelezte. A cím megválasztásával alkalmas volt arra, hogy a felperesről a környezetében kedvezőtlen értékítélet alakuljon ki, a felperessel szemben a bizalom megrendüljön. Az alperes által hivatkozott helyreigazító közlemény ezért nem volt alkalmas a felperest ért jogsértés teljes körű orvoslására.²⁰¹

b.) A média útján bekövetkezett személyi jogsérelmek orvoslásának harmadik jelentős eszköze a *nem vagyoni kártérítés*.

A kártérítés alapjául szolgál a sajtótörvénynek a következő idézett rendelkezése: "Aki e törvényben és a végrehajtására kiadott rendeletekben foglalt rendelkezéseket megszegi, a külön jogszabályban meghatározott büntetőjogi, szabálysértési, polgári jogi, fegyelmi és anyagi felelősséggel tartozik."²⁰² Így a Ptk. szabályai irányadóak a felelőség szempontjából.

Történeti fejlődése

1953-1978 között a szocialista jogban az a képmutató szemlélet uralkodott, hogy a nem vagyoni kártérítés ellentétes a szocialista erkölccsel, mert munka nélküli jövedelmet eredményez. (Ilyen indoklással a kártérítés minden egyes fajtáját megszüntethette volna a jogalkotó.)

Az 1977. évi Ptk. módosítást követően a személyiségvédelem korlátozott formában, de védhetővé vált. Ez annyit jelentett, hogy abban az esetben ítélt meg nem vagyoni kártérítés, ha a sérelem közvetetten vagyoni kárt is okozott.

A 16. számú irányelv (1981) szűkebbre szabta az igényérvényesítés határait. Konjunktív feltétellé tette a 354.§-ban szabályozott "súlyosság" és "tartósság" követelményét.

1990-ben a 21. számú irányelv hatályon kívül helyezte a 16. számú irányelvet, amely azonban fenntartja mai napig az ítélezésre gyakorolt hatását.

A felelős személyek²⁰³

a.) A sajtótermék előállítására és nyilvános közzétevése tárgyában kiadott engedélyben foglaltak, továbbá - az engedélyezés alá nem eső sajtótermék esetében is - az e törvény rendelkezéseinek megtartásáért felel:

- a sokszorosító,
- a kiadó
- a nyilvános közzétét végző, illetőleg az ilyen szerv vezetője,
- a szerkesztő az őt terhelő kötelezettségek tekintetében tartozik felelősséggel.

b.) A sajtó feladatainak a teljesítéséért

- az időszaki lapnál a szerkesztőség vezetője. Időszaki lap esetében a kiadó a szerkesztőség vezetője tekintetében - az alkalmazás, a munkaviszony-megszüntetés és a fegyelmi felelősségre vonás kivételével - gyakorolja a munkáltatói jogokat.²⁰⁴

---

²⁰¹ BH 1995/521.

²⁰² 1986. évi II. törvény 19. § (1)

²⁰³ 1986. évi II. törvény 18.§

²⁰⁴ 1986. évi II. törvény 8.§ (3) bekezdés

- a sajtó más szervénél a szerv vezetője, illetőleg - vele együtt - az általa az egyes szervezeti egységek irányításával megbízott személy (fősztályvezető, önálló főszerkesztő, szerkesztőségvezető stb.) a felelős.

c.) Felelős még:

- a sajtónak felvilágosítást adó személy,
- az újságíró,
- más szerző

A bírói gyakorlat a következőképpen alkalmazza a fenti rendelkezéseket²⁰⁵: "A személyhez fűződő jogában megsértett személy keresetet indíthat a kiadó, a lapalapító, a főszerkesztő, az impresszumban feltüntetett felelős szerkesztő, az újságíró és adott esetben a nyilatkozatot tevő vagy az olvasói levelet író személy ellen. Mindegyikük felelőssége önállóan is elbírálható, a jogsértés vagy annak hiánya egyedileg is megállapítható. A pert tehát érdemben el lehet bírálni, ha a felperes az igényét nem valamennyi érdekelt féllel szemben érvényesített."

A PKKB az Esti Hírlapban megjelent Boross Péter jó hírnevét sértő cikk kapcsán megállapította a Hírlapkiadó Rt., a főszerkesztő, az Esti Hírlap és a cikk írójának a felelősségét.²⁰⁶

A nem vagyoni kártérítési tényállási elemi a sajtóperekben

a.) *Jogellenesség:*

A polgári jogi felelősség nem függhet attól, hogy kinek milyen sajtótermék útján sértették meg a személyiségi jogait. Alapvető feltétel a jogellenes károkozás.

b.) *Nem vagyoni kárként lehet értékelni:*

- valakinek a személyes titkát, magántitkát felfedik, Nemcsak az adatok védelméhez fűződik általában jelentős jogi érdek, hanem a titok védelméhez is.

Ezzel összefüggésben érte jogsérelem azt a dávodi lányt, aki 13 évesen várt gyermeket és a tervezett abortusz megakadályozása érdekében az Alfa Szövetség bírósági döntést kényszerített ki az ügyben. A Budai Központi Kerületi Bíróság 200-200.000 Ft kártérítést ítélt meg a kislánynak és édesanyjának a magántitok nyilvánosságra jutása folytán elszenvedett nem vagyoni káraik megtérítésére.²⁰⁷

Magyarországon ilyen személyiségi jogsérelmek a megfigyelési ügyek kapcsán keletkeztek, amely során a Fidesz vezetőivel szemben törvénytelenül, titkos eszközökkel, közpénzen - az MSZP és az SZDSZ kezdeményezésére - végeztek adatgyűjtést.²⁰⁸

Európában, különösen Franciaországban jellemző gyakorlat az alkalmazottak kifürkészése. A francia országos adatvédelmi és informatikai bizottság (CNIL) szerint tavaly 28 ezer cégnél építettek ki belső megfigyelési programokat. (kontrollmonitor, "egérkontroll", ellenőrző program segítségével) Franciaországban egy 1991-ben született törvény írja elő a munkáltatók számára, hogy ha cégüknél belső ellenőrzési rendszert létesítenek, erről tájékoztatniuk kell a dolgozókat és meg kell szerezni a vállalati tanács beleegyezését.²⁰⁹

²⁰⁵ BH 1995/151. szám

²⁰⁶ Népszabadság, 1,2 milliós kártérítés Borosznak, 1996.03.30.

²⁰⁷ Heti Világgazdaság, Kártérítés a dávodiaknak, 1999. május 1., 1999/17., 21. p.

²⁰⁸ Heti Világgazdaság, Megfigyelési ügyek, 1999. május 15., 1999/19, 15-17. p., és Heti Világgazdaság, Nádori Péter: Állmatitkok vannak, 1999. május 8., 1999/18., 65. oldal

²⁰⁹ Heti Világgazdaság, Magyar Péter: Vállalati alkalmazottak figyelése, 1999. május 24., 1999/21., 41-43.p.

- nyilvánosságra hozzák hozzájárulása nélkül: nevét, képét, hangját, képmását.

A PKKB megállapította a Magyar Televízió felelősségét az "Objektív" című műsorban a fegyőrök a képmásvédelemmel összefüggő sérelmet szenvedtek, amikor a műsor Magda Marinko peréről adott híradásban nem tette az örök arcát felismerhetetlenné.²¹⁰

A felperes a *keresetében* annak megállapítását kérte²¹¹, hogy a "K. E." című satirikus lapban két alkalommal is megjelent a személyére vonatkozóan közölt és kifejezett tiltakozása ellenére ismét megjelentetett fotomontázzsal (a fényképen ábrázolt nőalak fejrészéhez sajátos fotótechnikával illesztették az idegen női testet) az alperes mint a lap kiadója a személyhez fűződő jogait megsértette.

Ez a jogeset két fontos kérdést vet fel:

- a.) Milyen módon használhatók fel a közszereplőkről készített fényképek?
- b.) Mennyiben számít a felhasználása során az, hogy milyen technikával készült az adott kép?

A *másodfokú bíróság* szerint: Az a körülmény pedig, hogy nem mindenki érti a montázs

- komikumát, nem adhat alapot személyiségi jogvédelemre. Az újság impresszuma is
- feltűnteti, hogy valamennyi megjelent fénykép úgynevezett photosop trükktechnikával készült. A közélet szereplőinek számolniuk kell azzal, hogy a róluk készült kép- és hangfelvétel eszköze vagy tárgya lehet utánzásnak (parodizálásnak).
- A *felülvizsgálati eljárás* során a bíróság a következőket állapította meg:
- A nyilvános közszereplésre való hivatkozás nem ad alapot személyiségi jogot sértő ábrázolásra. Ez akkor sem megengedett, ha karikatúráról vagy satirikus jellegű ábrázolásról van szó. Az ábrázolás módja pedig - a ruhátlansága - felperest női mivoltában, emberi méltóságában is sérti. A bíróság 300 000 forintban állapította meg a nem vagyoni kártérítés mértékét, és megfizetésére az alperest ítéletével kötelezte.

- hangfelvételét sugározzák hozzájárulása nélkül (lsd. szerzői jogsértések)

- valakiről valótlan tényállítást tartalmazó, becsületét, emberi méltóságát sértő, hátrányos megkülönböztetést sugalló szöveget tesznek közzé: (ez a jó hírnév sérelmét jelenti). A leggyakrabban előforduló személyiségi jogsérelmek.

Amely megvalósulhat olyan hírműsor útján, ahol a megszólaltatott szakértő nyilatkozatával minősítette bizonyos állami szervek által megkötött szerződéseket. Ugyanis "az ÁVÜ 200 milliós – vagyonekezelési szerződésen alapuló - tartozást nem követelte a felperestől."²¹²

A károsult sérelme keletkezhet a felperes személyére tett tényállítás során, ahol terrorista csoportoknak való fegyverszállításra, mazochista szex-klubban történt eseményeknek felvételen való rögzítésére, és a felvételek nyilvánosságra hozatalával harmadik személy megszarolására vonatkozott.²¹³

1,2 millió forintos kártérítést ítélt meg a PKKB Boross Péter az Esti Hírlapban "Valami volt vezető nyomában" címmel megjelent cikk közzététele miatt, amelyben arra utalt a szerző, hogy Boross P. és fia kapcsolatot tartott fenn az ukrán maffiával.²¹⁴

²¹⁰ Új Magyarország, Kártérítés a fegyőröknek, 1997.06.11.

²¹¹ BH 1994/127.

²¹² BH 1996/525.

²¹³ BH 1996/304., BH 1995/273.

²¹⁴ Népszabadság, 1,2 milliós kártérítés Borossnak, 1996.03.30.

- személyes adataival visszaélnék:

Majtényi László adatvédelmi biztos "egyes televízióadások hírműsoraiban tapasztalt, a bűncselekmények és balesetek áldozatainak legelemibb jóérzést sértő bemutatásának jogellenességére hívta fel a figyelmet.²¹⁵ Ma a sajtó már nem hatóságként próbál tetszelegni, sokkal inkább arra törekszik, hogy a minél megdöbbentőbbet, a minél "véresebbet" tárja a tévénézők elé, növelve ezáltal a vélt hírértéket, s amiről nem szabad megfeledkeznünk, amiért mindez folyik, a nézettségi szintet. Így kerülhetett sor az édesanya tűzoltóságra befutó segélykérő hívásának a lejátszására, amikor Budapesten a XVI. kerületben egy lakástűz két gyermek életét követelte. Vagy az ausztriai buszbaleset kapcsán annak a szülőnek a sokkját közvetítette a televízió, aki a kamera előtt értesült gyermeke haláláról.

Az adatvédelmi biztos új törvényi szabályozás szükségességére hívta fel a figyelmet, amelyben helyet kapna a közismert személyek jogvédelme is. Fontosnak tartja az egészségügyben már bevezetett "tájékozott beleegyezést", azaz a felvétel készítésekor hívják fel a figyelmet arra, hogy abban nem kötelező közreműködni. Főszabályként pedig kiemelten kell védeni a különleges adatokat: ilyenek "a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallási vagy más meggyőződésre, az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adatok."²¹⁶ A tételes jogban a legnagyobb problémát az jelenti, hogy az emberi személyiség jogi fogalmának a meghatározása nem mentes a nehézségektől.

Ugyanakkor fontosnak tartja Majtényi László azt a tényt, hogy Európában egyedülálló módon nemcsak az adatvédelem, hanem az információs szabadság védelme is feladata az általa vezetett hivatalnak.²¹⁷ Tehát a nyilvános adatok visszatartása ellen is köteles fellépni az adatvédelmi biztos.

Nemrégiben született ítélet annak a XVI. kerületi polgármesternek az ügyében, aki a helyi újság egyik riportere számára nem volt hajlandó a közpénzekből kifizetett összegeket dokumentáló számlákat, bizonylatokat, szerződéseket az újságírónak megmutatni, holott ezek az adatok közérdekűnek minősülnek, és a betekintés állampolgári jognak számít. A Btk. 177/A §-a f.) pontja értelmében a közérdekű adat eltitkolása bűncselekménynek minősül.

A Legfelsőbb Bíróság közérdekűnek minősítve a kért adatokat, kötelezte a polgármestert a kért adatok kiadására, illetve a polgármestert megrovásban részesítette. Hasonló ügyben bírósági ítélet még nem született.²¹⁸

Az 1992. évi LXIII. törvény személyes és különleges adatok között tesz különbséget.

A személyes adat kezelésének a feltétele: az érintett hozzájárulása, vagy azt törvény, illetve törvényi felhatalmazáson alapuló helyi önkormányzati rendelet elrendeli. Ilyen adatok például a név, cím, munkahely, a személlyel összefüggő események stb.

Majtényi László adatvédelmi biztos és az Országos Rendőrkapitányság vezetői összeültek, hogy az adatkezeléssel kapcsolatos ügyekről értekezzenek. A megállapodás eredménye: a gyanúsítottak, tanúk (különös tekintettel a módosított Be.-ben megjelenő védett, különösen védett tanú intézményére) és sértettek kiléte bizalmasan kezelendő. Ez annyit jelent, hogy a

²¹⁵ Heti Világgazdaság, Fahidi Gergely: Adatvédelmi jogsértések tévéműsorokban, Holtverseny, 1999. augusztus 21., 1999/33., 65-68.p.

²¹⁶ 1992. évi LXIII. törvény 2.§ 2.a), b)

²¹⁷ Heti Világgazdaság, Jog és a józan ész, 1999. augusztus 21., 1999/33., 66. oldal

²¹⁸ Heti Világgazdaság, Aczél Gábor: Adattitkolói bun, 1999. augusztus 21., 1999/33., 67. p.

bűncselekménnyel érintettek nemét és életkorát, esetleg monogramját hozzák nyilvánosságra. Amennyiben a sértett felfedi kilétét a sajtó előtt, a további említéskor a rendőrség is néven nevezheti.²¹⁹

A különleges adat kezelésére külön biztosítékokkal szolgál az adatvédelmi törvény.

- Az ilyen adat kezelése érdekében az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges vagy
- a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallási vagy más meggyőződésre vonatkozó adatok esetében nemzetközi egyezményen alapuló, Alkotmányban biztosított alapvető jog érvényesítése, nemzetbiztonság, bűnmegelőzés, bűnüldözés érdekében törvény rendeli el, illetve
- az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adatoknál amennyiben ezt törvény rendeli el.²²⁰

c.) A felróhatóság:

Abban az esetben nem állapítható meg a jogsérelem, ha a károkozó az elvárhatósági klauzulával kimenti magát. A sajtó munkatársaitól pedig elvárható: a pontos objektív tájékoztatás, más jogaink és jogos érdekeink a tiszteletben tartása. Tehát kimentésre az elvárhatóságnak megfelelő magatartásra hivatkozással csak nagyon ritkán van lehetőség.

Ezt a körülményt a károkozónak kell bizonyítania.

d.) Az okozati összefüggés:

A károsult köteles igazolni azt, hogy a nem vagyoni sérelem a sajtóközlemény következtében valósult meg. A sajtóperekben ennek a szempontnak van a legcsekélyebb jelentősége, mivel a sajtótermék maga kell, hogy hordozza a jogsértő közlést. Ennek a bizonyítására elegendő az adott sajtótermék bemutatása, vagy az elhangzott szóbeli közlés pl. tanúk útján történő bizonyítása.

e.) A nem vagyoni kártérítés összege:

A jó hírnév sérelme esetén: a "nem vagyoni kárpótlás mértéke tekintetében jelentősége van annak, hogy a felperes a jogsértés elkövetésének időpontjában és azt követően, a jogsértést megállapító ítélet közzétételének időpontjáig Magyarországon és külföldön milyen üzleti tevékenységet folytatott, üzleti tevékenységét milyen minőségben (tulajdonosként, alkalmazottként, vállalkozóként) végezte. Milyen családi körülmények között élt (házasságban vagy egyedül stb.)" A felperes a keresetében az alperest 500 000 forint nem vagyoni kártérítés, ennek 1990. január 7-től járó évi 20%-os kamata és perköltség megfizetésére kérte kötelezni.²²¹

Magda Marinko fegyőrei 250.000 Ft kártérítést kaptak a képmásukkal összefüggésben elszenvedett személyiség-sérelemért.

A jó hírnév sérelméért Boross P. perében a PKKB 1,2 millió forintot ítélte meg, amely kivételesnek minősül a személyhez fűződő jogok sérelme nyomán kialakult joggyakorlatban. B.P. fia azonban 300.000 Ft-os kártérítési összeget kapott.²²²

²¹⁹ Heti Világgazdaság, Infószokásjog, 1999. február 27., 1999/8., 27.p, 74.p.

²²⁰ 1992. évi LXIII. törvény 3.§ (1)-(2) bekezdés

²²¹ BH 1996/304., BH 1995/273.

²²² Népszabadság, 1,2 milliós kártérítés Borosznak, 1996.03.30.

A közéleti személy képmásával való visszaélés nyomán 300.000 Ft összegben ítélt meg nem vagyoni kártérítést a bíróság a személyiségsérelmet elszenvedő országgyűlési képviselőnek.²²³

A "Z." napilapban "Diplomás gyilkos" –ként aposztrofált fiatal férfi 400.000 Ft nem vagyoni kártérítést kapott az újságban téves információk alapján megjelent rágalmazó cikk miatt.²²⁴

A bíróság az alperest, akinek a napilapjában a felperes jó hírnevét sértő cikk jelent meg – III./III. ügynöknek titulálva a felperest -, a felperes javára 300 000 forint nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte.²²⁵

c.) A közérdekű célra fordítandó bírság

A szabályozás története

A polgári törvénykönyv 1977-es módosítása nemcsak a kártérítés körében jelentett változást, hanem a személyiségvédelem területén is, amely bevezette a közérdekű célra fordítandó bírságot. A sajtóról szóló törvény²²⁶ azonban már külön személyiségvédelmi eszközt biztosított azokra a jogsértésekre, amelyek sajtó útján következnek be. A sajtótörvény hosszú ideig szabályozta azt az 500.000 Ft-os felső határt, amelyet a bíróság kiszabhatott. A joggyakorlat azonban nem erősítette meg azt a nézetet, miszerint ez a személyhez fűződő jogok védelmének hatékony módszere lenne.²²⁷ Szubjektív személyiségvédelmi eszköz a törvény szerint, elrettentésre alkalmas, de nem a sértett személy jogainak és érdekeinek a konkrét védelmét szolgálja.

A közérdekű bírság szerepe a bírósági ítéletekben

A Legfelsőbb Bíróság az 1995-ben²²⁸ egy sajtóper kapcsán hozott ítéletében fejti ki, hogyan alkalmazható a gyakorlatban a közérdekű bírság intézménye: a Legfelsőbb Bíróság a H. Hírlap című napilapban közzétett cikk személyiségsértő jellege miatt a szerkesztőséget, mint II. r. alperest 100 000 forint közérdekű célra fordítható bírsággal sújtotta. (A bírságot a 14/1978. (VIII. 8.) PM rendelet 1 §-ának (2) bekezdése értelmében a székhely szerinti önkormányzat költségvetési számlájára kell befizetni.)

Három fontos jellemzőt említett az ítélet:

- a Ptk-ban is megfogalmazott szabály: "A személyhez fűződő jogok megsértése esetén, ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírsággal is kiszabhat."

- A bírság kiszabására e jogcímen is az eljárás bármely szakában hivatalból is lehetőség van [Ptk. 84. § (2) bekezdés].

- A bírság kiszabásának nem előfeltétele a kártérítés megítélése.

---

²²³ BH 1994/127.

²²⁴ BH 1995/521.

²²⁵ BH 1995/395.

²²⁶ 1986. évi II. törvény 19.§ (5) bekezdés

²²⁷ PETRIK Ferenc: Nem vagyoni kárpótlás: a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze, Magyar Jog 6/91., 337-343. p.

²²⁸ BH 1995/395. szám

- A kár felmerülte vagy érvényesítése hiányában, a helyes magatartási normák kialakítása érdekében is alkalmazható a bírság jogintézménye, feltéve, hogy a jogsértő felróható magatartása egyébként bizonyított.

A jó hírnévnek sajtó (időszaki lap) útján való megsértését állapította meg a ítéletben a Legfelsőbb Bíróság²²⁹, ennek alkalmával kimondta, hogy “a keresetindítás járulékos következménye, ezért a pertárgy értékének és a perköltség összegének a megállapításánál nem lehet figyelembe venni.”

“A sajtó-helyreigazítási perben a bíróság közérdekű bírság megfizetésére kötelezheti a kiadót akkor is, ha a valótlan tényközlés szerkesztői gondatlanság következtében történt”- hangsúlyozza a Legfelsőbb Bíróság²³⁰ ítéletében. Indokolásában a bíróság kifejtette, hogy a kiadó a sajtótörvény 8. §-a alapján bírságban marasztható. A felelőssége megállapítható, mivel a helyreigazítást közzétette ugyan, amely azonban nem felelt meg a Ptk. sajtó-helyreigazításra vonatkozó rendelkezéseinek. Ebben az esetben nem mentheti ki magát a sajtószerv a felelősség alól, mivel nem úgy járt el ahogy általában elvárható. De a jogsértés jellegére tekintettel csak minimális összegű (50.000 Ft) bírságot állapított meg a bíróság.

A közérdekű célra fordítandó bírság intézményének a kritikája

Számos kritika érte²³¹ a sajtótörvényt a közérdekű célra fordítható bírság szabálya miatt, hiszen nincs akkora különbség a Ptk.-ban szabályozott általános körű bírság és a sajtó működésére korlátozott bírság szabályozása között.

Nem a sajtótörvény feladata e jogintézmény szabályozása, hanem a Polgári Törvénykönyvé.

A Ptk. nem határoz meg felső határt a bírság tekintetében, az ott megjelölt bírság bármilyen módon megvalósuló személyiségsérelem esetén kiszabható. A Ptk. szerint csak az ellen szabható ki, a kártérítés szabályai szerint felelős, azaz a kártérítés iránti perben maraszthatók.

A bírság mértékének a meghatározására a Ptk. eligazítás nyújt, a miniszteri indoklás szerint: “A kártérítés a közérdekű bírság és a kártérítés együttes összegének arányban kell állnia. Kifejezésre kell juttatni a társadalom rosszallását, mérlegelni kell a jogsértés súlyát.” A sajtó törvény ilyen jellegű rendelkezést nem tartalmazott.

A sajtó-helyreigazítási perrel más kereset nem érvényesíthető. A sajtótörvény lehetővé tette ebben az esetben is bírság megállapítását.

A bírság kiszabása anyagi jogi jellegű, azaz érdemi döntés, amely csak ítéletben állapítható meg. Az ítélet pedig nem terjedhet túl a kereseti kérelem vagy ellenkérelemnél. Így indokolható a bírság hivatalból történő megállapítását megfogalmazó törvényi rendelkezés alaptalansága.

A fent nevezett szempontok miatt került sor 1996-ban²³² a rádiózásról és a televíziózásról szóló törvénnyel a sajtótörvény módosítására:

“E törvény hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszti... az 1986. évi II. törvény...19. §-ának (4)-(6) bekezdése.”

---

²²⁹ BH 1995/151. szám

²³⁰ BH 1993/607.

²³¹ Tőro Károly: Sajtószabadság és személyiségvédelem. Magyar Jog 6/90:512-524.

²³² 1996. évi I. törvény 161.§ (1) bekezdése

IV. Szerződésszegéssel okozott nem vagyoni károk megtérítése²³³

A kártérítések jogalapja

A kártérítés jogintézménye Magyarországon két nagy kategóriába sorolható:

1. A szerződésen kívül okozott károk köre az első
2. a szerződésszegésen alapuló károkozás a második kategória :

“A szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének szabályai lényegében azonosak a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó (Ptk. II. Cím) rendelkezésekkel. Nyilvánvalóan nem érvényesülhetnek azok a szabályok, amelyeket a kártérítés szerződésszegésből eredő volta fogalmilag kizár (mint például az államigazgatási jogkörben okozott károk szabályai).”²³⁴

A szerződésszegés kártérítési szankciójának törvényi alapjai

A Polgári Törvénykönyv általános szabályként kezeli a szerződésen kívül okozott károkat, ehhez képest állapít meg kivételeket a szerződésszegés folytán bekövetkeztetett károkkal kapcsolatban. A szerződésszegéssel keletkezett károk megtérítésének története így pontosan igazodik a szerződésen kívül okozott károk kompenzálását célzó szabályok változásához.

Eddig a szerződésen kívül okozott károkat elemzése történt, de a mindennapokban nemcsak szerződésen kívül okozott: balesetek, személyiségsérelmek fordulhatnak elő, hanem hasonló vagy ugyanilyen károk a szerződéses jogviszony szereplői között is bekövetkezhetnek.

Az 1928-as törvényjavaslat²³⁵ a szándékos vagy súlyosan gondatlan kötelességsértést is megemlíti a tiltott cselekmények mellett a nem vagyoni kártérítés forrásaként.

Vitatott, hogy az utaló szabály alapján sor kerülhet-e nem vagyoni kártérítésre (kárpótlásra). A többféle felfogás közül az a nézet tűnik helyesnek, amely szerint nem vagyoni kár igényelhető, ha a szerződésszegés egyben a személyhez fűződő jogok sérelmével is együtt járt.

A Ptk. 318. § (“A szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni...”), melynek utaló szabálya természetesen nem csak a törvényben külön is nevesített szerződésszegések tekintetében irányadó, hanem minden más - így például az együttműködési kötelezettség elmulasztásából származó - kötelezettségszegés esetében is.

A szerződésen kívüli és a szerződésen alapuló károkozás kapcsolata

A hatályos Polgári Törvénykönyvünk nem tartalmaz olyan tételes szabályt, amely tiltaná a szerződés körében bekövetkező károk megtérítését, sőt “azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének - ha a jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye.”²³⁶ “A fő szabály alól egyébként a törvény csak a kártérítés mértékét illetően teremt kivételt amikor kimondja, hogy a kártérítés mérséklésének - amennyiben jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye. Akkor sincs tehát, ha ezt a károkozó rendkívüli méltánylást érdemlő körülményei egyébként indokolnák.”²³⁷

Két kulcsfontosságú kifejezés szerepel az idézett szakaszban:

a.) a kártérítés mérséklésének nincs helye

²³³ Kecskés László: Nem vagyoni sérelmek szerződésszegési jogalapon, Polgári jogi tanulmányok, 1995.,37-56.p.

²³⁴ Ptk. indoklás a 318.§-hoz

²³⁵ Mtj. 1114.§

²³⁶ Ptk. 318.§

²³⁷ Ptk. indoklás a 318.§-hoz

Ezzel kizárja a Ptk. kártérítési szabályai között megtalálható következő szakasz alkalmazását: “A bíróság a kárért felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján a felelősség alól részben mentesítheti.”²³⁸ Bár ez a szöveg is több biztosítékot tartalmaz :

- rendkívüli méltánylást érdemlő körülményeket megléte szükséges,
- részben mentesít csupán a felelősség alól.

b.) ha a jogszabály kivételt nem tesz

A Ptk. maga szabályoz ilyen kivételeket: pl:“A károsult a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget. A károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős.”²³⁹ Egy ellentmondás azonban mégis felfedezhető az utóbb említett kifejezésben, hogy a méltányossági szabályt is jogszabály írja elő. Nem tartom lehetetlennek azt az érvelést, hogy ezen az alapon önellentmondásra jutunk. Nyilván a szabály céljából, az intézmény jellegéből levonható a jogalkotó szándéka szerinti következtetés. De dogmatikailag nem helyes. Konkrétan meg kellett volna jelölnie azt a szakaszt, amellyel kapcsolatban a kivételt szabályozza.

---

²³⁸ Ptk. 339.§ (2)

²³⁹ Ptk. 340.§

Mint minden állam jogrendszerében, pontosabban polgári jogában az egyik legkényesebb terület a nem vagyoni károk köre. Nem véletlen, hiszen mindaz a olyan polgári jogi értelemben vett dolog - amely forgalmi értékkel nem bír - károsodása esetén a kár mértéke, összege nehezen határozható meg. Általában nem marad szabályozatlanul, a törvények evidenciaként kezelik azt, hogy a nem vagyoni javaknak védelmet kell élvezniük, nagy gondot okoz azonban annak az eldöntése, hogy milyen kártérítési forma lenne alkalmas az így elszenvedett sérelmek orvoslására. A jóvátétel és a kompenzáció kifejezést nagy körültekintéssel lehet csak alkalmazni ebben a témakörben, hiszen "méretes" jogirodalom foglalkozik a két funkcióval az elhatárolásával, illetve kategorizálásával.

A nem vagyoni kár jogintézményének fejlődése német jogterületen

1. A német jog önálló fejlődése

A "*gemeines Recht*" csonka iniuriajogot és ideális kár-kötelmeket örökölt. Szabályanyaga elsősorban a glosszátorok által feldolgozott joganyagokból, a kánonjogból továbbá a német partikuláris jogból táplálkozott.

Az abbahagyásra, visszavonásra, szóbeli elégtételadásra irányuló keresetek kánonjogi eredetűek. A fixen meghatározott büntetések (Busse, Duell) a germán népi jogokban gyökereznek.

A germán ősjogokat vitte tovább, a magasabb-rendűeknek járó nem vagyoni kártérítés a feudális egyenlőtlenség kifejezője volt. Nálunk a rendi szempontok – a porosz ALR-hez hasonlóan – ellenkező irányban hatottak. A magyar nemes a porosz junkerhez hasonlóan – mivel a nem vagyoni károk megtérítését elsősorban a szegényebb rétegek érdekvédelmének tartották fenn rangjukon alulinak tartották az ilyen jellegű kártérítés igénybevételét.

A Kaiserliche Gesetzesordnung (1566)

A becslési esküre a következő kitélet tartalmazza: "...nicht unter fünfzig Gulden aestimiert worden." A becslési értéket alulról limitálja az aestimatorius kereset civiljogi keresetté vált, és a közjog uralma alá került, míg a Landesrecht által szabályozott büntetőkeresethez fix büntetési összeg kapcsolódott. Így vált a "Bussklage" és a "Duell" büntetőjogi eszközzé. A római jog elhalása a nem vagyoni kárkötelmek esetében azzal is, hogy Európa-szerte a germán népjogok vették át a vezetést szemben a recipiált római joganyaggal.

2. A természetjogi elméletek, avagy a felvilágosodás vívmányai²⁴⁰

A felvilágosodás megteremtette az emberi jogok és az egyéni szabadság érvényesítésének eszmei alapját. A német jog megújulásában elsődleges szerepe természetesen a német természetjogi iskolának van, ami a tiszta észből vezette le az örökérvényű jogot. Ennek megfelelően a kodifikáció szükségességét hangsúlyozta. Ezt a jogalkotási folyamatot saját eszmerendszerén kívánja felépíteni. Szemben a német praktikusokkal, akik a német jogrendszer megújulását a római jog és a közönséges jog összeegyeztetésében látták. Egy *usus modernus pandectarum* létrehozásán fáradoztak. Vitathatatlan érdemük azonban, hogy a fájdalomdíj intézményét a

---

²⁴⁰ dr. Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában: 1. r. Természetjogi elméletek és kodifikációk, Biztosítási Szemle 1/1994, 14-22.p.,

partikuláris jogból a közönséges jogba ültette át. A kutatások ezt a megállapítást nem tudták maradéktalanul alátámasztani, annyi azonban bizonyos, hogy a Karolinában (1536) már szerepelt.

A német *természetjogászok* az ideális kárkötelmek “delictum privatum” jellegét emelték ki, ami akadályozza a cselekmények pénzbeli szankcióját.

a.) *Donellus*, akinek meghatározó szerepe volt a német természetjogi gondolkodásban, az “alterum non laedere” ulpianusi kitévelt az ember élete, testi integritása, szabadsága és az emberi értékek sérthetlenségének tilalmaként értelmezte. Ezt a gondolatot használta fel később annak a hármas kategóriának a továbbfejlesztéséhez, amellyel a római polgárok társadalmi helyzetét jellemezték. A status libertatis, civitatis, familiae-t kiegészítette még két “status”-sal: az egyik ezek közül a status naturalis, ami valójában nem más, mint az embernek az Istentől kapott ajándéka, ami egybeesik az ulpianusi idézet tárgyaival (lásd: emberi élet, testi épség ...) A másik pedig a “status adventitius”, ami a személy társadalmi állását, rendi hovatartozását sérti, a pozitív jogrendbe ütközik. Mindkét szférában a felelősségre-vonás az államot illeti meg, ez teremti meg a felelősségre-vonás jogi alapját.

b.) *Samuel Puffendorff* a kártérítés kérdését nem a jogok oldaláról közelíti meg, hanem a kötelezettségek szempontjából vizsgálja. Szintén egy hármas kategóriát alkalmaz annak érdekében, hogy az ember természetből fakadó felelősségét meghatározza.

- az ember felelőssége az Isten iránt
- az ember felelőssége önmaga iránt
- az ember felelőssége más emberekkel szemben.

Ez a rendkívül széles körű felelősséget azon az alapon limitálja, hogy fennáll-e a “iuris vinculum” vagy sem. A károkozó felelősségén túl a kártérítési kötelezettség csak akkor állapítható meg a szerző szerint, ha felismerhető a kötelmi jogi elem. Ennek hiányában csupán erkölcsi felelősségről van szó. A “iuris vinculum”-ot nemcsak az ember testi épségének, egészségének, szabadságának a sérelme keletkezteti, hanem az emberi méltóságot esett folt is. A fent említett szerző ugyanis a rendi hovatartozáson esett csorbát említi ehelyett. Puffendorff tehát egy tágabb, nagyobb személyi kört magában foglaló kategóriát alkalmazott.

A kártérítés mértékéről pedig egy jogtörténeti utalással nyilatkozik. A király elrendelte a sérült karjának a levágását. A bírák ebben az esetben azt latolgatták, hogy a sérült milyen áldozatra lenne hajlandó azért, hogy a karját ne egy durva csapással, hanem valamilyen fájdalommentes más módszerrel veszítse el. Az áldozathozatalban a nem vagyoni elem mellett megjelenik a materiális tényező is. Ez a gondolatmenet ott rejti magában a “becslési eskü” germán jogi intézményét. Ezzel valójában arra a kérdésre ad választ, hogy meg lehet-e határozni a nem vagyoni sérelmek “árát”.

c.) Az absztrakciós folyamatban még számos szerző vesz részt. Említést érdemel közülük *Christian Wolff* is, aki az ember veleszületett jogairól készített taxációt. Munkásságának nem maradt nyom nélkül, hiszen az Optk. 1753. évi tervezete is tartalmazta a ma evidenciának tűnő szakaszt, miszerint az embernek joga van arra, hogy “saját kedvére élvezhesse a napvilágot, bolygó szellőt és hulló esőt”. Wolff tevékenysége nem sokban segítette elő a későbbi kodifikációs folyamatot, abban mégis jelentős szerepe volt, hogy hozzájárult a “persona naturalis” kategória kialakulásához. Ez elsősorban a rendi megkülönböztetés áttörését jelentett, mivel németföldön nemesi kiváltság volt a nem vagyoni károkért való kártérítés igénylése.

d.) Másként alakult a helyzet Poroszországban, ahol az *ALR* a rendi hovatartozásnak megfelelően szabályozta a nem vagyoni károk jogkövetkezményeit. Részint biztosítja a “Privatgenugtuung” –ot, azaz a magánéletgtétel jogát becsületsértések esetére, ami természetesen nem pénzbeli kártérítést jelentett. Ezt a kérdést a büntetőjogi kérdések között rendezik a jogalkotók.

Másrészt említést tesz a fájdalomdíjról, ami pénzbeli kártérítést jelent, ugyanakkor csak azok igényelhetők, akik nem tartoztak – a Kommentárok által sokat emlegetett – felsőbb körökbe: azaz “Personen vom Bauern- oder Bürgerstande”.

3. Romanista elméletek²⁴¹

a.) **Hübner** a “persona naturalis”- fogalom birtokában már az általános polgári becsület ismérveit dolgozta ki, tizennégy tartalmi kategóriával töltve ki azt. Az absztrakció lépcsőjén egy további fokot jelentett fölfelé, amint ezeket a tartalmi elemeket a jogképességgel azonosították.

b.) Az fentiekben említett történelmi folyamat során arra keresték a választ, hogy lehet-e valamely társadalmilag elismert, pénzben nem mérhető érték a kártérítés alapja, valamint egy olyan személyi kategóriának a megalkotását demonstrálták, amely minden személyre egységesen alkalmazható.

A továbbiakban a vita középpontjában az a felvetés áll, miszerint szükséges egy vagyoni érdeksérelem is ahhoz, hogy egy nem vagyoni sérelemért kártérítési igény legyen érvényesíthető. (**Jhering**) A nem vagyoni károkkal szemben hosszú ideig uralkodott hazánkban is ez a szemlélet, a rendszerváltás azonban új alapokra helyezte a nem vagyoni javak megítélését.

A későbbiekben annyiban módosítja Jhering az előbbi gondolatmenetet, hogy megpróbálja elhatárolni egymástól a vagyoni és a nem vagyoni igényeket. Vagyoninak tekinthetők azok a károk, amelyek az embert tulajdona tekintetében érték. Tehát azt sértik, amiye van. (was man hat...) Nem vagyoni károk esetén a károsodás tárgya ő maga. (was man ist...)

c.) **Landesberg** azzal kérdőjelezte meg az iménti eszmefuttatást, hogy olyan fogalmakat sorolt fel, amelyekről nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy sérelme esetén az ember tulajdona szenved kárt vagy a személyisége, tehát az ember maga. Ilyen például: a szabadság, a testi épség, a becsület. Felteszi ugyanis a kérdést, hogy “Ist oder hat man...”

A kétféle gondolkodásmód különbsége abban rejlik, hogy Jhering a latin iniuria-keresetet szeretné a közönséges jogba átültetni, míg Landesberg ennek csupán hézagpótló szerepet kíván tulajdonítani.

d.) Azzal, hogy elismerték a nem vagyoni károkat önmagukban is a kártérítési igény jogalapjául, mindez ösztönző erővel bírt a személyiségi jogok körének további bővítéséhez. Ezek után meg kellett határozniuk, milyen eszközökkel lehet ezeket a károsodásokat ellensúlyozni. A BGB kodifikációs bizottsága **Kohler** nézetét vette alapul, miszerint az immateriális javak nem vásárolhatók meg pénzzel. A kódex alkotói azonban a gondolatnak csak a felét vették át, a szerző ugyanis így folytatta érvelését: “e javak megvásárolhatatlansága (helyettesíthetlensége) miatt kell megsértésükért pénzbeli jóvátételt biztosítani”.

4. A BGB kodifikációja²⁴²

A BGB a *birodalmi egység gondolata* jegyében született. A XVIII.-XIX. században a jog mérhetetlen partikularitása sürgette egy egységes joganyag létrehozását.

---

²⁴¹ dr. Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában: 2. rész: Romanista elméletek és a BGB kodifikációja. Biztosítási Szemle 2/1994, 34-43.p.,

²⁴² Balogh Judit : Száz év történet: BGB “in statu nascendi”, Jogtudományi Közlöny, 10/1997, 437-443. p.,

- Poroszországban az 1794-es ALR-t alkalmazták,
- a Rajna-vidéken az 1814-15-ös francia Code Civil-t,
- Bajorországban a Code Maximilianus Bavaricus-t (1756),
- Szászországban a szász polgári törvénykönyvet,
- míg Németország középső területein a recipiált római jogot.

Az első kezdeményezések **az egységes törvénykönyv létrehozására** már a XIX. században megtörténtek, egy ún. előkészítő bizottság még 1847-ben kidolgozott erre egy tervezetet. A BGB megszületésének alkotmányjogi feltétele az egységes Németország létrejötte volt. Ez két fázisban történt. 1867-ben az Észak-Német Szövetség kialakításával, majd ehhez csatlakoztak még a dél-német államok, 1871-ben. 25 tagállam egyesült porosz irányítás alatt. Ekkoriban az iniuria-jog kevés támogatóra talált.

A szövetségen belül azonban minden állam a maga önállóságának a megtartására törekedett, a birodalom csak szűk körben rendelkezett törvényhozási hatáskörrel, ezek is inkább az infrastruktúrára és katonai kérdésekre korlátozódtak. Az igazságügy területén ez csak a váltójogra, a kereskedelmi jogra, a kötelmi jogra, a büntetőjogra és az eljárásjogokra terjedt ki. A cél tehát ezután az lett, hogy a magánjog minél szélesebb szférája kerüljön birodalmi törvényhozási hatáskörbe. Ezt csak 1873-ban sikerült kiharcolniuk, amit az előterjesztést sikerre vivő képviselőkről “Miguel-Lasker” törvényként emlegetnek.

Mivel az 1871-es német alkotmány nem rendelkezett a német igazságügy legfelső szintű vezetéséről, birodalmi igazságügyi igazgatás a kancellár hivatalának a kezébe került. 1877-ben ebből fejlődött ki a Birodalmi Igazságügyi Hivatal, melynek kiemelkedő szerepe volt a BGB formálásában. A birodalmi törvények csupán véleményezési és felügyeleti joggal látták el a hivatalt. A BIH magasan kvalifikált, polgári származású jogászokból állt, akik a birodalmi eszmét tartották mindenkor szem előtt szemben a partikuláris érdekekkel.

A BIH kapta feladatul az első törvénytervezetre beérkezett kritikák összegyűjtését. Amikor az **első BGB bizottságot** feloszlatták (amely akkor még *Schelling* államtitkár vezetése alatt állt), a politikai erőviszonyok is megváltoztak: a császár ugyanis menesztette Bismarck-ot a kancellári székből, ezzel lezárult a *BGB kodifikációjának liberális szakasza*. Ekkor megnyílt a lehetőség a hivatal számára a tényleges befolyás megszerzésére.

Az akkori BIH vezetője Öhlschlager lett, aki mint konzervatív vezető szakított az elődje, Schelling törekvéseivel - aki a BIH feladatává szeretne volna tenni a kodifikációs tevékenységet - egy újabb kodifikációs bizottság felállítását sürgette.

Mivel a birodalmi gyűlés szerepe mind kiemelkedőbb lett Bismarck távozása után, a parlamenti pártok képviselőinek a bevonása lett az általánosabb, a tagállamok dominanciája csökkent, a törvényelőkészítői munka így elsősorban Poroszországtól tudott függetlenedni.

A második bizottságban (1891-96) - érthető módon - a pártképviselek alkották a többséget. 1891-től *Ölschlager* a legfelsőbb szintű birodalmi bíróság bírója lett, ám utóda (*Bosse*) saját személyében egyesítette a BIH irányítását és a második bizottság vezetését. Ez annyiban lassította a törvény-előkészítési munkát, hogy egy-egy javaslatot először a BIH tárgyalt meg, majd ezután került az a második bizottság elé.

Az *actio iniuriarum* kérdése a második bizottság ülésein került napirendre. A bizottság tagjai különösen amiatt óvakodtak a nem vagyoni kár intézményének szabályozásától, mert tartottak mindattól a visszásságtól, amit ez a jogintézmény magában rejt. A jogi érvelést a következő argumentumokra alapították:

A bírák számára a német jogban szokatlan szuverenitást engedne ez a jogintézmény, ugyanis a törvény nem határoz meg pontos tényállásokat és irányadó összegeket. "A német közönséges jog perrendjében a bírói mérlegelésnek nincs tere, a vagyoni kármegállapítások körében sincs felkészülve a bíróság a becsült kárszámításra, egy olyan területen pedig különösen nem, ahol a kár értéke nehezen meghatározható"- érvelt *Lehmann*. A szabad bírói mérlegelést csak 1877-ben tette lehetővé a ZPO.

A következő érv az ABGB kodifikációs bizottságától származik, miszerint: "A nemzet dicsőségére válik az az újítás, hogy a becsületsértésért a jövőben nem követelhető pénzösszeg, amellyel a polgár becsületét taxálják vagy megvásárolják." A Reichstagskommission beszámolója szerint: " az igazságosság követeli meg, hogy az ideális szférát a büntetőjog védelmezze."

Kaufmann érvelése a nem vagyoni kár materializálhatóságát kérdőjelezi meg azáltal, hogy azt vallja: "...nincs is annak elveszteni való becsülete, aki annak megsértését pénzre vonatkozó keresettel akarja reparálni."

1893-ban a BIH-ban ismét vezetőcsere történt. A hivatali biztosoknak jelentős beleszólásuk volt az alakuló törvénybe, akik mindvégig védelmezték az eredeti törvénytervezetben lefektetett elveket. A törvénytervezet már 1895-96-os birodalmi gyűlés elé került 1896-ban a Reichstag már el is elfogadta.

Az 1900. január elsején hatályba lépő BGB szemben a második kodifikációs bizottságban uralkodó ellenséges hangulattal, a *gemeines Recht* és a partikuláris jogokban alkalmazott nem vagyoni sérelemért járó pénzbeli kiegyenlítési megoldásokat összegyűjtötték, és így a törvény három szakaszt (253.§, 847.§, 1300.§) szentelt e jogintézménynek.

II. A nem vagyoni kár német intézményei az elméletben és a gyakorlatban

1. A nem vagyoni kár fogalma

A *német joggyakorlat* számára nagy gondot jelentett a nem vagyoni kár fogalmának a meghatározása. A lényegi kérdés az volt, hogy ebben a körben értékelhető-e a *Gefühlschaden* kategóriája. Azaz a károsult belső, lelki világának a csorbulásait (*Beeinträchtigung der inneren Lebenslage*) figyelembe lehet-e venni az összecszerűség megállapításánál, illetve alapítható-e erre nem vagyoni kártérítési igény. A német jog ezt lehetővé tette.

*Stoll*²⁴³ érvelése különösen szenvedélyes ezzel a szemlélettel szemben. Ugyanis a károsultat megfosztaná a kárpótlástól csupán valamely testi funkció csorbulása vagy valamely testrész elvesztése esetén. Éppen ezért a *Gefühlschaden* nem mint a nem vagyoni kár igénylésének önálló alapja, hanem mint a nem materiális károk egyik alkotóeleme jelenik meg.

A *BGB kommentárja* is törekszik a nem vagyoni kár megfogalmazására, de legalábbis a vagyoni dimenzióktól való elkülönítésre. A 253.§-hoz kapcsolódó magyarázat a szabályozási célok megjelölésével egyidejűleg elhatárolja a két jogintézményt.

---

²⁴³ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés funkciójáról, *Biztosítási Szemle* 11-12/1991, 4-16. p.,

a.) A Mertens-féle a következő szempontokat alkalmazza: "A nem vagyoni kár a vagyoni károkkal ellentétben, olyan javak károsodását jelenti, amelyet pénzben mérni az értékükből való levezetés útján lehetetlen. (...die, sich nicht im Wege einer Ableitung aus Preisen in Geld bemessen lassen...) Az ilyen károsodások nem azáltal ismerhetők fel, hogy nem tudja egy pótlólagos pénzösszeg ellensúlyozni, hiszen a pénz alkalmazásával a nem vagyoni károk sok esetben megszüntethetők, de mindenesetben csökkenthetők."

b.) A müncheni kommentár:

Azokat a szempontokat adja meg, amelyek az elhatárolásra alkalmasak.

- a csekély pénzügyi érték
- egy dolog használhatósága
- a munkaerő mint vagyoni érték
- a szabadidő és az szabadság (fizetett) csorbulása
- de ide tartozik a testi fájdalom és az Unlustgefühl is
- a zaj illetve szaghatások már önmagukban is nem vagyoni kárnak minősülnek, vagyoni kárrá akkor válnak, ha egy adott telek gazdasági értékét érinti.
- a nem vagyoni kár távolabbról az előszereteti érték csorbulása.

A BGB szemben a magyar törekvésekkel, *három jogintézmény* formájában nevesíti a nem vagyoni károk körét.

Az első az Immaterialer Schaden (253.§), a másik csoport a Schmerzensgeld, amit a törvény 847.§-a tartalmaz, a harmadik ezzel szemben az a joganyag, amelyről Kranzgeld-ként beszél az irodalom, a BGB 1300.§-a pedig a Beiwohnung néven szabályozza.

A BGB a magyar szabályozással ellentétben nem általános szabályt alkot, hanem a 253.§ egy felhatalmazó törvényi szakasz, amely szerint csak abban az esetben van lehetőség a nem vagyoni károk megtérítésére, ha ezt törvény megengedi. A BGB maga 2 helyen szabályozza ezt a szerződésen kívüli károk körében (847.§ és 1300.§), a szerződéses károkozás terén pedig a 823.§-ban használt "sonstiges Recht" körébe érik bele.

A 253.§ azonban generálisan értelmezendő, mint háttér-joganyag.

I. Immaterialer Schaden

1. A német jogintézmények célja

"Wegen eines Schaden, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden."

A nem vagyoni kár a vagyoni kárral ellentétben olyan javak csorbulását, sérülését jelenti, ami pénzzel nem mérhető a forgalmi értékéből történő levezetés útján. A nem vagyoni kár esetében a pénz nem elégséges egyenértékes az okozott kár "helyreállítására".

A pénzbeli kártérítéssel szemben az az indok állt, hogy a bírónak olyan – a német jogi gondolkodás számára ismeretlen szuverenitást biztosítana, amely az akkori peres eljárásokban szokatlan volt, és nem működött a jogrendszerben egy olyan felülvizsgálati szint, amely a bírói diszkrecionális hatalom helytelen gyakorlását korrigálná. Ez annyit jelent, hogy sem a jogi sem az intézményi feltételek nem álltak rendelkezésre ahhoz, hogy a nem vagyoni kár intézményét a bíró szabad belátása alapján működtessék. Mivel a bíróság által megítélendő pénzbeli kártérítés egy utólagos kalkuláció alapján történik, a döntés tárgya ugyanis a jogosultság megállapítása.

A törvényalkotókat az a félelem is vezérelte, hogy a pénzbeli kártérítés engedélyezésével szélesebb körben válik igényelhetővé kártérítés ilyen alapon, ami esetleg odáig vezet, hogy nem lehet majd határt szabni a kérelmeknek, ami ilyen intézményi felkészültség és a német joggyakorlat ismeretében a legnagyobb veszélynek tenné ki a német jogszolgáltatást.

A pénzbeli kártérítést azért sem tartják megfelelő jogkövetkezménynek, mert egy közös nevező hiányában nincs egy ésszerű mérce arra, hogy mikor és milyen mértékben alkalmazható, tekintettel különösen a személyiség és a személyiségi jogok megváltozott tartalmára a törvény több helyen biztosít lehetőséget a pénzbeli kártérítésre mint ami a 253.§ alapján megengedhető lenne.

2. A német jogintézmények szabályozástörténete

A 253.§ azonban nemcsak azért helyteleníti az “ideális károk” vagyoni “kompenzálását”, mert nem szeretné materializálni az eszmei értékeket. Ennek a megfontolásnak jogtörténeti gyökerei is vannak. A nem vagyoni károk esetében történő pénzbeli kártérítés megtagadását a jogszabályok a “rendi etiká”-ra alapítják. Ugyanis a német ideális kár szabályozásában hagyományai vannak annak, hogy ilyen káreseményekért való kártérítés kizárólag a “in besseren Volkskreisen“, azaz csak a jobb körökben válhatott érvényesíthető igénnyé. Ezek a jogok nem illették meg a “Bauer- und Bürgerstande“-t. Jobb körökben azonban a nem vagyoni károkért nem igényeltek pénzbeli megtérítést, hiszen erre nem szorult rá ez a rend. Ez a nézet lett uralkodó a jogi gondolkodásban is. A kodifikációs bizottságok összetétele pedig eligazítást ad abban a vonatkozásban, hogy miért ez a megfontolás maradt irányadó a BGB-ben is.

3. Alkotmányjogi megítélés

A nem vagyoni károk alkotmányjogi szankciójának a megtagadása elviselhetetlen joghézagot eredményezne. A 253.§ nem tiltja az analógiaképzést abban az esetben, ha a törvény pénzbeli kártérítést rendel el a személyiségsérelem esetére. Az ilyen analógia a 253.§-on belül csak igen szűk körben lehetséges.

A jogalkalmazás a személyiségi jog durva megsértése esetén lehetőséget biztosít a pénzbeli kártérítés engedélyezésére, ezzel felrúgja azt a 253.§ szerinti szabályozást.

Ilyen ítélet született munkaügyekben az egyenlő elbánás jogának megsértése esetén, tovább az orvosi titoktartási kötelezettség megszegése esetén.

A pénzbeli kártérítési igény, a férfiak és a nők munkapiaci egyenlőségét rögzítő alaptétel sérelme esetén a 76/207-es EWG irányelv lesz az irányadó.

4. A kártérítés előfeltételei

A bírói joggyakorlat - tekintettel az értékről való döntés nehézségeire - az emberi személyiség védelme érdekében súlyos személyiségsérelem esetén, amennyiben megfelelő kártérítési szankció nem áll rendelkezésre, helyén valónak tartja a károk pénzbeli kártérítés útján történő szankcionálását, amely a 651.§-ből következően jogalkotói szándék is.

Ilyen feltételek alapján méltányosságból pénzbeli kártérítés nyújtható:

- szabadság és
- szabadidő megszakítás esetében, továbbá

- olyankor, ha a sérülés az érintett életmódját objektíven, vagy szubjektíven a szokásos mértéket meghaladóan, és utólagosan érinti.
- Lehetőség van a nem vagyoni károk pénzbeli megtérítésére, a szerződés erejénél fogva. Ebben meg lehet határozni, hogy nem vagyoni károk sérelméért pénzbeli kárpótlás járjon. Ekkor a szerződésben azt is meg kell határozni, hogy az adott érdek sérelméhez milyen pénzbeli értéket rendelnek. Egy szerződésben ráutaló magatartásnak minősül az, ha egy érdek, amit a szerződés szabályoz, a szerződőpartnerrel való kapcsolatban a vagyoni javak rangjára emelhető. A szerződések jogára a 253.§ gátló hatása alapvetően érvényesül.

5. A kártérítés megítélésének kérdései

A kártérítés, amennyiben a törvény vagy a bírósági gyakorlat lehetővé teszi ennek a pénzbeli formában történő teljesítés, egyösszegű, egyébként pedig a fájdalomdíjra vonatkozó szabályok az irányadóak.

A 249.§ alapján a nem vagyoni károkért kártérítés a sérülés előtti körülmények helyreállítása érdekében igényelhető. Ezalatt érthető az is, hogy a helyreállításhoz szükséges összeget rendelkezésre bocsátják.

Ezt az összeget a sérült - az általános alapelvek szerint - tetszés szerint felhasználhatja. A helyreállításra irányuló igényt akkor is el kell ismerni, ha az ezáltal elérhető állapot legalább elvileg megközelítheti a káresemény előtti.

1.) Helyreállításként kell értelmezni azt is, amikor egy mozgásképtelennek tolószéket vagy egyéb mozgást elősegítő eszközöket illetve az ennek megszerzéséhez szükséges összeget ítélik meg.

2.) Más szempontból pedig in integrum restitutio-ra kötelezik a károkozót, ami azonban személyhez kötött és az adott jogeset körülményeihez igazodó szankció. A magyar kártérítési szabályok is első lépésként az eredeti állapot helyreállítására kötelezik a károkozót, ha erre nincs lehetőség, vagy nem igényli a károsult, akkor lép életbe a második lehetőség: a kártérítés.

6. A kártérítés mértéke

A kártérítés kiszabására alapvetően ugyanazok a szabályok irányadóak, mint a fájdalomdíjra.

Különösen irányadó szempontok:

- a kár súlya
- a károkozó felróhatósága
- az elmulasztott munkaidő
- a károsodásból származó előny
- egyéb pénzügyi szempontok.

7. Az igény elidegenítésével és átruházásával kapcsolatos kérdések

Amennyiben pénzbeli kártérítésre irányul, a fájdalomdíjra vonatkozó szabályok veendő figyelembe, ennyiben nem idegeníthető el és nem örökölheto az igény, a személyhez kötött (az eredeti állapot helyreállítása) kártérítés, amely nem hordoz vagyoni elemeket, az igény természeténél fogva nem örökölheto és nem ruházható át.

II. Beiwohnung

1. A német jogintézmények célja

1300.§ (1)" Hat eine unbescholtene Verlobte ihrem Verlobten die Beiwohnung gestattet, so kann sie, wenn die Voraussetzungen des § 1298 oder des § 1299 vorliegen, auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld verlangen.

(2) Der Anspruch ist nicht übertragbar und geht nicht auf Erben über, es sei denn, daß er durch Vertrag anerkannt oder daß er rechtshängig geworden ist."

A Kranzgold-nek a vőlegény által az eladósorban levő menyasszonynak – a jegyességnek az elhálást követően történt felbontása folytán - okozott nem vagyoni hátrányok kiegyenlítésére szolgál. Ezek a hátrányok a házassági és az eltartási esélyek csökkenésével összefüggésben keletkeznek.

Ez a szabályozás **kétféle törekvést** testesít meg:

az egyik – mely a modern értelmezéssel ellentétes – a házasságot mint a nő számára nyitva álló eltartási lehetőséget, intézményt értékeli,

a másik – a mai kor megítéléséhez közelebb álló szempont szerint az 1300.§ célja, hogy menyasszonyt ért lelki sérelmeket orvosolja, a társadalmi megítélésén esett csorbát kiköszörülje, amelyet az a csalódás okozott, hogy a házasságkötésbe vetett reménye meghiúsult. Az intézmény célja, a házassági ígéret be nem tartásából, és nem az elhálásból fakadó károk megtérítése.

Ennek értelmében annak, hogy a menyasszony szűz-e még, nincs jelentősége, mint ahogy annak sem, hogy a menyasszony terhes-e. Ez utóbbi csupán a kártérítési összeg nagyságának a meghatározásánál vehető figyelembe. Az előbbi kikötések csak azért lényegesek, mert nem arra szolgál ez a törvényi passzus, hogy a XX. században a női tisztaságot védje akár a nő akarata ellenére is a férfiakkal szemben egyoldalú előnyt biztosítva, hanem a házasság intézményének és az házassági ígéretbe vetett bizalomnak próbál védhető bástyákat biztosítani.

2. A német jogintézmények szabályozástörténete

A jogintézmény léte elsősorban egy szabályozástörténeti aspektusból magyarázható meg. A kánonjogból levezetett, ám később a közjog részévé vált defloreációs igény két lehetőséget biztosított az elcsábított menyasszony számára:

- a csábítóval való házasság lehetőségét

- ellenkező esetben pedig a vőlegényt kötelezte, hogy a menyasszonyt hozománnyal lássa el.

Ez a szabály a menyasszonynak a harmadik személlyel történő esetleges, jövőbeli házasságkötését segítette elő.

A BGB első tervezete három okból vetette el a defloreációs igényt:

a.) egyrészt, mint a férfit házasságkötésre kényszerítő eszközt, hiszen a fent említett szabály szerint a menyasszony választásától függött, hogy az említett két lehetőség közül melyiket választja,

b.) a másik ok pedig az attól való félelem, hogy ennek a szabálynak a hatására növekszik

majd a szeméremértékek száma, és mint bevételi forrás visszaélésekre ad okot c.) a harmadik indok, a menyasszony ennek a lelki kárnak a keletkezésében maga is részt vesz, hiszen nem egy olyan cselekményről van szó, ami az ő akarata ellenére történik

Csak a BGB második tervezete iktatta a mai 1300.§ -ba.

Ez a törvénytervezet már úgy tekintett az elhálás intézményére, mint egy erkölcs elleni vétekre. Megköveteli a völegény bűnhődését, ugyanakkor ezt a szankciót úgy kellett megalkotni, ami alkalmas arra, hogy a menyasszony “megcsorbult házassági esélyeit” növelje.

Az első tervezettel ellentétben azért tartották mégis képviselhetőnek a házassági kényszer fenntartását a férfiakkal szemben, mert az elhálás megerősíti a házasságra irányuló morális kötelezettséget, továbbá rontja a menyasszony kilátásait egy másik házasságra vagy az eltartásra.

Ezzel rokon cselekményről a 847.§ (2) -e szól: a házasságon kívüli elhálásnak a fondorlattal történő kicsalása. Ezt a BGB a fájdalomdíj nevesített esetei között szabályozza.

3. Alkotmányjogi megítélés

Mivel az 1300.§ előírásai csak a nők számára biztosítanak előjogokat, az alkotmánnyal való összhangja kétségbe vonható. Általános alkotmányos szabály, hogy a neme miatt senkit nem érthet sem hátrányos megkülönböztetés, sem jogosulatlan előny.

a.) A felbontott jegyesség okozta lelki fájdalmat egy férfi semmivel sem viseli könnyebben mint egy nő. A férfiak párkapcsolatai nem kevésbé intenzívek, mint a nőké, illetve ők maguk sem igénylik kevésbé a szeretet mint a nők.

b.) A férfiak és a nők egyenjogúságáról szóló alaptörvényi szakasz egy abszolút diszkriminációs tilalom – amely az alkotmány általános egyenlőség tételében megfogalmazott tilalomhoz képest szigorúbb szabályozást jelent - nemcsak a női nem hátrányos megkülönböztetését, hanem a privilegizálását is tiltja.

c.) A nemek biológiai különbözőségével már nem magyarázható az 1300.§-ban megfogalmazott kitétel. Az előírás ugyanis vét az alkotmányos egyenjogúsági szabály ellen, mert tekintet nélkül arra, hogy a nemi kapcsolatot kinek az ösztönzésére jött létre, a felelősséget egyoldalúan a férfire hárítja.

d.) A háború előtti évtizedekben a még nagyobb veszélynek voltak kitéve és jelentősebb kockázatot vállaltak a nők egy házasságon kívüli nemi viszony létesítése során mint manapság, (nagyobb esélye volt a fogamzásnak) hiszen a modern védekezési módok szinte teljesen megszüntették ezt a rizikótényezőt.

e.) A házasságon kívüli nemi kapcsolatnak a társadalmi megítélése merőben átalakult. A szexuális kapcsolatot már többnyire nem tekintik megbotránkozató jelenségnek, sőt sok esetben vélelmezik azt. Így a menyasszonynak sem a házassági esélyei nem csökkennek, sem társadalmi megítélésén nem esik csorba.

f.) A kommentár megemlíti még egy kizáró okot a nők egyoldalú preferálásával szemben: az egyedülálló nők számára is nyitva áll a szakmai képzés és karrier lehetősége.

A német alkotmánybíróság kitért a válaszáds elöl, s ezt az ellentmondást azáltal próbálta feloldani, hogy “vorkonstitutionell”-nek nyilvánította az intézményt. A Bundes Gerichtshof

(BGH) érvrendszere még kevésbé hatásos ezen a téren. Nemes egyszerűséggel többségi vélemény alapján – “alkotmánykonform”- nak nevezte az 1300.§-t.

Ezt az előírást a különleges női méltósággal igyekeztek igazolni, ám ezzel önellentmondásba keveredtek, mivel a méltóságára valamit is adó nő nem tudja ezt a törvény adta lehetőséget kiaknázni, hiszen az igényt érvényesítő nőnek magának kell a nemi viszonyra hivatkoznia, felvállalva annak kockázatát, hogy az alperes a felperes feddhetetlenségét a bíróság előtt megkérdőjelezi.

Egy jóérzésű nőnek ettől a lehetőségtől vissza kellene riadnia, a “robusztusabb”- ak azonban ilyen védelmet nem igényelnek. A kártérítési összeg ilyen feltételek mellett történő megszerzése sokkal inkább károsítja a női becsületet, mint egy olyan házasság előtti nemi kapcsolat, amelyet követően a jegyesség felbomlott.

A fent említett probléma kiküszöbölése nem történhet a felek közötti megegyezés útján, mert ez egy jó erkölcsbe ütköző szerződés lenne. Az ellentmondás a BGH által oldja fel, hogy ítéleteiben egyre kevesebb jelentőséget tulajdonít ennek a szabálynak, azaz a megítélt összegek csökkenő tendenciája révén ad hangot a kételyeinek.

4. A kártérítés előfeltételei

a.) jogilag érvényes jegyesség (Verlobung)

Egy nemi kapcsolat feltételezi a jogilag érvényes jegyességet.

A menyasszony kiskorúsága miatt még függőben lévő jegyesség esetén a szülők engedélye az eljegyzés időpontjára visszahat.

Nem követelhető kártérítés elhálás címén abban az esetben,

- ha a vőlegény alapos indok nélkül lépett vissza, és megfelelő magyarázatot tud adni erre a cselekedetére, vagy abban az esetben,
- ha a menyasszony alapos indokot szolgáltatott az eljegyzés felbontására.

b.) az elhálás megengedése (Gestattung der Beiwohnung)

Az eljegyzés előtti nemi kapcsolat nem releváns az 1300.§ szempontjából, mert az említett törvényi szakasz a házasságkötési elváráson alapuló “önátadás” esetére nyújt védelmet a menyasszony számára.

Az eljegyzés alapján a bíróság vélelmezi az elhálást, tehát különösebb bizonyítást nem igényel.

c.) az érintetlenség(Unbescholtenheit)

Nem szüzességet kell ezalatt érteni, hanem a nemi erkölcs, illetve becsület sérthetlenségét. Ez az igényt nem tagadható meg ugyanis sem egy özvegytől, sem pedig egy elvált nőtől. Ezen túlmenően alá van vetve az általános erkölcsi értékekről alkotott elképzelések alapján hozott bírói méltánylásnak, illetve ítéletnek. Figyelemmel kell lennünk azonban a nemi erkölcs fogalmának időbeli változására is.

A BGB kommentár a következő eseteket sorakoztatja fel, annak érdekében, hogy megkönnyítse az érintetlenség fogalmának gyakorlatban történő alkalmazását:

A nemi erőszak és a szexuális visszaélések a német büntető törvénykönyv 174.§-a szerint nem alapozza meg a rossz hírnevet, pontosabban a Bescholtenheit-ot.

Az alperes nem hivatkozhat Bescholtenheit-ra abban az esetben, ha ezt a következtetést a menyasszonya és közötté létrejött nemi kapcsolatból kívánja levezetni.

Egy korábbi jegyessel létrejött nemi viszony éppoly kevésbé vezet Bescholtenheit-ra mint egy korábbi férjjel való nemi kapcsolat.

Bescholten-né válik az a menyasszony, aki a jegyesi hűséget egy másik férfival való nemi kapcsolat által megszegi.

Az a későbbi jegyes, aki az elhálás idején egy harmadik személlyel házasságban élt, a házasságtörése miatt nem tekinthető feddhetetlennek.

Ha az alperes még házas volt és a felperes ennek ismeretében beleegyezett az elhálásba, a felperes ekkor sem tekinthető érintetlennek (jogi értelemben).

Az a tény, hogy a nő jóhíre sérül-e egy harmadik személy szemében, vagy legalábbis egy szűk ismerősi kör szemében, nem releváns.

Az eljegyzés felbontása után tanúsított magatartása nem semmisítheti meg a már egyszer létrejött igényt, a feddhetetlenség megállapítása szempontjából figyelmen kívül marad.

Az alperes számára - az eljegyzéskor már - ismert a felperes rossz hírnevét megalapozó magatartása nem szolgálhat visszalépési alapul, de a per során a kifogásként történő felhasználása nem zárható ki.

5. A kártérítés megítélésének kérdései

Méltányos bírói belátás alapján

A menyasszony a jegyességfelbontás által okozott nem vagyoni károkért igényelhet megtérítést. Az elhálás csak az igény érvényesítés előfeltétele.

A kártérítés mértéke

- a lelki sérelmekhez
- ennek vonatkozásában felmerülő betegségekhez,
- az esetleges jóhírnév-sérelemhez igazodik.

A bírói mérlegelés során figyelembe veendő személyi viszonyok

- a) A jegyes életkora fontos tényező. Egy előrehaladott korú jegyesnek már az elhálás előtt is kevesebb esélye volt a házasságra, ezért ő maga is felel az így bekövetkezett károkért.
- b) A jegyesség időtartama.
- c) A terhesség vagy a házasságon kívüli szülés.
- d) Nem vehető azonban figyelembe az összeg megállapításánál egy korábbi – egy jómódú fiatalembertől származó – házassági ajánlatnak a később felbomlott jegyesség miatt történő visszautasítása.
- e) A házassági ajánlat megújításával nem tudja a visszalépő alperes a jegyességfelbontás következményeit és ezzel a kártérítési felelősséget egyoldalúan megszüntetni. Az ajánlat elfogadására a felperes nem kötelezhető.
- f) Az elhagyott menyasszonynak a későbbi házassága meg kell, hogy szüntesse ezt az igényt, a bírói gyakorlat azonban ezt a körülményt, mint az igényt mértékét csökkentő tényezőt értékeli.

g) A jegyesség felbontása során okozott egészségkárosodást nem az 1300.§ alapján lehet megtéríteni (ezért elsősorban Schmerzensgeld jár), de jelentősséggel bír a lelki károk tekintetében ez törvényi passzus is.

6. A kártérítés mértéke

Az 1300.§ (amint a 847.§ is) a 253.§ alóli kivételnek tekinthető, mert a nem vagyoni kár pénzbeli megtérítésére ad lehetőséget.

a.) A jogalkalmazói kételyeket elsősorban a megítélt összegek csökkenő tendenciával lehet felmérni.

b.) Az 1300.§ (2) szerint a menyasszonynak ez a legszemélyesebb, nem örökölhető, át nem ruházható, el nem zálogosítható igénye, mellyel szemben beszámításnak helye nincs.

c.) Az igény szerződéses illetve perbeli elismerés ellenére sem ruházható át illetve nem örökölhető. A perfüggőség a BGH jogalkalmazásában nem a keresetlevélnek a bírósághoz történő beérkezésével áll be, hanem az alperesnek történő kézbesítéssel.

7. Eljárási kérdések

A felperes köteles bizonyítani:

a) a jegyesség ideje alatt történt elhálást

b) az alperes visszalépését

- az alperes által előidézett, a felperes visszalépésére okot adó körülményt
- a feddhetetlenség bizonyításának a terhét a törvény értelmében szintén a felperes köteles viselni, a bizonyítás szabályainak megfelelően a feddhetetlenséget kell alapul venni (quisquis pro bono praesumitur)
- viseli továbbá a feddhetetlenség érdekében alkalmazott minden bizonyítási terhet, amely az alperesi ellentények gyengítésére szolgáló bizonyítás során felmerül.

Az alperes köteles bizonyítani az “ellentényeket”.

III. Schmerzensgeld

1. A német jogintézmények célja

847.§ " (1) Im Falle der Verletzung des Körpers oder der Gesundheit sowie im Falle der Freiheitsentziehung kann der Verletzte auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld verlangen.

(2) Ein gleicher Anspruch steht einer Frauensperson zu, gegen die ein Verbrechen oder Vergehen wider die Sittlichkeit begangen oder die durch Hinterlist, durch Drohung oder unter Mißbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der außerehelichen Beiwohnung bestimmt wird. "

A 847.§ meghatározott nem vagyoni károkért méltányos pénzbeli kártérítést tesz lehetővé. Szükséges annak a meghatározása, hogy milyen esetben lehet alkalmazni a Schmerzensgeld-et. A 249.§ alapján a nem vagyoni károkért kártérítés a sérülés előtti körülmények helyreállítása útján történhet. Ezalatt érthető az is, hogy a helyreállításhoz szükséges összeget rendelkezésre bocsátják.

Helyreállításként kell értelmezni azt is, amikor egy mozgásképtelennek tolószéket vagy egyéb mozgást elősegítő eszközöket illetve az ennek megszerzéséhez szükséges összeget ítélik meg. Ha azonban a természetbeni helyreállítást szélesebben értelmezzük, akkor kiderül, hogy nem áll más eszköz rendelkezésre, mint a pénzbeli teljesítés.

Ezt a lehetőséget azonban a törvényalkotó három szempont alapján korlátozta:

1. a nem vagyoni károknak túlságosan gazdasági aspektusból történő megtérítése
2. az ideológiai-rendi vonatkozása: a "jobb körökben" ezeket az értékeket rendkívül nagyra becsülték, a pénzbeli megtérítését azonban lenézték (Izd. porosz junkerek)
3. megfutamodás a polgárjogi bírák diszkrecionális döntései elől

Ezek az imént említett szempontok azonban mára már súlyukat veszítették.

A fájdalomdíj feladata kettős a német jogtudomány értelmezésében:

1. Egyrészt egy "kompensatorischer Ausgleich", amit az elszenvedett fájdalmakért, az elmaradt életörömökért, és az "Unlustgefühl" érzés legyőzéséért kell a károsultnak megadni.

2. Jóvátétel (Genugtuung)

Genugtuung nyújtandó mindazért, amit a károkozó okozott.

Sokszor a BGH által meghatározott jóvátétel funkció a fájdalomdíj büntetés jellegéből vezethető le (Sühnefunktion).

A BGH a következőképpen értelmezte a fájdalomdíj fogalmát:

a.) Egyrészt kiegyenlítést jelent, vagyis azoknak az életörömöknek a kompenzálását értjük alatta, amelyektől a sérülés következtében elesett a károsult.

b.) Másrészt a bosszúérzés lecsillapítását is szolgálja. (Elsősorban perelhetőséget jelent.)

Bár a jóvátételnek nem elsősorban a károkozó pénzbüntetésévé kellene válnia, hanem a károsult sértett önérzetének a helyreállítását szolgáló eszközzé. Máskülönb a nem vagyoni károkért megítélt pénzbüntetések a magánbüntetésekhez lesznek hasonlatosak.

A joggyakorlat a fájdalomdíjigény kiegyenlítő és jóvátételi faktor alapján történő határozott felosztását elutasítja. Ezáltal lehetővé teszi – ellentétben a bosszúelmélettel – a fájdalomdíj-kötelezettség biztosíthatóságát. Egyes bíróságok nem riadnak meg attól a kissé illuzórikus joggyakorlattól, hogy egy büntetőjogi ítélet kapcsán a 847.§-ban megnevezett javak sérülése esetén a jóvátételt amiatt csökkentse, hogy egy bizonyos szintű jóvátételt már maga a bíróság teljesített a büntetőjogi ítélettel.

Ez azonban nem elegendő indok. Nem szabad a fájdalomdíjat idegen testként értelmezni egy elsődlegesen kiegyenlítésre irányuló kártérítési jogban. A méltányos eredmény érdekében és a joggyakorlattal egyetértésben elsősorban azokban az esetekben kell azt engedélyezni, ahol az elmaradt örömeikért való kompenzáció már nem foganatosítható. Történhet ez az eszméletét már vissza nem nyerő sérültnél.

Nem került sor egy ilyen tartalmú törvényi szakasz megfogalmazására, mert általában nem veszik figyelembe, hogy a fájdalomdíj esetén a személyiségvédelemnek mint egésznek a kiegyenlítéséről van szó. Ezt pedig nem lehet általános emberfogalom alapján megválaszolni, kivonva a személyt társadalmi környezetéből. Az értékelés során valamennyi a sérült személyiségét érintő körülményt ki kell egyenlíteni.

A személyiségsérelem nem független a károkozóhoz fűződő – a károsodás során létrejött - kapcsolattól. Így különösen az elkövető rosszindulata vagy könnyelműsége miatt a nem vagyoni kár súlyosabbnak tűnik, mintha a károkozó hanyag magatartása idézi azt elő.

A fájdalomdíj esetén a kárpótlás egyszerű számításáról van szó, a sérült végtagok és testrészek felbecslése útján történik, amelynek során sokkal inkább a személyiségsérelem fájdalomdíjjal történő kárpótlásáról, mintsem a kiegyenlítéséről van szó.

2. A német jogintézmények szabályozástörténete

A jogalkotó mai szemmel kérdéses tartózkodása uralta a jogalkalmazást a nem vagyoni értékekért adott pénzbeli kártérítéssel szemben, egészen a *háború utáni évekig*. A tartós károk esetében sem tértek el ettől a gyakorlattól, általában a pénz instabilitására hivatkozással, illetve nem támogattak attól a rendi szemlélettől sem, miszerint a nem vagyoni értékek pénzbeli kifejezése leértékeli azokat. Ez a nemzetszocializmus időszakában a kor szellemének megfelelehetett.

Újabban azonban, a fájdalomdíjak jelentős emelésére került sor. Súlyosabb esetekben a megítélt összegek 100 ezres, 200 ezres, szélsőséges esetekben még a 350 ezres mértéket is elérik. (Egy 32 éves férfi kétoldali végtagbénulás miatt 360 ezer márka kártérítést kapott.)

Hermann Lange szerint a kártérítési értékek emelése a következőkkel magyarázható:

- a.) a nem vagyoni károkkal kapcsolatos szemlélet átalakult
- b.) a modern orvostudomány fejlődése, ami lehetővé teszi a legsúlyosabb sérülések esetében is a túlélést
- c.) történelmi szempontból azzal lehetne magyarázni ezt folyamatot, hogy az általános személyiségi jogok sérelmét a jogalkalmazás nagyobb kártérítési összegekkel méltányolja mint ezelőtt.

A személyiségi érdekek, valamint olyan elemi javak mint az élet és az egészség közötti törés szemmel látható volt, ami összehangolást igényelt. Ha a fájdalomdíjat támogató jogalkalmazás a korábbi ítéletekkel ellentétben jelentős összegeket fogott át személyiségi jogsérelmek miatt, akkor jogosan vetődik fel a kérdés, hogy nem a maradandó következményekkel járó súlyos testi sérülések esetében kellene inkább tovább emelni a fájdalomdíjak összegét.

Az egészség – mint a személyiség kibontakoztatásának az alapja – sérülése az emberi életminőséget olyan súlyosan károsítja, hogy az emberi méltóságra és szabadságra épített jogrendszernek érzékenyebben kellene ezekre a sérelmekre reagálniuk.

Ezzel szemben a könnyebb és elmúló sérülésekért nyújtott kártérítéseknek a fájdalom-díjösszegek mai szintje általában megfelelő lenne.

3. Alkotmányjogi megítélés

a.)Megítélhető-e fájdalomdíj személyiségsérelem esetén

Ennek a kérdésnek a magyar jog vetületében van különösen nagy jelentősége.

Magyarországon a nem vagyoni kártérítés a 34/1992. (VI.1) AB határozat értelmében az általános személyiségvédelmi eszköze. Tehát a jogosultság meglétéhez nem férhet kétség, akár a szerződésen kívül ért valakit személyiségi jogsérelem, akár szerződéses jogviszonyban.

A német jog lehetőséget biztosít a szerződésen alapuló károkozás során a személyiségsérelmek orvoslására a 823.§-ban szereplő "sonstiges Recht" értelmében. Akkor viszont jogos a kérdés, hogy olyan károkozás esetén, ahol a károkozóval nincs a károsultnak szerződéses kapcsolata, azaz a szankcionálás lehetőségei korlátozottabbak, miért nem nyújt a német jog védelmet a személyiségi jogok sérülése esetére. Illetve lehet-e az efféle sérelmek ellensúlyozásának éppen a Schmerzensgeld az eszköze;

A német alkotmány 1. és 2.§-a a személyiségi jogsérelemnek sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít, mint a pénz vagy vagyoni sérelmeknek. Ezáltal semmi esetre sem felel meg az alaptörvény szellemének, ha a kártérítési jog, ami a károk esetén a teljes reparációt vezérelvként elismerte, személyiségsérelmek esetén – amelyek tartós károsodással járhatnak - hajlamos a megalkuvásra.

Általában négy szempontra szoktak hivatkozni annak alátámasztásaként, hogy mégsem lehet személyiségsérelem esetén fájdalomdíjat megítélni.

A pénz sem tud kielégítő kártérítési eszközül szolgálni személyiségsérelem esetén.

A biztosítási díjak igen nagy összegekkel lennének megterhelve.

Ugyanakkor a 2. pontban említettek alapján egyenlőtenséghez vezethet, hiszen bizonyos személyek megengedhetik maguknak a biztosítások fizetését, ezzel mentesülnek attól a fizetési kötelezettségtől, amely nem vagyoni károkozás kapcsán a károkozó oldalán felmerül.

Nem a bíró feladata kellene, hogy legyen a népgazdasági szintű kérdésekben - amelyeket nem láthat át, illetve amelyekről általános érvénnyel döntenem nem tud - a személyiség értékmérése során ítéljen, hiszen a személyiség sérülését neki kell elbírálnia, méltányolnia.

Ellenérv

Ha a törvényalkotó fontosnak tartotta volna a személyiségi jogsérelmekért történő pénzbeli kártérítést, akkor nemzetgazdasági okokra hivatkozva gátakat emelhetett volna a fájdalomdíj megítélésének, hiszen ez az alkotmány keretein belül jogában áll. Ezt azonban nem tette meg.

A bíróság joggyakorlata ezt az irányvonalat követi. A fájdalomdíj formájában orvosolja a bíróság a személyiségsérelemeket. Caroline, monacói hercegnő - a bíróság ítélet szerint "ein angemessenes Schmerzensgeld"-et kapott kártérítésként a személyiségsérelem megállapítása után. A személyiségsérelem abban állt, hogy a hercegnő egy szokásos rákszűrővizsgálaton jelent meg, másnap a bulvárlapok a következő címmel számoltak be a "jeles eseményről" - "Caroline kampf gegen Brustkrebs." Az ítélet²⁴⁴ a pénzbeli kártérítés mértékének a meghatározásánál nem az "Ausgleichsgedanke" - azaz a kompenzáció gondolata állt a középpontban, hanem a megelőzés és a jóvátétel.

Hasonló ítélet született abban a perben, ahol a bíróság megállapította a személyiségi jogok sérelmét egy téves újsághír által. A cikk szerint a megnevezett személy négy hónapot töltött előzetes letartóztatásban rablás gyanúja miatt. A károsultnak 15.000 DM fájdalomdíjat ítélt meg a bíróság.²⁴⁵

Fájdalomdíj iránti igényét terjesztette a német bíróság elé az az ügyvéd, aki egy alkalommal képviselte egy perben a Scientológiai Egyházat. Az sérelmezte, hogy a Scientológiáról megjelent könyvben őt személy szerint megnevezik - Namensnennung. A berlini bíróság úgy találta, hogy valóban sérültek az említett ügyvéd személyiségi jogai.²⁴⁶

2. A Schmerzensgeld átruházhatatlanságának és örökölhetetlenségének alkotmányjogi problémái

A fájdalomdíj átruházhatóságának és örökölhetőségének korlátozása terén két nézőpont érdemel különös figyelmet.:

Egyrészt a fájdalomdíj, amelyet az ügyek túlnyomó többségében a károkozó biztosítója fizet meg. Már nem jelent semmiféle hátrányt a károkozó számára, ha a sérült nem bocsát meg neki. A fájdalomdíj elégtétel – funkciója de facto jelentéktelen, annak ellenére is, hogy a bíróságok ezt a fájdalomdíj összegének a kiszabásakor – szükségtelenül és általában csak mellékesen – figyelembe veszik.

Másrészt a fájdalomdíj-igény érvényesítése körüli versenyfutás, amelyet a jogalkotó a megbízott jogi képviselő "sietségi kötelezettségével" még szorgalmaz is. Amikor a BGH az egyes bíróságok azon törekvéseit, hogy a 847.§-t a jogi személyekre is alkalmazzák, mégis támogatta, ez abból a megfontolásból történt, mivel a fájdalomdíj átszállása a hátra maradottakra kivételes, ugyanis a törvényhozó nem határozott meg részükre saját jogon fájdalomdíj-igényt.

A jogérvényesítés átruházhatósága

Az a privát-autonóm jog, hogy a személy jogokat elidegenítsen, a 14.§ védelme alatt áll. Csak kézzel fogható okból és az egyenlőség elve alapján lehet korlátozni. Ezeknek a követelményeknek nem felel meg a 847.§ (1) második mondata. A fájdalomdíj elsősorban egy nem vagyoni kár ellentételezése, elidegeníthető és örökölhető nem vagyoni minőségét nem lehet az érvényesítésétől

²⁴⁴ BGH vom 05.12.1995., VI ZR 332/94

²⁴⁵ Urteil des LG Bonn vom 03.11.1994, 15 O 169/94

²⁴⁶ Urteil des LG Berlin vom 18.04.1996., 27 O 15/96

függővé tenni. Az általános személyiségi jogok szankcionálásáról szóló jogalkotás által megerősített meggyőződés szerint a kompenzáció megfelelő formája, amelynél vélelmezhető a jogérvényesítésre irányuló károsulti akarat.

A jog személyhez kötöttségének elve ezen felül a vagyoni érték örökölhetőségét önkényesen a sérült beavatkozás utáni állapotától teszi függővé, emellett kiszolgáltatja a jogalkalmazás általa nem irányítható sebességének. Ez ahhoz a helyzethez vezet, hogy általában minél súlyosabban sérült egy ember, annál kisebb az igény örökölhetőségének az esélye.

Ha az alkotmány a 847.§ (1) bek. második mondatát annyiban korlátozza, hogy csak a sérült személyes döntése számít, nem a személyhez kötöttség vagy a szerződéses elismertség, akkor a fájdalomdíj már a perfüggőség vagy a szerződéses elismertség előtt is jogilag átruházható.

A jogosultnak az a joga, hogy a fájdalomdíjat hozzátartozóinak juttassa, legitim és védhető érdek, amelynek érvényesítését még akkor sem lehet a véletlenre bízni, ha respektáljuk a törvényhozó döntését, mely szerint nem jár fájdalomdíj egy hozzátartozó haláláért. Ténylegesen a jogalkotónak ez a döntése alkotmányosan nem tiltott. Ezért egy határvonalat is meg kell határozni, amelyig a sérülés következtében elhunyt sérült még maga jogosult fájdalomdíjra. Így a károsult eldöntheti, hogy maga érvényesíti-e a fájdalomdíjat vagy átruházza az érvényesítés jogát. Az áldozat életében ezt a döntést az ápoló is meghozhatja az 1910.§ alapján, különben károsulnának az eszméletlen ember jogai. Nem nehéz azonban felismerni, hogy az emberi méltóságot érintő árat kell fizetni azért, hogy egy vagyoni igény érvényesíthető legyen, mivel továbbra is szükséges, hogy a károsult elhatározza a fájdalomdíj érvényesítését, ami egy életveszélyes vagy kritikus helyzetben mind számára, mind örökösei számára jelentős megterhelés lehet. Ezt azonban el kell tűrni, ha a törvényhozó nem akar általánosan fájdalomdíjat bevezetni hozzátartozó halála esetére. Emellett a helyzet kevésbé lenne megterhelő, ha csak egy egyértelmű döntésről van szó és nem a bírósági kereset benyújtásáról. Mellesleg a fent említett megterhelések és kínos helyzetek figyelembe vételével a sérült utaló megnyilvánulásait – ebbe beleértve a korábbi nyilatkozat egyértelmű visszavonhatatlanságát – is elegendőnek kell tekinteni.

5. A kártéri tés előfeltételei

kár (a 847.§ értelmezésében)

A fájdalomdíj, mint minden kártérítés végül is az emberi személyiség károsodásáért járó juttatás. Ebből az következik, hogy a 847.§ eseteiben jelentkező károk semmi esetre sem csupán

- a károkozó által előidézett fájdalomban vagy
- betegségben nyilvánul meg, hanem mindenképp
- abban is, hogy a sérültet időlegesen vagy tartósan meggátolják a saját életmódjának szabad megválasztásában. Egy nem magaválasztotta életforma ráerőszakolását nem lehet mérni az elmaradt haszon megtérítésével, sem a sérülés során keletkezett károk fedezésével, sem pedig a vagyoni kártérítés egyéb formái útján.

Kifejezhető ez a szabadság, az élettér korlátozásának erősségével, valamint az előrelátható életkor megrövidülésével mérhető. A kérdés csupán az, mit eredményez ez az objektív károsodás az érintett kedélyállapotában. A bíró azonban nem hivatott arra, hogy a sérült kedélyét vizsgálja vagy mérje. A fájdalomdíj azonban nem szolgálhat eszközül kellemes érzés okozására vagy kellemetlen érzés miatti kárpótlásra.

a törvényi szöveg nevesíti a szabadságelvonást,

a testi sérelmet és az egészségkárosodást. A 847.§ nem önálló felelősségi tényállás.

Fájdalomdíj útján olyan nem vagyoni károkért adnak kárpótlást, amelyek a 847.§-ban jelzett jogsérelmek adekvát következményeiként jelentkeznek. A kommentár két példával szemlélteti ezt:

a.) Ha az ember nem tekinti alapvetően objektív egészségkárosodásnak a terhességet és a szülést, így azt az orvost, aki ezekért felel, a szakszerűtlenül végrehajtott sterilizáció miatt nem lehet fájdalomdíj megfizetésére kötelezni. Ebben a jogesetben mindenképpen egy testi sérelem megállapítása a helyálló, azaz fájdalomdíj igényelhető. Ilyenkor a nem kívánatos gyereket nem lehet vagyoni előnyként az egészségkárosodással szemben beszámítani.

b.) Egy másik jogesetben a rubeolás, császármetszéssel szült gyermek esete, ahol a szülést a veszélyek egyidejű ismeretében vezették le, az anya azokért a fájdalmakért követelhet kártérítést, amelyek egy komplikációmentes szülésnél nem fordulnak elő. Ez a körülmény a fájdalomdíj megemelésében hatott közre, a bíróság álláspontja szerint az orvos kötelességszerű magatartásához nem a szülés levezetése tartozott volna, hanem a magzatelhajtás.

A törvényben szereplő utolsó tényállási elem az elhálás: a károkozó férfi olyan erkölcs elleni bűntette vagy vétsége, amelyet egy függőségi viszonytal való visszaélés alkalmával fenyegetéssel vagy álnoksággal követett el.

A felróhatóság

1. A felróhatóság foka a bírói gyakorlatban és általában nálunk

- a vétkesség fokának nincs jelentősége, csupán az releváns, hogy felróható-e az adott cselekmény a károkozónak vagy nem.

- könnyű gondatlansággal okozott sérülések esetében enyhítő,

- durva gondatlanság és szándékosság esetén súlyosbító körülménynek kell tekinteni.

Ez nem jár azzal a következménnyel – az uralkodó nézet is így szól –, hogy a fájdalomdíjat csökkenteni kellene az elégtétel funkció beteljesedése miatt. A kérdés sokkal inkább az, hogy a károsult megbocsátja-e a károkozó magatartását. Szubjektív károk esetében ez egy tipikusan releváns momentum.

Olyan károknál, amelyek alkoholos befolyásoltságból fakadnak, általában különösen súlyos felróhatóság megítélésének van helye.

Megalapozza a felróhatóságot az a tény, ha a műtéti kockázatról az orvos túl későn nyújt felvilágosítást a betegnek.²⁴⁷ Ugyanezen kötelezettség megszegése miatt vont a bíróság előtt az az orvos, aki a terhes nőtől halott magzatának eltávolítása során a felmerült komplikációk miatt kénytelen volt a méhét is kivenni. Az operáció előtt az orvos nem tájékoztatta a beteget a várható következményekre.²⁴⁸ Az orvos mulasztását állapította meg a bíróság abban az esetben, amikor a károsult megfertőződése annak volt köszönhető, hogy az orvos által használt injekciós tű nem volt tiszta.²⁴⁹

---

²⁴⁷ Urteil des BGH vom 17.03.1998., VI ZR 74/97

²⁴⁸ Urteil des thüringischen OLG vom 03.12.1997., 4 U 687/97

²⁴⁹ Urteil des OLG Düsseldorf vom 12.06.1997., 8 U 143/96

Nem minősítette jogosnak a frankfurti bíróság azt a kártérítési igényt, amelyben a károsult azt sérelmezte, hogy az orvosa hibásan állapította meg a diagnózist, a vállizület sérülésén túl nem ismerte fel a balesetet szenvedett beteg inszalagszakadását. A bíróság ítélete rámutatott arra, hogy a gyógyítási szerződés szolgáltatási szerződésnek minősül. Itt azonban nem a hibátalan diagnózis megállapítására vállal kötelezettséget az orvos, ez mintegy eshetőleges következménye a szerződésnek.²⁵⁰

2. A törvény lehetőséget biztosít a vétkesség nélküli felelősség megállapítására is, ez objektív felelősségi alakzatnak tűnik. A magyar szabályok is ismerik a vétkesség nélküli felelősséget, a Ptk. 345.§-ában rögzített veszélyes üzemi felelősség formájában.

Ilyen elemek szerepelnek a következő törvényi helyeken:

829.§ : amely a méltányossági felelősséget

833.§: amely az állattartó veszélyességi felelősséget

839.§: amely az állami felelősséget

a HGB 485.§: amely a hajótulajdonosnak a legénységért illetve a révért fennálló felelősségét fájdalomdíj formájában határozza meg.

3. Figyelembe véve a fájdalomdíj elégtétel funkcióját a bíróság kisebb összeget szokott megítélni a következő esetekben:

- szívességi "fuvar" (értve ezalatt a stopposokat)
- olyan sérülésnél, ami egy közösen kitervelt cselekmény végrehajtása során a károkozó oldalon jelentkezett
- amelyek közös szórakozás keretein belül történtek
- illetve, ha a károkozó maga sérül.

A károkozásban való közrehatás

A 847.§ szerint kárcsökkentő tényezőnek tekinthetők:

a Mitverschulden

A kölni bíróság a károsult közrehatásra (Mitverschulden) hivatkozva utasította el a károsult keresetének azt részét, amely a kezelőorvos felelősségre vonását követelte.

A károsult erős dohányos volt, az orvos többször figyelmeztette az érszűkület veszélyére, de a beteg nem hagyott fel a dohányzással. A lábában rosszindulatú daganat keletkezett, ami azzal a következménnyel járt, hogy amputálni kellett ezt a végtagját.²⁵¹

a Mitverursachung:

A bíróság elutasította annak a homoszexuális férfinak a kártérítési kérelmét, aki alkalmi partnerétől fájdalomdíjat követelt, mert általa fertőződött meg az AIDS vírussal. Döntését azzal indokolta, hogy "wenn der Geschädigte selbst verursacht oder es auch aus anderen Gründen unbillig wäre..."²⁵²

mitwirkende Betriebsgefahr

A 254.§ alapján a károsult köteles a tőle elvárható módon a kárt csökkenteni. Ha az áldozat elmulasztja azt a megkívánt operációt, ami a kárt megszüntetné, a Stuttgarter OLG jogalkalmazása szerint nem lehet fájdalomdíjat fizetni sem a képzeletbeli operáció sem pedig azon károk miatt,

---

²⁵⁰ Urteil des OLG Frankfurt am Main vom 07.05.1996., 8 U 5/96

²⁵¹ Urteil des OLG Köln vom 16.12.1996., 5 U 256/94

²⁵² Urteil des BSG vom 18.10.1995., 9 Rvg 5/96

amelyeket ezáltal meg lehetett volna szüntetni. A magyar joggyakorlat nem teszi függővé a fájdalomdíj iránti jogosultságot a károsodás megszüntetésére szolgáló műtétől, csupán a kártérítés mértéke során mérlegeli ezt a körülményt.

A családtag közrehatása: ha ugyanis egy családtag és egy kívülálló a felelős a károkért, és ha a kívülálló a fájdalomdíjat megfizette, akkor visszkereseti igényt támaszthat a kívülálló a károsulttal szemben, a belső felelősség terjedelmében.

A kauzalitás

A fájdalomdíj szempontjából mérési faktornak tekinthetők, amelyeknek önálló jelentésük nincs, mindig az adott esetben kap jelentőséget, amint valamilyen viszonyítási alap áll rendelkezésre.

A sérülést tekinthetnénk úgyis, hogy ezáltal a sérült megszabadult munkavégzési kötelezettsége alól, és így a családnak illetve az ezzel "rokon" életmódnak szentelheti magát, ami a sérült számára éppen a káresemény folytán nyílt meg. Ez a körülmény nem tekinthető a fájdalomdíj kiszabása során előnyként értékelendő ténynek, ebből a szempontból nagy jelentősége van a sajátos életkörülményeknek.

A fájdalomdíjban történő kártérítés nem értelmetlen, hiszen csökkenti a sérült családjának a megélhetési gondjait, amit a károsult ugyancsak a család javára fordítana. Alapvetően a fájdalomdíj a családtagok számára nem kizárt.

A károkozó

1. személyi körülményei

A károkozó halála nem vehető figyelembe a fájdalomdíj kiszabása során csökkentő tényezőként.

Ha a károkozó nem halt meg, de a cselekménye miatt megbüntették, ez a tény sem válhat a fájdalomdíj csökkentésére szolgáló körülménnyé, pontosan a kompenzációs kártérítési elmélet németországi joggyakorlata miatt, hiszen a károsultnak a károkozó megbűnhődése a célja, hanem az, hogy az őt ért károkat a károkozó valamilyen módon ellensúlyozza.

2. anyagi helyzete

A károkozó anyagi helyzete nem játszik szerepet akkor, ha ő biztosítva van. A biztosítás lehet akár kötelező akár "freiwillig".

Abban az esetben, ha a károkozó nincs biztosítva, akkor méltányossági okokból alkalmazható a 255.§(RefE)-ban szereplő csökkentő klauzula. Ezzel ellentétben adott esetben súlyosbító körülménynek tekinthető, hogy a károkozó megspórolta a biztosítási összeget. A károkozó gazdasági helyzete ezzel összefüggésben vizsgálható.

A károsult

1. Anyagi körülmények:

Tilalommal vetnek gátat az olyan jogalkalmazás elé, amely a fájdalomdíj megítélésénél a károsult anyagi körülményeit figyelembe veszik.

Azzal az indokkal különösen nem, hogy a gazdagabbnak több lehetőség áll rendelkezésére az élete formálásában mint a szegénynek, így ő ennyivel súlyosabb károsodást szenvedett el. Az érintettek személyiségi kárait a károsult tulajdonára tekintet nélkül kell méltányolni, ezért tagadják meg annak a vizsgálatát, hogy az anyagi körülmények elősegítik-e az áldozat boldogulását vagy sem.

Éppúgy nem esik latba, ha az érintettnek a kártérítési összegre szüksége van-e vagy sem, mert minden további nélkül képes lenne megszerezni magának a saját eszközeivel minden lehetséges kényelmet. Ez akkor vehető figyelembe, ha a károkozó felelősségének a csökkentését is tekintetbe kell venni. Ezzel ellentétes álláspontot képviselt a BGH abban az ítéletében, amikor egy kómás kislánytól megtagadták a fájdalomdíjat, azzal az indokkal, hogy úgysem tudja hasznosítani. Ez a szemlélet a kompenzációs eszme túlhajtásának a következménye.

A károsult rossz anyagi helyzete nem vezethet a fájdalomdíj csökkentéséhez amiatt, hogy a szegényebb károsult már egyébként is hozzászokott a szerényebb körülményekhez ennél fogva megelégedne egy relatíve kisebb összeggel is.

2. A károsult sajátos körülményei:

A bíró köteles a személyre tekintet nélkül megállapítani a fájdalomdíjat. Ez azonban nem jelent egy kivételt nem tûrő szabályt, mert a bíró méltányossági szempontok alapján figyelembe veheti az érintett azon személyi körülményeit, amelyeket az intimszféra méltánylásával általánosan és relevánsan érvényesek. A magyar jogi analógia erre a Ptk. 339.§.

a.) A károsult egyéni körülményei indokolhatják a fájdalomdíj-emelést az adott sérülésnél – az áldozat testi adottságaira hangsúlyt fektetve – átlagosan kiróhatóan tekinthető összegkerethez képest, pl: egy szemsérülés félszemû embernél aránytalanul súlyosabb mint egyébként.

b.) Ha a sérülés szokatlanul súlyos következményekkel jár a károsult fizikai és pszichikai állapotára és teljesítőképességére: érzékek, érzékszervek, koncentrálóképeség, szellemi- és emlékezőképeség sérülése, a szexuális potenciál csökkenése, jogos félelem egy ki nem zárható visszafejlődéstől.

c.) A károsodás jelentős személyiségváltozáshoz vezetett.

A nemi élet szabadságának sérelmére hivatkozva kérté kártérítést az a károsult, aki erőszakos közöszülés áldozata lett. A Legfelsőbb Bíróság 25.000 DM kártérítést ítélt meg neki.²⁵³

d.) Ha az átlagos időtartamot meghaladó gyógyulási idő, vagy szokatlanul nagy fájdalommennyiséggel járó, komplikált gyógyulási folyamatról van szó. A német bíróság 200.000 DM fájdalomdíjjal látta kompenzálhatónak azt az orvosi mulasztást, amely az idejében fel nem ismert, illetve idejében nem kezelt agyhártyagyulladás következményeként súlyos agykárosodást eredményezett a kiskorú betegnél. A kártérítés összegét arra tekintettel állapította meg a bíróság, hogy a károsult egész életben ápolásra szorul majd.²⁵⁴

e.) Különösen akkor kell az egészségkárosodást nyomatékosabban figyelembe venni, ha az a személyiségi jegyeket is megkárosítja, és ezáltal a károsult társadalmi szerepét jelentősen befolyásolja. Ilyen okok miatt tulajdonít a jogalkalmazás még ma is nagy jelentőséget a fiatal nőket és lányokat megcsúfító sérüléseknek, tekintettel a párválasztási esélyeik csökkenésére.

---

²⁵³ Urteil des BGH vom 16.01.1996., VI ZR 109/95

²⁵⁴ Urteil des OLG Hamm, 8 U 3/97

f.) A fájdalomdíj összegének a növekedéséhez kell vezetnie, ha a sérülés a foglalkozás módjára tekintettel különösen súlyos következményekkel járt. Gondoljunk egy zongoraművész vagy egy órás esetében a kézsérülésre, vagy ha az áldozat számára tartósan lehetetlenül vagy elnehezül szakmájának az űzése. A jövedelem-kiesés vagyoni károknak tekinthető. A munkahelyi feladat betöltésének az ellehetetlenülésének vagy elnehezülésének a vagyoni értékét a tevékenység társadalmi értékelésének mértéke szerint kell meghatározni. Ebből a szempontból munkának tekintik a háziasszony otthon végzett munkáját is.

40.000 DM kártérítést kapott az a futballjátékos, aki egyik bajnoki mérkőzésen lábszársérülést szenvedett.²⁵⁵

Szemponatok lehetnek továbbá:

- Munkahely- és foglalkozásváltoztatás, ami a sérülés következményeként vált szükségessé.
- Szűk körben lehetőség van arra - ha a károsult a sérülés következtében elesik a hobbyjától, s ez a körülmény a fájdalomdíj megemeléséhez vezessen, ami különösen a versenysportolók esetében érvényesülhet. A jogalkalmazás hajlik arra, hogy a hobby-sportot és a nem szakmailag űzött művészi tevékenységet különleges panaszként kezelje.

- Fájdalomdíj növelő tényezőnek tekinthető továbbá az is, ha a sérülés egy olyan körülmények között következik be, amelyben a sérült ezt különösen fájdalmasnak élhette meg.

g.) A jogalkalmazás adott esetben számításba veheti azt is, hogy az áldozat sérülése váláshoz vagy a házasság helyrehozhatatlan megromlásához vezetett. Szükséges azonban tisztázni, hogy ez a körülmény milyen mértékben tudható be az egészségkárosodásnak.

- A válás különösen nagy súllyal esik latba, ha ebből adódóan az áldozat állapota és társadalmi helyzete meggyengül. Önmagában az a körülmény, hogy egy sérülés a házaseset elnehezüléséhez vezethet, általában nincs kihatással a fájdalomdíj kiszabása során.

- A jegyesség felbontását a váláshoz hasonlóan kell figyelembe venni.

h.) Ha az áldozat sérülésével egyidejűleg közeli hozzátartozó sérülése vagy halála is bekövetkezett, ez szintén a fájdalomdíj összegének emeléséhez vezethet.

i.) A károsult sérülés előtti testi adottságai:

A fájdalomdíj megállapításánál kisebb mértékben esik latba, hogy az érintett testi állapota már a sérülés előtt is gyenge volt. A testalkat és a testi ügyesség a baleset előtt éppannyira figyelmen kívül maradnak mint az áldozat lelki és szellemi adottságai, mert a személyiség értékére tekintettel a bíró nem tudja ezeket a körülményeket megbízhatóan megítélni.

Egyes elméletek szerint az ilyen Behinderung, nem tekinthető a fájdalomdíjigényt megszüntető körülménynek.

Más megítélés szerint: a sérülés ugyanazt a testfunkciót akadályozza, illetve nehezíti meg, amit a későbbi sérülés érintett, ezért megszüntetheti vagy csökkentheti ezt az igényt. Eszerint végtagamputálás esetén kisebb összeg ítéltető meg a kétoldali végtagbénultnak mint egy vaknak.

j.) A sértett életkora: csak annyiban jelentős a károsodás megállapításánál, amennyiben bizonyos egészségkárosodás egy meghatározott életszakaszban súlyosabban érintheti a károsultat, mint esetleg egy másikban.

6.000 DM kártérítést kapott az a hétéves fiú, akinek a zsebében felrobban egy petárda, és súlyos égési sérüléseket szenvedett.²⁵⁶

²⁵⁵ Urteil des OLG Hamm vom 09.01.1997., 7 20 U 155/96

²⁵⁶ Urteil des OLG Düsseldorf vom 23.06.1995., 22 U 220/94

Ha egy nő méhét egy baleset következtében el kell távolítani, ez a sérülés sokkal súlyosabbnak tekinthető egy 25 éves mint egy 50 éves nő esetében.

A károsult kora azonban nem szolgálhat alapul a káresemény bagatellizálására.

- Az idős korú emberek esetében az életkor ugyanis számos hátránnyal is szolgálhat, egyrészt az öregedés miatt a gyógyulási folyamat megnehezülhet,
- másrészt a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodási képesség az évek számának növekedésével csökken.
- A sérült halála sem vezethet a fájdalomdíj összegének a csökkentéséhez, amiatt, hogy ez az összeg nem a sérültnek, hanem az örökösének válhat csak hasznára.

6. A kártéri tés megí télésének kérdései

A fájdalomdíj megítélése nem függhet attól, hogy károsult fel tudja-e használni ezt az összeget az Unlustgefühl ellensúlyozására, vagy pedig szubjektíve már semmi haszna nincs belőle. Kártérítés vagy büntetés, kompenzáció vagy elégtétel? A kérdés alapjául szolgáló német ügyben egy 14 hónapos kislány olyan súlyos sérüléseket szenvedett egy közúti balesetben, hogy egész személyisége csak testi maradvánnyá vált: "körperliche Hülle", csak a vegetatív életfunkciók vonatkozásában maradt meg létezőnek. A Bundesgerichtshof (BGH) nagy tanácsa úgy értékelte az esetet, hogy sem a kompenzáció, sem az elégtétel funkciót nem tölti be az így megítélt pénzösszeg

A sérült által már elszenvedett fájdalmakért járó fájdalomdíj összege független a felépülés előrelátható időtartamától, és a várható életkortól. Az előrelátható gyógyulási időtartam a kártérítési összeg felemeléséhez csak akkor vezethet, ha ez a Lebensentfaltung akadályaként értékelhető.

A várható életkor abban az esetben sem lehet a fájdalomdíjigény alapja, ha emberölés tényállása áll fenn. A sérült halála előtti minimális időtartam mint a fájdalomdíj jogosultság előfeltétele bírói ítélet útján nem állapítható meg. Egy gyakorlatban alkalmazható határvonalat kellene megállapítani. A sérült a gyilkosság előtt senkinek nem tudott külsőleg dokumentált megbízást adni a fájdalomdíj érvényesítéséhez, ennek hiányában azonban az igény nem ruházható át.

A fájdalomdíjigény alkalmazási területének a közellátási és a szociális jog szab határt. A fájdalomdíj a törvényes balesetbiztosítás területéről ki van zárva. A német alkotmánybíróság ezt a tilalmat jóváhagyta. A fájdalomdíjigény kizárását megvizsgálták az általános személyiségjogok sérülése esetén is, ami arra a következtetésre vezetett, hogy a személyiségi jogvédelem pénzbeli kártérítési igény nélkül messzemenően hatástalan lenne, mert az egyetlen és leghatásosabb eszközzel mondana le a jogalkotás, amely egyedül alkalmas arra, hogy a személyiségi értékek respektálja. Hasonló sajátosságok a test és egészségsérelem esetén nem állnak fenn.

1. A kártérítés formája:

a.) Egyösszegben

A fájdalomdíj megítélhető valamennyi nem vagyoni kár megtérítésére szolgáló, egyszeri összeg formájában is.

b.) Részösszeg megítélése

Előfordulhat, ha a károk egy része már bekövetkezett, de az összes baleseti következmény és ezek kihatásai még nem mérhetők fel teljesen. Ilyenkor a károsult a teljesítés iránti keresetet a megállapítási keresettel összekapcsolja.

A tőkeösszeg úgy állapítható meg, hogy az összeg egy meghatározott időpontig, általában az utolsó szóbeli tárgyalásig fedezze a károkat. Az előre nem látható károk, amelyeket a korábbi ítéletek nem vehettek még számba, további fájdalomdíj megítélésére adhat okot, ha az első ítélet nem állapította meg megfelelően a későbbi károk megtérítéséért fennálló köteleességet. Az ilyen sérülések esetében az elévülési idő a (852.§ alapján) akkor kezdődik meg, ha a felperes tudomására jutott, ezen sérüléseknek a tiltott cselekménnyel fennálló okozati összefüggése.

c.) Járadék

A járadék általános feltételei:

Egy tőkeösszeg helyett illetve kivételes esetben mellette is megítélhető járadék,

- amennyiben ezt a káreset körülményei igazolják és
- a felperesi kérelem az alperes járadék formájában történő elmarasztalására irányul. A járadék megszerzése érdekében nyitva áll a keresetmegváltoztatás lehetősége, azért, hogy a megváltozott körülményekhez való igazodás – itt különösen az infláció értendő – figyelembe vehető legyen. Egy dinamikus, a pénzürtékváltozáshoz igazodó járadék megítélése a BGH 1973/1653-as eset szerint pénzügyjogi és gazdaságossági okokból nem megengedett.

A járadék alkalmazási köre:

A sérült egész életére kiható károknál a bírónak jogában áll a járadék forma választása.

A frankfurti bíróság 500.000 DM-t és 500 DM/hó fájdalomdíjat ítélt meg annak a hároméves gyermeknek, aki úgy veszítette el a látását, hogy egy szénsavas üdítőitalról az üvegben fejlődő nyomás hatására lerepült a kupak, és a gyermek szemét találta el. A frankfurti bíróság joggyakorlata - az ítélet szerint - tudatosan követi azt az irányvonalat, hogy a súlyos sérülések áldozatainak magasabb fájdalomdíjat juttat, míg a könnyebb sérülések károsultjainak megítélhető összegeket igyekezik alacsony szinten tartani.²⁵⁷

Fájdalomdíj-járulékok okai lehetnek továbbá : a tartós fájdalmak. 206 DM járadék és 30.000 DM egyösszegű kártérítés illeti meg azt a fiatal nőt, aki baleset következtében ágyéktáji csigolyatörést szenvedett.²⁵⁸

Egy későbbi orvosi beavatkozás szükségessége

- balesetből fakadó utóhatások várható veszélye
- sérülések (pl: fiatal nő esetében megsúnyulással járó balesetnél) a károsult interperszonális kapcsolatai károsodásának a veszélyével jár. A kölni bíróság 300.000DM és 400 DM járadékot tekintett alkalmasnak arra, hogy annak a 23 éves nőnek a nem vagyoni kárait enyhítse, aki egy lovasbalesetben veszítette el szeme világát.²⁵⁹

---

²⁵⁷ Urteil des OLG Frankfurt am Main vom 21.02.1996., 23 U 171/95

²⁵⁸ Urteil des OLG Hamm vom 21.02.1994., 6 U 225/92

²⁵⁹ Urteil des Köln vom 26.05.1998, 22 U 254/97

Önmagában véve nem elegendő a járadék megítéléséhez az az indok, hogy egy pénzügyekben járatlan felperes a korábbi kártérítését könnyen felélhetné. Ugyanígy nem igazolt a pénz elértéktelenedése miatti aggodalom sem, különös tekintettel a gazdaság- és pénzfejlődésre.

d.) Tőkeösszeg mellett járadék megítélése:

A fájdalomdíjnak tőkeösszegre és járadékra történő felosztása közel áll ahhoz, hogy

- egyrészt a nem vagyoni károkat pótolja
- másrészt a sérült tartós károsodását is figyelembe vegye.

Annak a bírónak, aki a tőkeösszeg mellett fizetendő járadék megállapításáról dönt, meg kell határoznia a járadék-jogosultságot keletkeztető időt, hogy a járadékot ebből levezethesse.

Ezentúl meg kell határoznia a járadék és a tőkeösszeg közötti értékviszonyt is. Mind a tőkeösszeg meghatározásánál, mind pedig a járadék megállapításánál a kártérítési összegnek a

- kiegyenlítendő hátrányok egyidejű fellépésével
- terjedelmével és
- fajtájával összefüggésben kell lennie.

Lényeges különbség a magyar és a német joggyakorlat között, hogy míg a hazai bíróságok vagy járadék formájában vagy egyösszegben kaphat kártérítés a károsult, nincs akadálya annak, hogy az alperes által önként megfizetett összeg felül a bíróság járadék formájában orvosolja a jogsérelemet.

Szembevetendő a különbség amiatt is, hogy a magyar joggyakorlat a járadék megítélése során nem határozza meg annak a végső időpontját, módosításra természetesen van lehetőség a “clausula rebus sic stantibus” alapján.

2. Az eljáró bíróság jogai és korlátai az összeg megállapításánál:

Mivel a nem vagyoni kár pénzben nem mérhető és egy önmagához viszonyított kártérítésről nem vagyoni hátrányok esetén nem lehet szó, a másodfokú bíróságnak önuralmat és megfontolást kell tanúsítania a fájdalomdíj-összeg megállapításának felülvizsgálatakor. Ezen alapelvek figyelembevételével határozza meg a BGH azokat a határokat, amelyek a bíróság döntéseit behatárolják:

- A bírónak nem szabad a fájdalomdíjat önkényesen meghatározni, hanem érzékeltetnie kell, hogy a káreseményhez képest igazságos kártalanítást igyekezett találni. a fájdalomdíj mértékével kapcsolatban minden számottevő tényezőt figyelembe kell vennie, eközben nem szabad a jogszabályok, a józan ész követelményei és a tapasztalati tények ellen vétenie.
- A fájdalomdíjat a sérülés jellegével és tartamával arányban kell megállapítania. Bár nincs annak akadálya, hogy a jogalkalmazásban a hasonló ügyekben kiszabott összegek alá vagy fölé menjen, ha a tényállás alapján- különösen a változott gazdasági viszonyok vagy általános értékítélet folytán – szükségesnek tűnik, de ezt meg kell indokolnia.
- Eközben nem szabad figyelmen kívül hagynia a kártérítési kötelezettség gazdasági vonatkozásait sem, különösen ki kell mutatnia, hogy a sérült javára a károkozó felelősségbiztosítását is figyelembe vette, azt is megfontolta, hogy a biztosítottak teljes köre az, akit ez a döntés terhel. Egy túlzó fájdalomdíj megállapítása – különösen akkor, ha a döntés bekerül azokba a katalógusokba és táblázatokba, amelyek alapján a gyakorlat orientálódik – hozzájárulhat a fájdalomdíjak “ felfúvódásához”, amit nem lehet a biztosítottak közösségére terhelni, ezt a bírónak

figyelembe kell vennie. Különösen ha egyértelműen eltér az eddigi jogi gyakorlattól, a jogbiztonság és az önkontroll szempontjából ajánlatos, hogy az általa alkalmazott értékkategóriát az eltérés mértéke és következményei szerint megvizsgálja.

- Ezentúl a bírónak az általa igénybe vett értékkategória keretein belül kell maradnia és az ítélet számításaiban egységes értékítéletnek kell lennie, nem tartalmazhat önellentmondást. Az ellentmondás-mentesség követelményét a BGH a különböző időpontokban történő fájdalomdíj-megállapítás illetve az egyösszegű és a járadék formájában megítélt fájdalomdíj arányára is alkalmazni kell. A másodfokú bíróság nem bírálhatja felül az első fokon eljáró bírónak által megállapított összeget pusztán azon indokból, hogy az túl sok vagy túl kevés.

7. A kártéri tés mértéke

A bírónak a fájdalomdíjat az elszenvedett károk tartamának és fajtájának kifejezett méltánylása alapján, az egyedi esetek releváns körülményeit figyelembe véve szabad belátása alapján hozza.

1. A fájdalomdíj nagysága

Az általános fájdalomdíjszint figyelembevételével

- az egészségkárosodás súlyával,
- mértékével

Két szélsőséges eset érdemel figyelmet:

Az egyik a hageni bíróság ítéleteinek egyike, amelyben arra látunk példát, hogy kisebb jelentőségű sérelmek is a jog oltalma alatt állnak. 1.800 DM fájdalomdíjban marasztalta azt az éttermet, amely olyan levest tálalt föl a vendégnek, aki másodfokú égési sérülést szenvedett az étel elfogyasztása során.²⁶⁰

Egy másik esetben a frankfurti bíróság 500.000 DM fájdalomdíjat tartott alkalmasnak arra, hogy a hároméves gyermek számára kártérítést nyújtson a megvakulása miatt.

- a személyiségkárosodás fokával kell arányban lennie. Ilyen keretek között arra a következtetésre jutunk, hogy a hasonló sérülések közel azonos fájdalomdíjösszegeket vonnak maguk után. Irányadó jelentősége van annak, hogy a törvényalkotó szándékosan nem írt elő kötelező fájdalomdíj-taxációt. A scientológiáról született könyvben név szerint említett ügyvéd 15.000 DM fájdalomdíjat kapott.

- A joggyakorlat messzemenő igazodása a döntések összehangolásán nyugvó fájdalomdíj-táblázathoz, már azért is rendkívül népszerűtlen, mert a jog nem illetékes sem az emberi élet értékének a megítéléséhez, sem az egyéni szerencse- vagy szerencsétlenség-érzés felméréséhez.

- A hasonló sérülések vagy sérülésösszességek esetén kifizetett fájdalomdíjak a bírónak számára egy nem elhanyagolható fogódzót jelentenek, amelyhez az egyéni kirovási gyakorlat fejlődése során nemcsak igazodni lehet, hanem kell is. A lényeges különbség jóllehet nem kizárt, ám egy speciális alapszabály határozza meg, hogy “ a bírónak szakmailag igazolni köteles, hogy az egyenlő elbánás parancsa ellenére hogyan jutott ilyen eltéréshez.” Ez esetben támaszkodhatnak olyan általános szempontokra mint: a pénz elértéktelenedése vagy a modern orvosi ismeretek – amelyek a korábbi döntésekben még nem jelenhetett meg – továbbá az egyedi esetek sajátos körülményeire.

---

²⁶⁰ Urteil des Hagen vom 09.09.1996., 14 C 149/96

2. Az egyenlő elbánás elve

Figyelembevételével kell érvényesíteni az individuális személyiségi jogot. Az egyenlő elbánás és az egyéniesítés között egy határvonal felállítására van szükség. A különbözőségeket a személyiségi ismertetőjegy és az érzelmi állapot megítélése során lehet értékelni, míg az emberi méltóság, az általános személyiségi jogok és a bírói méltányosság csak az egyenlőség elvének megfelelően alkalmazható.

- A bíró nem ítélt meg kevesebb fájdalomdíjat egy hívő embernek mint egy ateistának olyan indokkal, hogy az előbbi a nehéz sorsot nagyobb nyugalommal képes viselni, mint egy ateista.
- Nem állapíthat meg a bíró egy – a saját ízlése szerint csúnyább – nőnek kisebb összeget egy torzulásos sérelem miatt, mint egy szép nőnek. Ugyanilyen indokok miatt nem lehet különbséget tenni intelligens és buta, jó szándékú és elfásult, érzéki és tartózkodó, művészi és művészietlen, sportos és nem sportos emberek között. A művészi és sporttevékenységet a bíróságok általában kivételként kezelik. Ennek a kérdéskörnek a megítélése nem problémamentes.

3. A fájdalomdíj kizárása: (csekély sérülés okán)

A fájdalomdíj megítélése elmaradhat, ha az áldozat testi állapota

- csak egészen rövid távon és
- könnyebben sérült.

A tartama és intenzitása alapján csekélynek minősülő szabadságelvonás esetén méltányossági alapon igényelhető fájdalomdíj, ám az igény ekkor egészében megtagadható.²⁶¹ (a mozgásszabadság két és fél órán át tartó korlátozása egy repülőtéren veszteség (blokádnak) miatt.)

8. Eljárási kérdések

1.A kereset

A kártérítési összeg:

A keresetet betérjesztő anyagi kockázatára és ezen jogeszköznek a számára történő fenntartása érdekében a BGH lehetővé teszi a pontos összeg megnevezése nélküli keresetet, amennyiben

- a fél felmutatja a tényleges becslési és
- megállapítási alapokat, valamint
- az érvényesítendő összeg nagyságrendjét, ami azért rendkívül fontos, mert az ellenérdekűnek és a bíróságnak is ismernie kell az igény nagyságrendjét, ugyanakkor nem válhat a pontos összeg megnevezése nélküli kereset a felperesi manipuláció eszközévé, amellyel egy esetlegesen az ő felelősségét megállapító bizonyítási indítvány elöl menekülhetne. Abban az esetben, ha a felperes nem jelöl meg a kereseti kérelmében nagyságrendet, a bíróság mégsem utasítja hiánypótlásra a keresetlevelet, a felperesnek a vártnál kisebb összegű fájdalomdíjat ítél meg és az igény teljes egészében alá van vetve az elévülésnek.

A kereseti kérelem tárgya:

Egy egészségben okozott kár esetében a megállapításra irányuló kereseti kérelem, ami minden további kár megtérítésére irányul, a fájdalomdíjat is magában foglalja.

---

²⁶¹ LG Frankfurt 1985/201

Ha a felperes fájdalomdíj-járadékot szeretne, akkor ezt a kérelem tárgyává kell tennie. Amennyiben ezt nem kérelmezi, a bíróság nem ítélni meg neki, mert a járadékot az áldozat ténylegesen várható életkora határozza meg, és a felperes döntésére kell bízni, hogy a károkat a várható életkora alapján kívánja-e megtéríttetni.

Ha a felperes egy minimumösszeget megnevezett, akkor nem sérül az érdeke, ha neki a bíróság ezt a minimumösszeget ítéli meg.

A meg nem határozott összegű keresettel létrejövő bizonytalanság megköveteli a bírói kérdezői jog gyakorlatát, ha a felperes a per során valóban nagy összegű fájdalomdíjra irányuló igényét megváltoztatja anélkül, hogy a kérelemben megnevezett minimumösszeget fölemelné.

2. Költségteher

Ha a fájdalomdíjat a felperes által megadott nagyságrenden állapítják meg, akkor a költségeket az alperes viseli.

Ha bebizonyosodik, hogy a felperes által állított körülmények csak részben helytállóak, a bíróság ilyen okok miatt az adott összeg alatt marad, amit megítélhetett volna, ha a felperesi előadás helytálló lett volna, így a kérelem részbeni elutasítása folytán a felperes a költségek meghatározott részét viselni köteles.

Az előbbiek érvényesek akkor is, ha a felperes egy határozott minimumösszeget követelt és a bíróság a döntésében ez alatt az összeg alatt maradt. (nem csekély eltérést értve ezalatt), és amennyiben egy meg nem határozott összegű kereseti kérelem esetén a megítélt összeg a felperes által megadott nagyságrendtől lényesen eltér.

A fellebbezésre a költségterhekre vonatkozó szabályok az irányadóak.

A felperes nem fellebbezhet, ha a bíróság nem sokkal kisebb összeget ítél meg mint a felperes által elérni kívánt összeg, anélkül, hogy a kérelem részbeni elutasítása miatt a költségeket neki kellene viselni.

Ugyanez a szabály érvényesül akkor is, ha a sérültnek csak egy tőkeösszeget ítélnék meg a főkérelemben követelt pénzbeli járadék helyett.

9. Az igény elidegení tésével és áruházával kapcsolatos kérdések

A 847.§ (1) és (2) bekezdése alapján a fájdalomdíjigény nem ruházható át és nem örökölheto akkor sem, ha szerződésben ismerték el ezt az igényt, vagy perfüggőség áll fenn vele kapcsolatban.

Amennyiben a fájdalomdíjigény nem ruházható át, és nem is örökölheto, akkor nem veheto és nem teheto zálogba, továbbá nem lehet csödeljárás tárgya sem.

Utószó

A szakirodalom tanulmányozása és a bírósági ítéletek alapján az a következtetés vonható le a nem vagyoni kártérítés joggyakorlatát illetően, hogy kiforratlan, bizonytalan terület még. Nem csoda, hiszen amikor kialakulhatott volna valami állandó, a joggyakorlat alkalmazkodott hozzá, akkor valami változás történt. Most ugyanolyan ingoványos talajnak tekinti a bíróság ezt a terepet, mint annak idején az 1977-es Ptk. novella után, amikor végre már lehetőség nyílt a nem

vagyoni kártérítés explicite történő megítélésére. Akkoriban a testi sérelmek “tarifálása” volt a kérdés.

Ma a legnagyobb problémát a személyiségi jogsérelmek jelentik. Már a testi sérelmekről született annyi BH, amely segíti a bírák orientációját. A Legfelsőbb Bíróság joggyakorlatának jelentős részét a jóhírnév sérelmére alapozott perek teszik ki, amelyek a médián – főleg újságok, folyóiratokon – keresztül érték a károsultat.

Meg kell tanulni önállóan gondolkodni egy adott jogi problémával kapcsolatban. Ez azonban nem egyoldalú követelmény, vonatkozik a bírákra éppúgy – rájuk különösen, hiszen ítéleteik jelentősen befolyásolják a későbbi joggyakorlatot – mint az ügyvédekre.

Tartalomjegyzék

A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS CÉLJA.....	2
Az európai joggyakorlat	2
1. Az elégtétel-eszme	2
2. A kompenzáció	3
Németország	3
Ausztria	3
Svájc	3
Franciaország.....	3
Olaszország.....	4
A magyar joggyakorlat	4
Magánjog vagy közjog?.....	4
A magyar ítélkezés és az elégtétel eszme kapcsolata a múlt században	4
Az elégtétel eszme szerepe	4
A NEM VAGYONI KÁR INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI	5
Az ókori gyökerek	5
A zsidó állam.....	5
Görögország	5
Római jogi előzmények.....	5
A középkori jogfejlődés	6
XIX. századi külföldi jogfejlődés	8
Franciaország	8
Németország.....	8
Anglia	8
A NEM VAGYONI KÁR TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI MAGYARORSZÁGON.....	9
A magyar jogfejlődés 1953-ig.....	9
A kezdeti lépések	9
Grosschmid Béni.....	9
Meszlény Artúr	10
A joggyakorlatban megjelenő igények	10
A kodifikációs törekvések	10
A polgári jogi törvényjavaslat.....	10
Marton Géza	10
Kúriai döntések.....	11
1953-tól a rendszerváltásig	11
1. Az 1953. évi III. számú PED.....	11
2. A Polgári Törvénykönyv megjelenése.....	11
I.) A személyiségi jogok vagy a kártérítés szabályai között kapjon-e helyet?	12
II.) A személyiségi jogokat speciális vagy generális szabállyal rendezzék-e?.....	12
Az Ptk. 1977-es reformja.....	13
Megnevezése és helye a Ptk-ban.....	13
A módosítás kritikája	13

A 16. számú irányelv	14
A 21. számú irányelv	15
Alkotmánybírói határozatok	15
A 34/1992. (VI. 1.) AB határozat	16
A személyhez fűződő jogok védelme.....	16
Szükségtelen tényálláselemek	17
A diszkrimináció tilalma	17
A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS ALAPELEMEI.....	18
1. Jogellenesség.....	18
Megvalósulásának feltételei	18
A személyhez fűződő jogok jellemzői.....	19
A személyiségi jogok	20
1.) A diszkrimináció tilalma:.....	20
2.) A lelkiismereti szabadság sérelme	21
3.) A személyes szabadság jogellenes korlátozása	21
4.) A testi épség és az egészség megsértése.....	22
5.) A becsülethez és az emberi méltósághoz való jog	22
6.) A névviselés joga	23
7.) A jóhírnévhez való jog	23
8. A képmás és a hangfelvétel védelméhez való jog	24
9.) A magántitok védelme	24
10.) A magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jog.....	25
2. Okozati összefüggés	25
Az okozati összefüggés napjainkban	26
3. A felróhatóság	27
A felelősség történeti fejlődése	27
A felróhatóság jelentősége.....	28
A felróhatóság és a vétkesség közötti különbség	28
Az általános elvárhatóság = felróhatóság	29
A fokozottan veszélyes tevékenység	29
A veszélyes üzem fogalma és tárgyi köre	29
A veszélyes üzem fenntartójának mentesülése a felelősség alól	29
A kártérítési követelések elévülése.....	30
4. A kár	30
A károsodás, illetve a kár bekövetkeztének időpontja	31
A kártérítés esedékességének időpontja	31
A kár fajtái	31
1. felmerült kár (damnum emergens).....	32
2. elmaradt jövedelem vagy haszon (lucrum cessans).....	32
3. költségek és kiadások	32
AZ ALPERES	32
Az alperesről általában	32
Az alperes személyének a jelentősége:.....	32
I.) Műhibaperek.....	32
Jelenleg két fontos területe van a felelősségbiztosításoknak:	33
A biztosítók a két módszert választanak, hogy dacolni tudjanak az így megváltozott	34
Az alperes személye	35
A biztosító és a marasztalási kötelezettség.....	35

Mentesülési lehetőségek:.....	35
A teljesítés módja:.....	35
II.) Gépjárművel okozott balesetek	36
Az alperes személye.....	36
A biztosított.....	36
A fizetési kötelezettség.....	37
A mentesüléssel kapcsolatos eltérő szabályok.....	37
A gépjármű-felelősségbiztosítás bírói gyakorlata során felvetődő aktuális kérdések	38
A felelősség-biztosítási díj máig vitatott mértékéről.....	38
III.) Az állam felelőssége az egészségügyben okozott nem vagyoni károkért	39
Az állami felelősség alapja a korábbi egészségügyi törvény szerint.....	40
Az állami felelősségen alapuló kártérítési, kártalanítási gyakorlat	40
Az állam felelősségének az alapja 1998-tól	41
A FELPERES.....	42
1.) A jogutódlás	42
II.) A hozzátartozók nem vagyoni kártérítési igénye	44
A szabályozás változása	44
A hozzátartozói igények fajtái:.....	46
1. A hozzátartozó halála miatt.....	46
2. Halál nélküli hozzátartozói igények	46
A hozzátartozói igények jogi alapja.....	47
A hozzátartozói igények alapjaként nevesített személyiségi jogok.....	47
A hozzátartozói igények megítélése során figyelembe vehető szempontok	48
I. A hozzátartozó életében pszichésen vagy fizikailag bekövetkezett változások	48
II. Objektív körülmények, amelyek fennálltak a haláleset előtt is	51
A KÁRTÉRÍTÉS MÓDJA.....	51
Általános jellemzők	51
A nem vagyoni kártérítés intézménye és a kártérítés módja közötti kapcsolat	51
A kártérítés törvényben szabályozott formái	52
A nem vagyoni kártérítés módjai.....	52
I.) Az egyösszegű kártérítés.....	52
II.) A járadék formájában megítélt nem vagyoni kártérítés	52
A Ptk. szabályai szerint.....	52
A járadékra vonatkozó egyéb polgári jogi szabályok.....	53
A járadékkal kapcsolatos Pp-beli szabályok.....	53
A járadék megítélésének következményei.....	54
A járadékban történő marasztalás feltételei	55
III.) Az általános kártérítés	55
Az általános kártérítésre vonatkozó szabályok.....	55
Az általános kártérítés fogalma	55
A visszakövetelés lehetősége	56
A nem vagyoni és az általános kártérítés kapcsolata.....	56
A KÁRTÉRÍTÉS MÉRTÉKE	57
Az összegszerűség alakulása a jogfejlődés során	57
Összegszerűség a bírósági joggyakorlatban	58

a.) munkaképesség-csökkenés.....	58
b.) fiatal korú, súlyos sérüléssel	59
c.) könnyű sérülés.....	59
A kártéri tési összeggel kapcsolatos gyakorlati kérdések	59
A Pp. a kártérítés mértékével kapcsolatban két szabályt érvényesít:	59
KAMATFIZETÉSI KÖTELEZETTSÉG	60
A kamatfizetési kötelezettség kezdete.....	60
I. A törvényi előírások szerint	61
II. A kamatfizetés kezdő időpontjának a meghatározása a károsult által	61
III. A bíróság joga a kamatfizetési kötelezettség kezdetének meghatározására	62
I.) A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS ÉS A MUNKAJOG	63
A kártéri tés története	63
Az Mt. kártéri tési szabályai	64
I.) A munkáltató felelőssége vagy vétkessége	64
1.) vétkesség nélküli felelősségről.....	64
Kimentési lehetőség:	64
2.) vétkességen alapuló felelősség.....	65
3.) Kármegosztás:.....	65
II. Jogellenesség.....	65
III. A károkozás munkaviszonnyal való összefüggése.....	66
IV. A kár (mértéke, megtérítésének módja).....	66
V. Bizonyítási teher	67
II. A SZERZŐI JOGSÉRTÉSEK ÉS A NEM VAGYONI KÁR	67
A szabályozás története	68
A szerző jogai a hatályos rendelkezések nyomán	68
A szerző jogai általában.....	68
A szerző jogai nevesítve az új szerzői jogi törvény alapján:	68
A szerző személyhez fűződő jogainak érvényesítése	69
A szerzői jogsértésekkel kapcsolatos joggyakorlat.....	70
A kártérítés tényálláselemei	70
1. A kár mértéke, a károsodás.....	70
2. A jogellenesség.....	71
3. A kártérítés összegének a meghatározására irányadó szempontok.....	71
III. A SAJTÓPEREK ÉS A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS	72
1.) A sajtószervekre vonatkozó törvényi rendelkezések	72
A sajtószervek különleges jogai:.....	72
A következő korlátozások határolják be a sajtószabadságot:	73
II. A sajtó útján bekövetkező személyiségi jogsérelmek szankciói	73
Történeti fejlődése	74
A felelős személyek.....	74
A nem vagyoni kártérítési tényállási elemi a sajtóperekben.....	75
c.)A közérdekű célra fordítandó bírság.....	79
A szabályozás története	79
A közérdekű bírság szerepe a bírósági ítéletekben.....	79

A közérdekű célra fordítandó bírság intézményének a kritikája	80
---	----

IV. SZERZŐDÉSSZEGÉssel OKOZOTT NEM VAGYONI KÁROK MEGTÉRÍTÉSE81

A kártérítések jogalapja	81
A szerződésszegés kártérítési szankciójának törvényi alapjai	81
A szerződésen kívüli és a szerződésen alapuló károkozás kapcsolata	81

A NEM VAGYONI KÁR JOGINTÉZMÉNYÉNEK FEJLŐDÉSE NÉMET JOGTERÜLETEN..... 83

1. A német jog önálló fejlődése	83
A Kaiserliche Gesetzesordnung (1566)	83
2. A természetjogi elméletek, avagy a felvilágosodás vívmányai	83
3. Romanista elméletek	85
4. A BGB kodifikációja	85

II. A NEM VAGYONI KÁR NÉMET INTÉZMÉNYEI AZ ELMÉLETBEN ÉS A GYAKORLATBAN..... 87

1. A nem vagyoni kár fogalma	87
---	-----------

I. Immaterialer Schaden	88
1. A német jogintézmények célja.....	88
2. A német jogintézmények szabályozástörténete	89
3. Alkotmányjogi megítélés.....	89
4. A kártérítés előfeltételei	89
5. A kártérítés megítélésének kérdései.....	90
6. A kártérítés mértéke.....	90
7. Az igény elidegenítésével és átruházásával kapcsolatos kérdések.....	90

II. Beiwohnung	91
1. A német jogintézmények célja.....	91
2. A német jogintézmények szabályozástörténete	91
3. Alkotmányjogi megítélés.....	92
4. A kártérítés előfeltételei	93
a.) jogilag érvényes jegyesség (Verlobung)	93
b.) az elhálás megengedése (Gestattung der Beiwohnung)	93
c.) az érintetlenség(Unbescholtenheit)	93
5. A kártérítés megítélésének kérdései.....	94
Méltányos bírói belátás alapján.....	94
A kártérítés mértéke	94
A bírói mérlegelés során figyelembe veendő személyi viszonyok	94
6. A kártérítés mértéke.....	95
7. Eljárási kérdések.....	95

III. Schmerzensgeld	96
1. A német jogintézmények célja.....	96
2. A német jogintézmények szabályozástörténete	97
3. Alkotmányjogi megítélés.....	98
a.)Megítélhető-e fájdalomdíj személyiségsérelem esetén	98
Ellenértv	99
2. A Schmerzensgeld átruházhatatlanságának és örökölhetetlenségének alkotmányjogi problémái	99
A jogérvényesítés átruházhatósága	99

5. A kártérítés előfeltételei	100
--	------------

kár (a 847.§ értelmezésében)	100
A károkozásban való közrehatás	102
a Mitverschulden	102
a Mitverursachung:	102
mitwirkende Betriebsgefahr	102
A kauzalitás	103
A károkozó	103
1. személyi körülményei	103
2. anyagi helyzete	103
A károsult	103
1. Anyagi körülmények:	103
2. A károsult sajátos körülményei:	104
6. A kártéri és megítélésének kérdései.....	106
1. A kártérítés formája:	106
a.) Egyösszegben	106
b.) Részösszeg megítélése	107
c.) Járadék	107
d.) Tőkeösszeg mellett járadék megítélése:	108
2. Az eljáró bíróság jogai és korlátai az összeg megállapításánál:.....	108
7. A kártéri és mértéke	109
1. A fájdalomdíj nagysága	109
2. Az egyenlő elbánás elve	110
3. A fájdalomdíj kizárása: (csekély sérülés okán)	110
8. Eljárási kérdések	110
1. A kereset.....	110
A kártérítési összeg:	110
A kereseti kérelem tárgya:	110
2. Költségteher.....	111
9. Az igény elidegenítésével és áruházással kapcsolatos kérdések	111
UTÓSZÓ	111
TARTALOMJEGYZÉK	113

Bibliográfia

A tárgykörben felhasznált jogszabályok

Törvények:

1949. évi XX. törvény: A Magyar Köztársaság Alkotmányáról
1952. évi III. törvény: A polgári perrendtartásról
1959. évi IV. törvény : A polgári törvénykönyvről
1967. évi II. törvény: A munka törvénykönyvéről
1972. évi II. törvény : Az egészségügyről
1986. évi II. törvény: A sajtóról
1987. évi XI. törvény. A jogalkotásról
1989. évi XXXII. törvény: Az alkotmánybíróságról
1992. évi LXIII. törvény : a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
1992. évi XXII. törvény : A munka törvénykönyvéről
1995. évi XCVI. törvény: A biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről
1996. évi I. törvény: A rádiózásról és a televíziózásról
1997. évi CLIV. törvény: Az egészségügyről
1999. évi LXXVI. törvény: A szerzői jogokról
1993. évi X. törvény: A termékfelelősségről

AB határozatok:

- 64/1991. (XII. 17.) AB határozat
8/1990. (IV. 23.) AB határozat
9/1990. (V. 25.) AB határozat
12/1991 (IV. 11.) AB határozat
18/1992. (III. 30.) AB határozat
21/1990. (X. 4.) AB határozat
23/1990. (X. 31) AB határozat
34/1992. (VI.1.) AB határozat

Rendeletek:

- 113/1989. (XI.15.) MT rendelet : Az egészségügyi és szociális vállalkozásról
16/1978 (III.1.) MT rendelet: : A fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek kártérítési felelősségéről
18/1998. (XII. 27.) EüM rendelet: Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénynek a szerv és szövetátültetésre, valamint tárolására és egyes kórszövetani vizsgálatokra vonatkozó rendelkezései végrehajtásáról
4/1978. (III. 5.) HM rendelet : A fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek kártérítési felelősségéről szóló 16/1978 (III.1.) MT rendelet végrehajtásáról
48/1979. (XII. 1.) MT rendelet : A Munka Törvénykönyve végrehajtásáról
58/1991. (IV.13.) Korm. rendelet : A gépjármű üzemeltetőjének kötelező felelősségbiztosításáról

17/1992. (VI. 10.) PM rendelet: A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás díjkalkulációjának és eredmény-elszámolásának rendjéről

Legfelsőbb Bírósági iránymutatások:

Ptk. indoklás

21. számú Irányelv

16. számú Irányelv

III. számú PED

A joggyakorlatot elősegítő Legfelsőbb Bírósági döntések:

PK. 44. szám

PK. 44. szám

PK. 50. szám

PK. 52. szám

MK 29. szám

MK 30. számú

MK 31. szám

Legfelsőbb Bírósági határozatok

BH1988. 446.   BH 1995/255

BH 1980/7/243.   BH 1995/273.

BH 1981/455.   BH 1995/273.

BH 1984/60   BH 1995/395.

BH 1990/176   BH 1995/516.

BH 1991/146.   BH 1995/521.

BH 1992/318   BH 1996/304.

BH 1992/318.   BH 1996/525.

BH 1992/318.   BH 1996/582.

BH 1992/395.   BH 1996/639.

BH 1992/461.   BH 1997/127.

BH 1992/462.

BH 1992/5/319.

BH 1992/529.

BH 1992/58.

BH 1992/639.

BH 1993/127

BH 1993/226.

BH 1993/607.

BH 1993/678.

BH 1993/742.

BH 1994/127.

BH 1994/131.

BH 1994/132.

BH 1994/226.

BH 1994/313.

BH 1995/151.

Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 034/1982. szám
Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 21 009/1983. szám
Legfelsőbb Bíróság P. törv. V. 20 342/1981. szám
Legfelsőbb Bíróság P. törv. III.20 034/1983. szám
Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 174/1989. számú
Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 554/1988. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 152/1992. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 152/1992. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 360/1992. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 400/1982. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 822/1986. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 22 955/1993. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 751/1995. szám
Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 21 354/1991. szám
Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 20 431/1994. szám
Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 21 035/1996. szám

Egyéb bírósági határozatok

Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2. Pf. 20 586/1995. szám
Csongrád Megyei Bíróság 2. P. 20 927/1995. szám
Csongrád Megyei Bíróság 2. Pf. 21 477/1995. szám
Csongrád Megyei Bíróság 2. Pf. 21 986/1994. szám
Fejér Megyei Bíróság Pf.20 603/1995. szám
Fővárosi Bíróság 41. Pf. 20 450/1996. szám
Fővárosi Bíróság 41. Pf. 21 963/1996. szám
Fővárosi Bíróság 41. Pf. 20 227/1996. szám
Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 3. Pf. 21 061/1995.szám
Pesti Központi Kerületi Bíróság 21. P. 86 445/1992. szám
Pesti Központi Kerületi Bíróság 22. P. 87 843/1991. szám
Szabolcs – Szatmár – Bereg Megyei Bíróság P. 21 521/1994. szám
Szekszárdi Városi Bíróság 14. P. 20 130/1995. szám

Napilapok, folyóiratok

Heti Világgazdaság : 1996. június 15. (24. szám) Gilyén Ágnes: Gépjármű-felelősségbiztosítás -
Kötelező szabadság
Heti Világgazdaság, Makarla Klára: Fedezett balfogások, , 1995. november 25.
Heti Világgazdaság, Aczél Gábor: Adattitkolói bűn,1999. augusztus 21.,1999/33., 67. p.
Heti Világgazdaság, Fahidi Gergely: Adatvédelmi jogsértések tévéműsorokban, Holtverseny,
1999. augusztus 21., 1999/33.,65-68.p.
Heti Világgazdaság, Infószokásjog, 1999. február 27., 1999/8.,27.p, 74.p.
Heti Világgazdaság, Jog és a józan ész, 1999. augusztus 21., 1999/33., 66. oldal
Heti Világgazdaság, Kártérítés a dávodiaknak, 1999. május 1., 1999/17., 21. p.

Heti Világgazdaság, Magyar Péter: Vállalati alkalmazottak figyelése, 1999. május 24., 1999/21., 41-43.p.

Heti Világgazdaság, Megfigyelési ügyek, 1999. május 15., 1999/19, 15-17. p.,

Heti Világgazdaság, Nádori Péter: Állmatitkok vannak, 1999. május 8., 1999/18., 65. oldal

KáPé Nagy Katalin: Műhibaperek, , 1996. szeptember 18.

Magyar Hírlap Haiman Éva: Nőtt a muhibaperek száma, , 1999.05.05.

Napi Gazdaság: 1999. augusztus 9. hétfő ; Gilyén Ágnes: Nem lesz díjvisszatérítés

Népszabadság : 1999. augusztus 2. hétfő ; Kötelező: inflációs díjemelés

Népszabadság, 1,2 milliós kártérítés Borosnak, 1996.03.30.

Népszabadság, 1,2 milliós kártérítés Borosnak, 1996.03.30.

Népszabadság, 1,2 milliós kártérítés Borosnak, 1996.03.30.

Népszabadság, Biztosítás orvosi műhiba ellen, 1994. április 11.

Népszabadság, Danó Anna: Méregdrága orvosi műhibák, 1999. október 12.

Világgazdaság : 1997. május 9. Százmilliós kártérítés AIDS-betegeknek

Új Magyarország, Kártérítés a fegyőröknek, 1997.06.11.

Jogi szakirodalom (cikkek, tanulmányok, könyvek)

ÁCS Tamás: A nem vagyoni kártérítés

Polgári jogi dolgozatok, 1993., 255-285. p.

ASZTALOS László és GÖNCZÖL Katalin: Felelősség és szankció a jogban

Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1980.

BALOGH JUDIT: Száz év történet: BGB “in statu nascendi”

Jogtudományi Közlöny, 10/1997, 437-443. p.,

BÓNIS Gabriella: Kárpótlás eszmei kárért,

Jogtudományi Közlöny, 1977/8.szám

BRÓSZ Róbert és PÓLAY Elemér: Római jog

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.

CSIZMADIA Attila: A szerző személyiségének sérelme és a nem vagyoni kártérítés

Magyar Jog 11/96, 673-679. p.

GÁTOS György: Időszerű kártérítési jogalkalmazási kérdések, elsősorban a nem vagyoni kártérítés iránti ügyekben

Ügyvédek Lapja, 4/93., 27-28. p.

GROSSCHMID Béni: Fejezetek a kötelmi jogunk köréből

Grill Károly Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1933.

HORECZKY Károly: A nem vagyoni kártérítés jogintézménye.

Gazdaság és Jog 2/96, 13-16.p.

KECSKÉS László: Nem vagyoni sérelmek szerződészegési jogalapon
Polgári jogi tanulmányok, 1995., 37-56.p.

KÖLES Tibor: A nem vagyoni kár, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 1997, 303 p.
A bírői gyakorlat zsebkönyve

LÁBADY Tamás:

A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában:

1. r. Természetjogi elméletek és kodifikációk.

2. r. Romanista elméletek és a BGB kodifikációja. Biztosítási Szemle 1/94:14-22., 2/94:34-43.

LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés funkcióiról
Biztosítási Szemle 11-12/91:4-16.

LÁBADY Tamás: Elégtétel a nem-vagyoni károkért a 20. század első felének magyar
magánjogában
Benedek- emlékkönyv, 1996., 188-195. p.

LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírői gyakorlata.
ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, Oktáv-Press Kft. , 1992., 342 p.

LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés antikja
Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és jogtudományi karának tudományos lapja
1/94, 3-10. p.

LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés új dimenziói a magyar jogban
Kemenes- emlékkönyv, 1993., 241-248. p.

LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kárpótlás elégtétel funkciója - a felelősségbiztosító
nézőpontjából
Novotni- emlékkönyv, 1991, 209-217. p.

LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos bírői gyakorlat legújabb tendenciái
Biztosítási Szemle 7-8/92, 4-30. p.

LÁBADY Tamás: A nem vagyoni (ideális) kártérítés a középkorban
Magyar Jog 1993/10.szám 577-582. oldal

LANCZNER Gabriella: A nem vagyoni kártérítés problémaköre a munkajogi ítélkezési
gyakorlatban.
Magyar Jog 6/95, 340-343. p.

MARTON Géza: Kártérítési kötelek jogellenes magatartásból
Budapest, 1942.

MARTON Géza: Büntetés és kártérítés
Budapest, 1933.

MARTONNÉ HÁRS Márta: Gondolatok [Gátos György: Időszerű kártérítési jogalkalmazási kérdések, elsősorban a nem vagyoni kártérítés iránti ügyekben c.] értekezése kapcsán.
Bírák Lapja, (A Magyar Bírói Egyesület folyóirata) 1/94., 102-106. p.

MESZLÉNY Artúr: A személyiség védelme a Polgári törvénykönyv tervezetében, 1903

MÜNCHENI Kommentár

MERTENS Kommentár

PÉCSI Mihály : Erkölc helyett hozomány
Jogtudományi Közlöny, 1913/5.

PETRIK Ferenc: Nem vagyoni kárpótlás: a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze
Magyar Jog 6/91., 337-343. p.

POLGÁRI JOG 1970-1995. Kötelmi jog általános rész
HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1996.

RAJKI Márton: A nem vagyoni kárért való felelősségről
Ügyvédek Lapja, 4/1993:27-28.p.,

SÓLYOM László: A polgári jogi felelősség hanyatlása
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

SZABÓ Emil: A nem vagyoni kártérítésről és az általános kártérítésről, 1964, 460-477. p.

SZEKFŰ Gábor: A személyiségi jogok elmélete a magyar magánjogban
Jogtudományi Közlöny 9-10/91:226-232. p.

SZEMÉLYI Kálmán: A névjog
Tanulmány a személyiségi jogok köréből, Budapest, 1890, 84.p.,

TÖRŐ Károly: Sajtószabadság és személyiségvédelem
Magyar Jog 6/90., 512-524. p.

TÖRŐ Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései.
Magyar Jog 8/92:449-454.

TÖRŐ Károly : Eszmei kártérítés

Jogtudományi Közlöny, 1970/8.

ÚJVÁRINÉ Antal Edit: Felelősségtan
Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997.

VÉKÁS Lajos: Új irány a gépjármű-felelősségbiztosítás bírói gyakorlatában,
Magyar Jog, 1998/9. szám, 540-543.

WERBŐCZY István: Tripartitum
Franklin-Társulat, Budapest, 1897.

ZOLTÁN Ödön: Nem vagyoni kártérítés és állatvédelem
Magyar Jog 11/97., 664-668. p.

Német jogesetek

Urteil des BGH vom 05.12.1995., VI ZR 332/94

Urteil des BGH vom 16.01.1996., VI ZR 109/95

Urteil des BGH vom 17.03.1998., VI ZR 74/97

Urteil des BSG vom 18.10.1995., 9 Rvg 5/96

Urteil des Hagen vom 09.09.1996., 14 C 149/96

Urteil des Köln vom 26.05.1998, 22 U 254/97

Urteil des LG Berlin vom 18.04.1996., 27 O 15/96

Urteil des LG Bonn vom 03.11.1994, 15 O 169/94

Urteil des OLG Düsseldorf vom 12.06.1997., 8 U 143/96

Urteil des OLG Düsseldorf vom 23.06.1995., 22 U 220/94

Urteil des OLG Frankfurt 1985/201

Urteil des OLG Frankfurt am Main vom 07.05.1996., 8 U 5/96

Urteil des OLG Hamm vom 09.01.1997., 7 20 U 155/96

Urteil des OLG Hamm vom 21.02.1994., 6 U 225/92

Urteil des OLG Hamm, 8 U 3/97

Urteil des OLG Köln vom 16.12.1996., 5 U 256/94

Urteil des OLG Frankfurt am Main vom 21.02.1996., 23 U 171/95

Urteil des thüringischen OLG vom 03.12.1997., 4 U 687/97